

Een passie voor het verleden

70 Jaar AWW Naerdincklant (1952-2022)

Een passie voor het verleden

70 jaar AWN Naerdincklant (1952-2022)

Sander Koopman en Anton Cruysheer

Inhoud	
Voorwoord	3
Inleiding	4
De historie van de vereniging	5
De oprichting en wat eraan voorafging	5
De eerste decennia	5
Vanaf 1970	7
De 21e eeuw	10
Onderzoek en samenwerking	13
Kroniek van archeologische onderzoeken, projecten en vondsten	19
1 Middeleeuwse waterputten bij Oud Naarden	22
2 Een opgraving op de Zuiderheide samen met de ROB.....	23
3 Op zoek naar grafheuvels in de Baarnse bossen	24
4 Twee steenbijlen uit het Gooi	24
5 Neolithische vondsten aan de Vredelaan-Zevenenderdrift te Laren.....	26
6 Veldverkenning in de Vechtstreek.....	26
7 De Loosdrechte porseleinfabriek.....	26
8 Veldverkenning op het Waterleidingterrein	26
9 Onderzoek in de Grote Kerk te Hilversum	27
10 Slot Ruysdael te Blaricum.....	28
11 Een aardewerkvondst op de Noorderheide te Blaricum	28
12 De archeologie van het Spanderswoud te Hilversum	28
13 Veldkartering te Huizen, Bussum, Laren	31
14 Vuurstenen uit het Gooimeer te Huizen.....	31
15 Galgenveld te Weesp.....	32
16 Verslag van de onderwaterarcheologen te Oud-Loosdrecht	32
17 Onderzoek Hengstenberg te Hilversum.....	33
18 Naardense bodemvondsten tentoongesteld.....	33
19 Onderzoek gracht Trompenburg te 's-Graveland.....	35
20 Artefacten in saalien smeltwaterafzettingen?.....	36
21 Een opgraving aan de Kerkbrink te Hilversum.....	36
22 Een archeologische site aan de Naarderweg te Blaricum	37
23 De Naarder Zeehaven ontsloten	37
24 Prehistorie van de Aardjesberg te Hilversum	38
25 De kapel van Laag Bussum	38
26 Het Huis te Loosdrecht.....	39
27 Resten van een Naardens klooster	40
28 Kwartsietartefacten op de Naarder Eng	40
29 De schatvondst te Muiderberg	41
30 Molenopgraving Loenen aan de Vecht.....	42
31 Vergeten vliegtuigen, luchtvaartarcheologie tussen Vecht en Eem.....	43
32 Veldkartering Corversbos te Hilversum	46
33 De verzonken klok uit Loosdrecht.....	48
34 Venenburg te Nederhorst den Berg.....	51
35 Kasteel Huis Ten Bosch te Weesp	51
36 De ijzertijd en Romeinse tijd van het Gooi	51
37 Een ingekerfde zwerfsteen in het Pinetum	52
38 Veldverkenning IJzerenveld, nabij de Sijsjesberg te Bikbergen	53
39 Veldverkenning op de Aardjesberg te Hilversum	53
40 Veldwerkonderzoek 't Bluk, Zuiderheide te Laren	54
41 Onderzoek naar textielloden van Naarden	55
42 Een begraven duinenlandschap	56
43 Veldwerk te Nigtevecht	57
44 Veldverkenning Spanderswoud, Hilversum.....	58
45 De Willibrordkerk te Nederhorst den Berg	59
46 Regionale paleogeografie en bewoningsdynamiek.....	61

47 Raatakkers op de Hoorneboegse Heide te Hilversum	62
48 Het Franse kamp in het Spanderswoud.....	63
49 Hic lacet sepultus.....	65
50 De Vechtstreek in de vroege middeleeuwen	66
51 Het Gooi in de vroege middeleeuwen	67
52 De grafheuvelkaart van het Gooi en Baarn.....	68
53 Sporen van de Utrechtse poort te Weesp	70
54 De tentoonstelling Gevonden Voorwerpen.....	71
55 Verdiepende inzichten in de landschapsgenese van het Laarder Wasmerengebied.....	72
56 De grenzen van de wildernis	73
57 Bronstijdaardewerk op de Blaricummerheide	75
58 De bronzen speerpunt van de Bosberg.....	76
59 Aardewerk in de Ankeveense Plassen.....	77
60 De ondergrond van de vesting Naarden	80
Tot besluit	80
Afkortingen en speciale begrippen.....	80
Referenties	81
Colofon	87

Voorwoord

Van toen tot nu - 70 jaar AWN Naerdincklant

door Yvette Burnier

AWN Naerdincklant bestaat 70 jaar en dat is een feestelijk moment voor de vereniging en voor ons allen. We kijken naar het verleden, archeologen natuurlijk eigen, maar werpen ook een blik op de toekomst. Voor u ligt de mooie jubileumuitgave, het bewijs van een zeer actieve vereniging met passie voor het archeologische erfgoed. Naerdincklant fungeert als spil in de regio: het aanbod aan nieuwsbrieven, interessante lezingen, schervenavonden, veldwerk en cursussen vormt een afwisselend geheel en trekt de aandacht. Het is dé manier om contacten te leggen met erfgoedambtenaren en bestuurders in de gemeenten en hun adviseurs, met terreinbeheerders, met het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland en met de provincie. Ook nieuwe leden worden op deze manier binnengehaald. Samen aan de slag met archeologie als verbindende factor. Met de activiteiten die de vereniging ontplooit wordt het archeologische erfgoed niet alleen bestudeerd ten behoeve van de kenniswinst. Ons erfgoed is een belangrijke, mee te wegen, factor bij het bepalen van de ruimtelijke kwaliteit van een gebied. Het zichtbaar en bereikbaar maken van het archeologische erfgoed en het zorgdragen voor participatie, is voor Naerdincklant een belangrijke missie. Het prachtige afwisselende landschap tussen Vecht en Eem en het Gooi gaat gepaard met heel diverse archeologische verhalen die de moeite van het vertellen waard zijn. Mede dankzij Naerdincklant werd de archeoglossy Schatrijk Gooi en Vecht, waarin een greep uit al deze verhalen wordt gepresenteerd, extra goed verspreid in de regio. Wethouders en raadsleden konden kennismaken met het archeologisch erfgoed en inspiratie opdoen. Dit was een goed voorbeeld van gerichte samenwerking om archeologie op de kaart te zetten en te houden. De Raad van Cultuur pleitte onlangs in haar advies Archeologie bij de tijd voor het aanstellen van gemeentelijk archeologen of regioarcheologen met bijbehorende financiële middelen. Andere adviezen van de Raad zijn aandacht voor publieksbereik, het integreren in 'Programma's van Eisen' van publiek en participatie tijdens het archeologisch onderzoek én ook de ondersteuning van vrijwilligers in de archeologie. Het zijn adviezen die mooie kansen bieden voor de archeologie, voor het publiek en de vrijwilligers, en ze zullen Naerdincklant als muziek in de oren klinken.

Het is dus geen tijd om stil te zitten maar hét moment om met archeologie aan de slag te gaan, het te beleven, te onderzoeken en door te geven. Er kunnen mooie projecten worden gestart met aandacht voor

participatie en publieksbereik, waarin jullie als Naerdincklant de vertellers zijn van de archeologische verhalen. Zo wordt het onzichtbare zichtbaar en het archeologisch erfgoed voor iedereen bereikbaar. Dat is een rol die jullie past en die Naerdincklant ook de komende jaren met verve zal vervullen, daar ben ik van overtuigd. Van harte gefeliciteerd met deze mooie mijlpaal en met alles wat jullie inmiddels hebben bereikt. Op naar de komende 70 jaar!

Yvette Burnier, hoofd Archeologie NMF Erfgoedadvies/Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland

Inleiding

AWN Naerdincklant bestaat 70 jaar in 2022 en dit jubileum vieren wij met deze publicatie! AWN Naerdincklant is een vereniging die zich op vrijwillige basis bezighoudt met archeologie in het Gooi en omgeving. In 1952 werd de vereniging opgericht onder de naam Archeologische Werkgroep voor het Gooi en Eemland. Diverse naamswijzigingen volgden in de loop der decennia, uiteindelijk anno 2022 resulterend in, voluit in volzinnen: AWN Nederlandse Archeologievereniging Afdeling Naerdincklant - Archeologie tussen Eem en Vechtstreek. Met de naam Naerdincklant verwijzend naar de vroegere aanduiding voor het gebied dat nu het Gooi omvat. Ook het werkgebied is door de jaren heen niet onveranderd gebleven. Aanvankelijk was het werkgebied groter, maar in 1962 zien twee nieuwe AWN-afdelingen het levenslicht waardoor Naerdincklant terrein moet prijsgeven. Wat temidden van al deze veranderingen wel een constante factor is gebleven, is de enorme betrokkenheid en de gedreven inzet van steeds een kleine groep leden, die passie had en heeft voor de regionale archeologie. De vereniging is daarmee sinds de oprichting in 1952 de enige werkelijk constante factor in het regionale archeologische bestel en een ware hoeder van de regionale archeologie. Dit laatste weliswaar enigszins tegen wil en dank, daar de vereniging al jaren pleit voor de aanstelling van een regioarcheoloog. Desalniettemin lukt het Naerdincklant al 70 jaar vrijwel onafgebroken om haar missie te bedrijven: het bevorderen en uitdragen van de regionale archeologie. Een reden temeer om in dit jubileumjaar stil te staan bij hoe het allemaal gekomen is en wat de verdiensten van de afdeling zijn geweest door de jaren heen. Dit boek geeft hier invulling aan door in woord en beeld een overzicht te bieden van de ontwikkelingen binnen de vereniging en van de vele archeologische onderzoeken en projecten die AWN Naerdincklant uitgevoerd heeft gedurende de afgelopen zeven decennia.

Aardewerkcursus, 2015

De historie van de vereniging

De oprichting en wat eraan voorafging

“Te HILVERSUM zal Dr C.C.W. J. HIJSZELER, conservator van het Rijksmuseum Twenthe, voor de A.W.W.N. een lezing houden. Bijzonderheden zullen per convocatie worden medegedeeld. Ook op deze avond zal een werkgroep van de A.W.W.N., m.n. voor het Gooi, worden gevormd.” (Westerheem 1952 nr. 3-4).

Ziedaar in het tijdschrift *Westerheem* de aanloop naar de geboorte van archeologievereniging AWN Naerdincklant. Het daadwerkelijke geboortekaartje volgt uiteindelijk één *Westerheem*nummer later: “Na afloop van deze zeer druk bezochte lezing werd [op 25 april 1952] een korte huishoudelijke vergadering gehouden, waarbij de A.W.W.N.- werkgroep ‘Het Gooi’ werd opgericht. Als secretaris der werkgroep treedt op de Heer W. J. J. KOOIMAN, Imkerweg 7 te Huizen. Door deze werkgroep werden in de afgelopen weken reeds enkele exploratie-tochten door het Gooi georganiseerd!” (Westerheem 1952 nr. 5-6).

De oprichting van de afdeling kwam niet zomaar uit de lucht vallen, maar vloeide direct voort uit de oprichting van de landelijke AWWN op 6 september 1951 (Band & Cordfunke, 2001). De AWWN was een vereniging die ontstaan was vanuit een idee van de Leidse biologiestudent H.J. Verhagen. Archeologische opgravingen werden sinds 1950 al meer gereguleerd, waarbij de rol van amateurarcheologen aan banden werd gelegd. Maar Verhagen kwam met het geniale idee om de inzet van amateurs te institutionaliseren middels het oprichten van een landelijke vereniging van amateurarcheologen met regionale afdelingen. Hierdoor zouden er toch mogelijkheden blijven voor amateurs om deel te nemen aan opgravend onderzoek. Verhagen stemde zijn idee af met archeoloog dr. H. Brunsting van het RMO te Leiden, die hier positief tegenover stond en bereid was om als adviseur de nog op te richten vereniging terzijde te staan. Wel moest volgens Brunsting de focus op het westen van het land komen te liggen omdat daar het archeologisch erfgoed de meeste bedreigingen kende. Zo kreeg de vereniging een tweede W (van Westelijk) in de afkorting van haar naam. Verhagen was bevriend met Siem Pos uit Hilversum, die belangstelling had voor genealogie en lid was van een werkgroep die zich met de historie van het Gooi bezighield. Beide heren hadden wel oren naar de oprichting van een archeologische werkgroep in het Gooi, en zo kwam het dat Naerdincklant uiteindelijk als eerste regionale werkgroep van de AWWN werd opgericht.

De eerste decennia

In het jaar van oprichting, 1952, liet de kersverse werkgroep direct al regelmatig van zich horen in het AWWN-tijdschrift *Westerheem*. Zo vond in juni van dat jaar een huishoudelijke vergadering plaats met na afloop “..Een voordracht met lichtbeelden...” over: “Het culturele peil onzer voorvaderen in de praehistorische tijd, aan de hand van archaeologische vondsten.”. Dat jaar stond in juli een excursie op het programma naar enige vindplaatsen op de Hilversumse heide (Westerheem 1952 nr. 5-6). Het activiteitenprogramma werd in september voortgezet met een lezing over kasteel Ter Eem: “Op 18 Sept. hield ons lid, de heer H.VAN HARTEN, te zijnen huize voor de werkgroep een causerie over het ‘Huis ter Eem’. De humoristische lezing werd door een 20-tal A.W.W.N.-leden bezocht.”. Een frappant gegeven hierbij is dat Van Harten volgens het verslag in *Westerheem* een uitgebreide collectie fragmenten afkomstig van Ter Eem bezat en in zijn eigen huis had tentoongesteld, maar dat het heden ten dage volslagen onbekend is waar deze collectie is gebleven! Het hoogtepunt van de activiteiten in het oprichtingsjaar betrof zonder twijfel de opgraving in vijf grafheuvels op de Zuiderheide (zie beschrijving elders in dit boek) van 3 tot en met 8 november. Deze opgraving werd financieel mogelijk gemaakt door een gift van enkele vermogende leden van de werkgroep. De leiding van de opgraving lag in handen van dr. P.J.R. Modderman van de ROB, die vervolgens op 20 november een lezing verzorgde waarin hij de resultaten van de opgravingen uiteenzette. Al met al gebeurde er in het oprichtingsjaar dus flink wat binnen de werkgroep. Het was dan ook geen wonder dat het landelijk bestuur van de AWWN in 1952 constateerde dat “...de werkgroep Gooi en Eemland zich thans in een puike conditie bevindt en gloeit van activiteit. Lezingen en excursies zijn niet van de lucht.” (Westerheem 1952 nr. 7-8). In 1953 stonden een avond met diverse lezingen in januari en een excursie naar de Laarder Wasmeren in juni op het activiteitenprogramma. De grafheuvels bleven de aandacht trekken, want in de zomer van 1953 gingen enkele leden op onderzoek uit in de omgeving van Baarn en Lage Vuursche (zie beschrijving elders in dit boek), waarvan zij uitgebreid verslag deden in een artikel in *Westerheem* van 1954 (Farwerck, 1954). Na de aanvankelijk bruisende start wordt het na 1954 een paar jaar rustiger rondom de werkgroep. In 1959 wordt er in *Westerheem* weer melding gemaakt van enkele relevante gebeurtenissen in het werkgebied: een noodopgraving van een vindplaats van Hilversumurnscherven te Huizen en de toevalsvondst van scherven van een Drakenstein- of Hilversumurn aan de Bosdrift ten zuiden van de Kolhornseweg te Hilversum (resp. *Westerheem* 1959 nr. 1-2 en 1959 nr. 7-8). Ook werd er op 18 april van dat jaar een archeologische excursie verzorgd door de heren S. Pos en J.A. Bakker, waarbij

die de leiding van het onderzoek heeft, is tot de conclusie gekomen, dat de „veven bergjes“ op de heide bij 't Bluk geen koepelgraven geweest zijn. Men heeft geen gebruiksvorwerpen gevonden doch wel de overblijfselen van een mens, die tussen de 1000 en 1600 jaar voor Christus geboorte geleefd heeft.

Deze mens werd verbrand, en zijn beenderresten in een kleine grafkuil begraven. Deze resten zijn thans, drie à drie en een half duizend jaar later teruggevonden.

Ook vondsten bij de zandafgraving

Dat in deze streken in de oertijd mensen geleefd hebben, wordt niet alleen hierdoor, doch ook door vondsten bij de zandafgraving achter met terrein van de Fvov. Utrechtse Waterleiding Mij. bevestigd. Een jeugdig lid van de Gooite vereniging van amateur-archeologen — dezelfde vereniging die het onderzochte onderzoek voor studietoelinden de stoot gaf, vond scherven van gebruiksvorwerpen, die geïdentificeerd uit het bronstijdspek afkomstig bleken.

Houtskoolresten

Ook werden bij de zandafgraving oude potten gevonden met resten in het veldkant erom heen, die erop zouden kunnen wijzen, dat de oermens hier in zijn hut leefde, zittende met zijn voeten in een kuil.

In sommige potten werden houtskoolresten gevonden.

Deze laatste vondsten hebben niets met het grafheuvelonderzoek te maken. Zij demonstreren echter duidelijk het grote belang van de moderne werkwijze van archeologen. De amateurs zoeken en geven de tips, de Rijksdienst voert het verdere onderzoek systematisch uit.

In een drietal grafheuvels werden alreuren gegraven, de wanden vrijwel loodrecht. Op de wanden tekent zich de historie van de grafheuvels af in lichtere of donker geleurde grondlagen.

Zo kon worden vastgesteld, dat de voor een gedeelte afgegraven heuvel, waarvan wij een foto afdrucken, vier grafheuvels boven elkaar zijn. Men onderscheidt n.l. de resten van vroegere begroeiing en is tot de conclusie gekomen, dat in de jaren tussen 1600 en 1000 voor Chr. vier maal een dode werd bijgezet. Deze bijstelling, over zoveel steunen verdeeld, hadden vermoedelijk weinig meer met elkaar uitstaande, dan dat men een „belangrijke“ dode daar, waar hij diens „bij zijn voorvaderen neerlegde en er weer een laag aar-

Ja die eruit vielen, konden aanstands worden geïdentificeerd. Door deze knutjes heen loopt een warret van wortels, die daar „in de vruchtbare aarde het voedsel zoeken.

Bij de afgraving vielen duidelijk de plaatsen waar een dertig jaar geleden Prof. Remouchant uit Luiden deed spitten in verband met de koepelgraven-theorie, te onderscheiden. Deze plaatsen waar grond is verzet, zijn yanzelfsprekend voor de nieuwe onderzoeken waardeloos.

Geen paalgaten

Koepelgraven zijn graven waarbij over de dode een bootzel van stammen werd gemaakt, dat later met aarde werd bedekt. Het hout vergaet en de grafheuvel zakt in. Zulke verzakkingen nu, tonen de heuvel bij 't Bluk niet. De „paalgaten“, die dertig jaar geleden werden ontdekt zijn thans geïdentificeerd als loerafsattingen, die om wortels zijn ontstaan. Daarom kwam men tot de conclusie, dat deze grafheuvels geen koepelgraven geweest zijn.

Moeilijk onderzoek

Een tweede grafheuvel, die werd ontgraven bleek nog ouder dan die welke wij hierboven bespraken, n.l. 1800 à 2000 jaar voor Christus. Hij was veel moeilijker te ontgraven dan de eerste, doch ook hier bleek, dat het vier graven boven elkaar waren.

Nieuw onderzoek onthult:
Grafheuvels achter het Bluk
Gfo 6 Nov 1952
geén koepelgraven
Beenderresten van oermens (1000 à 1600 v. Chr.) gevonden

850,-
2.300,-

De allereerste onderzoeken van Naerdincklant halen gelijk al de krant. G & O, 6 november 1952 (bron: archief AWN Naerdincklant).

de laatste na afloop „..een lezing met lichtbeelden hield over het grafheuvelonderzoek en archeologische vondsten in het Gooi in de loop der tijden gedaan..“ (Westerheem 1959 nr. 3-6). Begin jaren 1960 werd in Westerheem melding gedaan van enkele vondsten waar de archeologische werkgroep Gooi en Eemland bij betrokken was. Vooral de vindplaats Vredelaan-Zevenenderdrift te Laren passeerde hierbij herhaaldelijk de revue (zie beschrijving elders in dit boek). Over het verenigingsleven zijn uit deze periode —naast de gebruikelijke lezingen- weinig meldingen, uitgezonderd de aankondiging van een vernieuwd bestuur onder een nieuwe naam: „GOOI & OMMELANDEN (opgericht te Hilversum, 25 april 1952; tijd. secr.: Eemnesserweg 86, Hilversum). Het ziet er naar uit, dat deze afdeling binnenkort een geheel nieuw bestuur zal kunnen verwelkomen. Wij wensen het een goede start en een succesvolle arbeid!“ (Westerheem 1962 nr. 7-12). In deze periode is er echter ook slecht nieuws: de werkgroep verliest terrein. Als gevolg van de oprichting van AWWN-afdelingen in naburige gebieden, te weten de werkgroep Utrecht en Omstreken in 1961 en de werkgroep Vallei en Eemland in 1962 wordt het midden van Nederland opnieuw verkaveld op de AWWN-kaart en krijgt de Gooise afdeling een kleiner werkgebied. In 1963 maakt de vernieuwde werkgroep daadwerkelijk haar opwachting in Westerheem met vermelding van het voltallige nieuwe bestuur: „De werkgroep 'Het Gooi en Ommeland' heeft een nieuw bestuur: S. Pos,

Eemnesserweg 86, Hilversum, (voorzitter); Th. Brouns, Postbus 233, Hilversum (secretaris-penningmeester); Dr. A. Bierhorst, G. van Amstelstraat 371, Hilversum; Dr. J. R. Jansma, 's-Gravelandseweg 39, Hilversum; G. W. du Maine, Gen. de la Reylaan 21, Bussum (werving en propaganda).“ (Westerheem 1963 nr. 3). Het vernieuwde bestuur gaat vol energie aan de slag met als meest aansprekende resultaat de uitgestelde viering van het 10-jarig jubileum van de werkgroep, waarvan hier een korte impressie volgt uit het verslag in Westerheem:

„Dat van uitstel niet altijd afstel komt maar ook wel eens iets beters dan oorspronkelijk tot de mogelijkheden scheen te behoren, bewees de oudste in jaren van de werkgroepen der A.W.W.N. op de als in volle zomer stralende zaterdag 4 september j.l. met de lange tijd uitgestelde, maar toen dan ook buitengewoon geslaagde viering van haar 10-jarig bestaan. Te Loosdrecht — niet alleen een oord met aantrekkelijke excursie-objekten maar ook wegens de aandacht welke de werkgroep in de naaste toekomst aan de archaeologisch practisch nog onverkende Vechtstreek wil geven als plaats van samenkomst en viering gekozen — troffen ruim veertig deelnemers elkander in de vroege voormiddag in café-theetuin De Schutse, waar zij verwelkomd werden door voorzitter S. Pos, die tot de medeoprichters heeft behoord en onafgebroken deel uitmaakte van de opeenvolgende besturen, welke de werkgroep heeft gekend. Na hartelijke begroetingen over en weer begaf het gezelschap zich naar het kasteel Sypesteyn om daar te worden rondgeleid door de conservatrice mej. Haringa“. Die avond ging het feest onverdroten verder, want: „..Na het avondmaal kwamen de hartelijke en hooggestemde speeches, waarin uitvoerig de afgelopen periode werd belicht en waarin met groot vertrouwen over de toekomst van de werkgroep werd gesproken.“. Waaronder een rede door voorzitter Siem Pos, die een terugblik gaf over 10 jaren werkgroep „...waarin o.m. het aandeel van de heer F. E. Farwerck als haar oprichter relief kreeg, en [waarin hij] wees op bemoedigende toekomstperspectieven. Hij bood alle aanwezigen als blijvende herinnering een door mej. Kolkman geboetseerd en gebakken fraai kandelaartje met kaars aan.“ (Westerheem 1963 nr. 6).

In de periode 1965-1972 geeft de werkgroep Gooi en Ommeland met enige regelmaat een eigen Nieuwsbrief uit, waarin verslag wordt gedaan van het verenigingsleven. Onderzoeken vanuit de werkgroep worden in deze periode weinig gedaan. Wel zet men sterk in op het interne verenigingsleven. Zo meldt de Nieuwsbrief uit 1966: „...dat niets ons zo lief zal zijn als VEEL VOORDRACHTEN VAN ONZE EIGEN LEDEN...“. Ook worden met enige regelmaat deskundigen van buiten de werkgroep ingevlogen. De behandelde onderwerpen zijn zeer divers: Egyptische

oudheden door dr. A. Bierhorst, de Brittenburg door H. Dijkstra, archeologie in de Zaanstreek door J. Menger, enzovoorts. Zo staat er geruime tijd in het winterhalfjaar elke maand een lezing op het programma. Meestal voortreffelijk geregeld, maar... een enkele keer gaat het mis! Op 3 november 1966 zou een lezing worden verzorgd door dr. A. Bierhorst, maar "...Helaas bleek deze min of meer op de valreep aan een pijnlijke lijdenssponde gekluisterd [...] en moest dus tot zijn spijt verstek laten gaan..." (Nieuwsbrief 1967). In een tijd nog zonder Whatsapp of e-mail restte dan niets anders dan de telefoon om op het laatste moment nog een spreker trachten te regelen. Na "...zenuwachtig op en af draven en bellen..." (idem) slaagde men er gelukkig in om een andere spreker te vinden: W.H. Hoogland met een reisverslag uit het nabije Oosten. In 1966 hield de werkgroep voor het eerst een zogeheten schervenavond, waarop leden eigen archeologische vondsten konden meebrengen en bespreken. Kennelijk was deze avond succesvol, want op 2 februari 1967 ging men op herhaling met een schervenavond in de Openbare Leeszaal aan de 's Gravelandseweg te Hilversum. Met het voornemen om zo'n avond voortaan één keer per seizoen te organiseren, want: "...Als er een stijgende lijn in te brengen is, en daar twijfelen wij niet aan; dan zal met het éénmaal per seizoen houden van zo'n avond een nieuw bijzonder aantrekkelijk stuk traditie aan ons opgewekt groepsleven kunnen worden toegevoegd..." (Nieuwsbrief, 1967). Ook boog men zich over de mogelijkheid van een archeologisch excursieprogramma, daar leden hier herhaaldelijk om vroegen. In de navolgende jaren zien we dit echter nauwelijks terugkomen in de Nieuwsbrief. Men hield in de praktijk toch vooral vast aan de maandelijkse ledenavonden. Verder bekommerde men zich over de interne organisatie, met als uitvloeisel dat de werkgroep vanaf eind 1967 door het leven gaat als de Archeologische Werkgroep Naerdincklant en er een huishoudelijk reglement wordt vastgesteld. In 1969 wordt er voor het eerst sinds enkele jaren weer melding gemaakt van veldverkenningen. Leden gaan in dat jaar op zoek in de Achttienhovensepolder waarbij enkele Siegburgscherven en wat 18e - 19e-eeuws aardewerk wordt gevonden, en in de omgeving van Loenen en Vreeland, alwaar helaas geen vondsten zijn gedaan. De bemensing van de werkgroep blijft in deze periode om aandacht vragen, want zo heb je een bestuurslid, en zo weer niet! Tragikomisch is het ongeval van de in 1969 nieuw benoemde secretaris-penningmeester Waling Gorter in 1969: "Bij het redden van vogels op het strand... Daarbij is het gebeurd: onze nieuwe secretaris-penningmeester de heer Waling Gorter viel uit een jeep die op het waddenstrand reed om vogels, die het slachtoffer van stookolie geworden waren te vinden en nieuwe levenskansen te geven. Het gevolg was een zware hersenschudding, die het de nieuwe functionaris voorlopig wel onmogelijk zal maken, de

hem toegedachte werkzaamheden te verrichten. Vanaf deze plaats willen wij onze vriend Gorter van harte een spoedig en volledig herstel toewensen..." (Nieuwsbrief 1969).

Vanaf 1970

Begin jaren '70 gaat men onverdroten door met de maandelijkse lezingen. Na 1972 ontbreekt helaas een blik op het verenigingsleven omdat er na dat jaar geen Nieuwsbrief meer wordt uitgegeven. Van 1973 tot 1977 doet de vereniging echter zeker wel van zich gelden. Zo wordt er in 1973 een veldverkenning uitgevoerd op het Waterleidingterrein bij Hilversum en wordt er een eerste onderzoek gedaan naar de Loosdrechtse porseleinfabriek, waarbij muurresten en 18e-eeuwse scherven worden gevonden. Ook wordt in die jaren één van de belangrijkste onderzoeken in de historie van de vereniging uitgevoerd: de opgraving bij het Slot Ruysdael. In een drie jaar durend onderzoek onder leiding van Siem Pos zijn historische bronnen en eerdere vondsten onderzocht en is getracht om met een opgraving (onder supervisie van de ROB) de fundamenten te vinden. Door eerder grondig sloopwerk en groundbewerking werden helaas maar weinig overblijfselen gevonden. Wel zette Naerdincklant zichzelf hiermee op de kaart als een partij die in staat is om op professionele wijze een archeologisch onderzoek uit te voeren. Het verslag van de opgraving verscheen uiteindelijk pas in 1985. Vanaf 1979 komt de vereniging publicitair in de lucht met een nieuwe communicatie-uiting, het Jaarverslag Naerdincklant. Een jaarlijks uitgebracht boekje met daarin een terugblik op het verenigingsleven en vermeldenswaardige archeologische onderzoeken en vondsten. In dat jaar gaat het de afdeling (de aanduiding werkgroep is blijkbaar ergens in de jaren '70 gesneuveld) voor de wind want er is dan sprake van een maar liefst zevenkoppig bestuur onder leiding van Siem Pos en een aparte Jaarverslagcommissie van vier personen. Het lezingen- en excursieprogramma draaide op volle toeren en in één jaar tijd steeg het ledenaantal van 75 naar 90! Veldverkenningen in verenigingsverband werden uitgevoerd in het Spanderswoud en bij de aanleg van de Rijksweg 27 richting Flevoland. Individuele leden lieten zich eveneens niet onbetuigd en liepen bijvoorbeeld ontsluitingen af op zoek naar vondsten. Een letterlijk hoogtepunt uit dat jaar was zonder twijfel de geologische excursie over de Gooise heidevelden onder leiding van Henk Schaftenaar uit Naarden, waarover het Jaarverslag Naerdincklant onder meer vermeldt: "...Op zaterdag 12 mei 1979 heeft een enthousiaste groep leden van 'Naerdincklant' (en supporters!?) zich geologisch wat afgefiets! Henk Schaftenaar had, bij een eerder gehouden inleiding in museum 'de Vaart' over het ontstaan van het Gooi, behoefte om samen een en ander werkelijk te gaan waarnemen. Per fiets in aangepast tempo (wat is dat?)

vanaf St. Janskerkhof, richting Westerhei. Voorop ridder Henk, getooid met grondboor en bats!..." Daarna volgde nog een flinke tocht langs diverse geologisch interessante plekken die blijkbaar geslaagd was en tot napret aanleiding gaf, want: "Een groepje schijnt onderweg nog een kleine ijstijd beleefd te hebben, welke tòch als aangenaam ervaren opgetekend kon worden." (Jaarverslag Naerdincklant 1979).

1973 is een vruchtbaar jaar voor Naerdincklant. Gooie Eembode 10 januari 1974 (bron: archief AWN Naerdincklant).

Begin jaren '80 is een welvarende periode voor de vereniging: het aantal bestuurders stijgt naar negen (!) en het aantal leden naar 109, voor zover bekend het hoogste aantal ooit. Tientallen veldverkenningen worden uitgevoerd door zeer actieve leden zoals Siem Pos, Kitty Ruys, Jonny Offerman-Heykens en Jannes Koster. Plekken die worden bezocht zijn onder meer Weesp-Aetsveld, de Kievitsbuurt bij Breukelen, de Hoorneboegse Heide en de Laarder Eng en omgeving. Tevens worden meerdere bouwputten en andere kleine ontsluitingen bezocht, zoals de bouwput van de NOS te Hilversum, een bouwput aan de 's Gravelandseweg te Hilversum, de jachthaven bij Huizen en diverse leidingsleuven. In deze jaren komen ook de eerste meldingen van bijzondere vuursteenvondsten in het Corversbos ten westen van Hilversum. Later, na raadpleging van deskundigen aan de Rijksuniversiteit Groningen, zou blijken dat het hier gaat om één van de eerst beschreven in situ vondstplekken van Neanderthaler artefacten. Ook de jachthaven van Huizen bleek onverwachts een rijke vondstplaats. In opgespoten zand uit de havenkom en het Gooimeer trof Jonny Offerman meerdere artefacten uit diverse perioden: midden-paleolithicum, neolithicum en bronstijd. Het betrof spitsen, klingens, krabbers en afslagen: in totaal 35 objecten. Naast al deze droge archeologie kende de vereniging in deze periode ook een aparte werkgroep Onderwaterarcheologie, die zich onder meer bezighield met onderzoek naar de Hornsluis bij de Loosdrechtse Plassen, en de oude

Vechtarm waarbij ooit kasteel Vredelant stond. In 1984 blijkt het bestuur ten opzichte van de voorafgaande jaren flink uitgedund te zijn en bestaat dan uit vijf personen. Gedurende de hele tweede helft van de jaren '80 schommelt de omvang van het bestuur zo tussen de vier en vijf leden. Hoewel men een groter aantal bestuursleden wenselijk achtte - aldus voorzitter Like van Duyn-Franken in het Jaarverslag Naerdincklant 1989: "Toch blijven nieuwe bestuursleden hard nodig"-, slaagt de vereniging er blijkbaar niet in om voldoende mensen tot een bestuursfunctie te verleiden. In de opkomst bij de lezingen zien we deze periode een dalende trend. Het is dan ook geen wonder dat Van Duyn-Franken in haar voorwoorden eind jaren '80 regelmatig verzuchtingen uit over de lage opkomst en participatiegraad van de leden. Toch was er op archeologisch gebied nog altijd de nodige activiteit binnen en rondom de vereniging. In deze periode werden door Jonny Offerman meer en meer midden-paleolithische vuurstenen werktuigen gevonden in het Corversbos, waardoor het steeds duidelijker werd dat hier een bijzondere vindplaats ligt. Ook werd er ondersteuning verleend bij archeologische opgravingen in het centrum van Hilversum, aan de Naarderstraat te Blaricum en bij het archeologisch en historisch-geografisch onderzoek naar de Gooise heidevelden door Wim Wimmers en Ronald van Zweden. Daarvoor werd onder meer op de Aardjesberg een opgraving gedaan. Andere leden verdiepten zich samen met de Historische Kring Bussum in de vroegste historie van Bussum, met opgravingen bij de voormalige Studio Irene. In 1989 was Naerdincklant verantwoordelijk voor een groot determinatieproject samen met de Historische Kring Loosdrecht (HKL), waarbij alle archeologische objecten in de collectie van de HKL werden geïnventariseerd en beschreven. Verder werd er in dat jaar hard gewerkt aan het determineren van vondsten uit de bagger van Trompenburg. Dit resulteerde in een tentoonstelling over deze vondsten die in december 1989 werd geopend.

Een bijzonder intern project in deze periode was het Archeologisch Documentatie Centrum (ADC), dat bestaan heeft van grofweg 1980 tot 1990. Dit ADC was bedoeld als een intern archief voor archeologische informatie en documentatie. De doelstellingen waren zeer ambitieus. Zo had men niet alleen tot doel om de archeologische initiatieven van de eigen vereniging vast te leggen, maar ook om te zorgen voor verslaggeving van alle gepubliceerde feiten met betrekking tot de archeologie in het algemeen en die van Nederland en het Gooi in het bijzonder, en het systematisch vastleggen van al deze informatie. In 1984 dragen er maar liefst tien personen actief bij aan deze missie van het ADC, onder leiding van Jannes Koster en met wekelijkse bijeenkomsten in de Montessorischool aan de Tesselschadelaan in Hilversum. Toch lijkt men ondanks de enorme inzet te verzanden in de informatiebrij. In het Jaarverslag Naerdincklant

van 1984 wenst men dan ook vurig de inzet van een computer om de systematische beschrijving en het zoeken beter te ondersteunen: "Wellicht is het Orwelliaans bestuurd te worden door een computer in 1948 geen aantrekkelijk toekomstbeeld geweest: wij hadden er anno 1984 op het ADC gaarne gebruik van gemaakt.". Niet alleen het informatievraagstuk kwelde de werkgroep: in dat jaar werd er ingebroken in het ADC, waarbij enige boeken werden ontvreemd. Deze inbraak is tot op heden nog altijd niet opgehelderd! Na het aanvankelijk enthousiasme waarmee het ADC werd begonnen, zien we in de tweede helft van de jaren '80 ook hier een neergang. Zo zijn er in 1985 nog vijf personen actief en in 1989 nog maar drie. Men klaagt over de geringe belangstelling vanuit de leden en ook de informatiestroom vanuit de werkende leden naar het ADC droogt steeds meer op. Zo meldt het Jaarverslag Naerdincklant 1989: "...Het afgelopen jaar heeft voor het A.D.C. weinig nieuws gebracht. Er kwamen geen vondsten binnen en feitelijk ook heel weinig gegevens inzake veldonderzoek. De activiteiten ten aanzien van dit laatste blijken niet erg groot te zijn, of het moet zo zijn dat onze veldverkenner hun belevenissen en vondsten voor zich houden en niet van zins zijn deze te melden aan het A.D.C...". De terugloop van activiteiten van het ADC past in de algehele malaise die de vereniging (om onbekende redenen) rond 1990 trof. Deze ontwikkeling kwam in 1992 tot een dieptepunt met het voornemen om de vereniging op te heffen en in een slaaptoestand te brengen. Weliswaar achtte men het verantwoord om het 40-jarig jubileum (1952-1992) nog te vieren aangezien dit reeds was voorbereid, maar op de ALV van 11 februari (1992?) waren slechts acht leden aanwezig en was er slechts één lid bereid om zich kandidaat te stellen voor een bestuursfunctie. De bestuursgrootte zou daarmee terugzakken naar drie personen. Dit, in combinatie met de tanende belangstelling vanuit de leden, was voor toenmalig voorzitter Like van Duyn-Franken reden om terug te treden als voorzitter en de vereniging beheerst af te bouwen door er een slapende afdeling van te maken: "In overleg met het hoofdbestuur is besloten van Naerdincklant een slapende afdeling te maken. Dit betekent dat alle verenigingsactiviteiten gestaakt zullen worden. Het Archeologisch Documentatie Centrum wordt opgeheven en de financiën komen onder beheer van het hoofdbestuur van de AWN. Wat overblijft is een 'kontaktadres' ter afhandeling van alle correspondentie en als coördinatiecentrum voor het eventueel nog uit te voeren veldwerk." (Jaarverslag Naerdincklant 1991-1992).

Na deze cesuur in het bestaan van de vereniging is het wonderbaarlijk om te constateren dat er in 1993 weer een grotendeels vernieuwd bestuur staat, vijfkoppig en nog steeds onder voorzitterschap van Like van Duyn-Franken. Blijkbaar hadden zich op het laatste nippertje toch voldoende bestuursleden gemeld

om een ondergang van de vereniging te voorkomen. En dat is maar goed ook, want de missie van AWN Naerdincklant eindigt nooit en vraagt een voortdurende inzet om als hoeder van de regionale archeologie te kunnen optreden. Dit werd door voormalig voorzitter Siem Pos prachtig verwoord in zijn rede voor het 40-jarig jubileum waarin hij trachtte om de komende 10 jaar vooruit te kijken: "Voor de komende 40 jaar zal het wel moeilijk worden om daarop terug te kunnen kijken, dus houden wij het maar op de komende 10 jaar. De AWN en 'Naerdincklant' zijn dan 50 jaar. Aanpakken dus onder het devies: 'doordouwen' of om in de vakterm te blijven: 'doorgraven'. De afdeling uitbouwen en dit kameraadschappelijk doen en in alle harmonie. Steeds opnieuw de fakkel overgeven aan opvolgers, opdat deze brandende blijft..." (Jaarverslag Naerdincklant 1991-1992). In de navolgende jaren blijft het sappelen met de bestuurscapaciteit, want: "...Traditiegetrouw zijn er weer problemen met de samenstelling van het bestuur...", aldus toenmalig bestuurslid L. Wierenga (Verenigingsnieuwsbrief, 29 augustus 1994). De kersverse secretaris W. Wimmers moest helaas in dat jaar alweer verstek laten gaan wegens drukke werkzaamheden, waarmee de afdeling opnieuw voor een opvolgingsvraagstuk stond. Uiteindelijk bleek het de opmaat te zijn naar een volgende fase van inactiviteit die enkele jaren duurde. Maar... in het najaar van 1998 kwam op initiatief van Gijs Vlamings een groepje leden bij elkaar om samen te verkennen of het mogelijk was om weer enige beweging te krijgen in het "slapende Naerdincklant" (Jaarverslag Naerdincklant 1999). De uitkomst was dat er een vijfkoppig interimbestuur werd gevormd onder voorzitterschap van Sj. S. Elzinga, dat vervolgens op 26 april 1999 tot een definitief bestuur werd benoemd. Het nieuwe bestuur ging aan de slag met een jaarplan, waarin lezingen weer een prominente rol kregen. Hier zien we overigens een mooie parallel met de periode eind jaren '50, waarin de lezingen eveneens een sleutelrol speelden in het doen en laten van de vereniging. In 1999 was die keuze overigens vooral door omstandigheden gedreven, want: "...in ons gebied vinden nagenoeg geen opgravingen plaats." (Jaarverslag Naerdincklant 1999).

De 21e eeuw

Helaas is er in de beginjaren van de 21e eeuw wederom nauwelijks sprake van een verenigingsleven en in 2002 en 2003 worden er zelfs in het geheel geen lezingen georganiseerd. Het wekt dan ook geen verwondering dat het 50-jarig jubileum geruisloos aan de vereniging voorbij gaat. Maar in 2004 is er weer sprake van een opleving. Het vierkoppig bestuur onder leiding van voorzitter John van der Sar weet de nodige beweging te creëren door samenwerking met externe partijen. Zo wordt er samengewerkt met de Stichting Tussen Vecht en Eem (TVE) voor het maken

van een historische fiets-wandelroute, met Stichting Omgevingseducatie over bewustwording op het vlak van archeologische relicten en de streekhistorie, en met het GNR over de staat van de grafheuvels en zoekvergunningen voor detectorzoekers. Ook werkt men in dat jaar aan de website en een archeologische bibliografie. In de navolgende jaren weet men dit hoge peil van activiteit vast te houden onder bezielende leiding van voorzitter John van der Sar. Zo zijn er diverse veldverkenningen en terreinonderzoeken waaronder in het Corversbos en bij de vermoede locatie van de Loosdrechtse Porseleinfabriek. Tevens wordt er in deze periode met name door bestuurslid Anton Cruysheer gewerkt aan diverse regiobrede inventarisaties en syntheses, bijvoorbeeld over muntschatten, vliegtuigwrakken en vondsten uit de ijzertijd en Romeinse tijd. John van der Sar loopt ondertussen de basisscholen af met lesprogramma's over archeologie. Onderwerpen zoals prehistorische houtbewerking, de Limes en Romeinen in Nederland worden op een laagdrempelige manier en met aantrekkelijke materialen en vondsten in de klas gebracht. Het bestuur voert in 2007 gemeentelijke correspondenten in, die per gemeente een oogje in het zeil houden op archeologisch gebied. En op diverse evenementen geeft de vereniging acte de présence, zoals de Open Monumentendagen en het Schaapscheerdersfeest. Het nieuwe elan van Naerdincklant blijft voor de buitenwereld niet onopgemerkt, getuige de titel van een artikel door de voorzitter van TVE, drs. Jan Vollers, in het Jaarverslag Naerdincklant van 2008: "Naerdincklant één van de actiefste TVE-organisaties"! Ook op bestuurlijk vlak boekt men een belangrijk succes: per 2009 krijgt de vereniging een uitbreiding van het werkgebied. In overleg met AWN Afdeling Utrecht gaat de omgeving van Hollandsche Rading en Maartensdijk over van AWN Utrecht naar AWN Naerdincklant. Een absoluut hoogtepunt in de geschiedenis van Naerdincklant vindt plaats op 15 december 2010, wanneer voorzitter Tonnie van de Rijdt van de landelijke AWN de Bronzen legpenning uitreikt aan Naerdincklant-lid Jonny Offerman. Het is de hoogste particuliere onderscheiding die een amateurarcheoloog in Nederland kan krijgen. Jonny krijgt deze voor haar grote en voortdurende onderzoeksinspanningen naar de midden-paleolithische vindplaats in het Corversbos maar ook op andere terreinen zoals de bouwput van de NOS, de Huizer jachthaven en de 's Gravelandseweg in Hilversum. De loftuitingen zijn die dag dan ook niet van de lucht. Voorzitter John van der Sar leidt de lofrede van archeoloog Dick Stapert (RUG) in en spreekt zijn bewondering uit: "...Jonny, jij hebt in meer dan 40 jaar voor de archeologie veel betekend. Ik word daar nederig van. Jij hebt het onderzoek naar stenen werktuigen in alle steentijd regionen naar een wetenschappelijk hoger plan getild." (Jaarverslag Naerdincklant 2010). Vanwege de ongeplande

afwezigheid van Stapert, die verhinderd is wegens ziekte, spreekt de voorzitter hierna ook de lofrede van Stapert uit. Die steekt zijn waardering eveneens niet onder stoelen of banken:

"...Jonny is geboren in 1927. Zij is al meer dan 40 jaar actief in de archeologie. Vroeger was het bijzonder dat een vrouw geheel zelfstandig groeves en akkers afstruinde om artefacten te verzamelen, en ook nu is dat nog wel een beetje zo. Je moet daarvoor stevig in je schoenen staan en doorzettingsvermogen bezitten. Jonny bezit die eigenschappen en was bijzonder succesvol. Ze heeft mooie ontdekkingen op haar naam staan waaraan we wetenschappelijk nog steeds veel hebben...". Stapert sluit zijn rede af met een laatste compliment en dankwoord aan Jonny: "Wetenschap is mensenwerk. Mensen als Jonny, gepassioneerd en ruimhartig, spelen daarbij een belangrijke rol. Jonny, bedankt voor je jarenlange inzet voor de steentijdarcheologie. Van harte gefeliciteerd met dit eerbetoen, dat je volledig hebt verdiend." (Jaarverslag Naerdincklant 2010).

Jonny Offermans (L) met de Bronzen legpenning, zojuist uitgereikt door Tonnie van de Rijdt, voorzitter van de landelijke AWN (foto: John van der Sar).

Per 2011 treedt Naerdincklant weer een nieuwe fase in. Anton Cruysheer, al geruime tijd als bestuurslid actief binnen de vereniging, neemt in dat jaar het voorzitterschap over van John van der Sar, die op 3 april 2013 als dank voor zijn verdiensten tot erelid zou worden benoemd. De vereniging stopte in 2011 tevens met het uitgeven van de Jaarverslagen en in plaats daarvan werd stevig gewerkt aan de opzet van een eigen digitaal uit te geven kwartaalblad. En zo verscheen in juli 2012 onder hoofdredacteurschap van Sander Koopman het eerste exemplaar van Naerdincklant Special met als thema Metaalvondsten. Oorspronkelijk was dit vooral bedoeld als een clubblad met artikelen voor en door leden, maar al snel bleek dat vooral professionals de weg naar het nieuwe tijdschrift wisten te vinden. Zo verschenen in

het tweede nummer, met als thema middeleeuwse veenontginningen, al artikelen van prominente wetenschappers als prof. Jelle Vervloet en dr. Lisette Kootker. Dit was een reden voor de redactie om op zoek te gaan naar een representatievere titel van het tijdschrift, hetgeen resulteerde in een naamsverandering

Archeologie-educatie over prehistorische houtbewerking door John van der Sar (foto: John van der Sar).

Voorblad van het eerste exemplaar van Naerdincklant Special, juli 2012 (bron: archief AWN Naerdincklant).

naar Archeologica Naerdincklant met ingang van het tweede nummer van 2013. Uiteindelijk zou dit tijdschrift gedurende acht jaar bestaan, waarbij in totaal 23 afleveringen digitaal zijn verschenen en evenzovele archeologische en verwante thema's werden belicht.

In de jaren na 2010 is er wederom sprake van veel activiteiten binnen de vereniging. Op 19 mei 2012 vierde men het 60-jarig bestaan met een publicatie in Westerheem (Cruysheer, 2013) en een speciale jubileumborrel, waarbij voorzitter Anton Cruysheer een korte lezing hield over de historie van de vereniging en aansprekende recente vondsten. Die waren er rond die tijd voldoende! Zo werd in 2012 in samenwerking met de RCE (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) onderzoek gedaan op de Hoorneboegse Heide, teneinde de aanwezigheid van raatmakers aan te tonen: en met positief resultaat. Ook werd er gewerkt in het Spanderswoud, waar een metaaldetectiecampagne werd uitgevoerd op een recent afgeplagd terrein. De vondsten dateerden vooral uit de Franse tijd, wat veel vragen oproep omdat er op dat moment nog niets bekend was over de locatie van activiteiten van het Franse leger. Maar nadat prof. Jos Bazelmans (RCE) contact had gezocht met Naerdincklant over het vraagstuk van de Fransche Kamp kwam het alsnog tot een logische interpretatie en uiteindelijk een publicatie met grensverleggende inzichten over het toponiem Fransche Kamp (Bazelmans, 2016). Ondanks zulke successen ondervindt Naerdincklant in organisatorisch opzicht stevige tegenwind in de jaren na 2012. Per 2015 neemt Sander Koopman het voorzitterschap over van Anton Cruysheer en vertrekken er diverse bestuursleden vanwege andere prioriteiten en een gebrek aan tijd. Uiteindelijk zijn er in 2016 nog slechts drie bestuursleden over! Met het nodige kunst-en-vliegwerk en dankzij een intensief relatienetwerk lukt het in de navolgende jaren toch om de activiteiten binnen de vereniging behoorlijk op peil te houden. Op initiatief van bestuurslid Justin Kok experimenteert de vereniging zelfs met nieuwe media en loopt hiermee enige tijd voorop in vergelijking met veel andere natuur- en erfgoedorganisaties. Meerdere promotiefilmpjes zien het licht en ook waagt de vereniging onder leiding van Justin haar eerste schreden op de sociale media. Enige verlichting qua bestuurlijke capaciteit treedt weer op in 2017 met de benoeming van drie nieuwe bestuursleden. Twee ervan waren vanwege andere prioriteiten alweer snel verdwenen, maar algemeen bestuurslid Hetty Laverman ontpopte zich al snel als een flinke steunpilaar voor de vereniging. Vanuit de special voor haar gecreëerde portefeuille Netwerken en relaties bouwde zij contacten op met tientallen andere organisaties, waarbij zij overal het belang van de regionale archeologie voor het voetlicht bracht en de onderlinge samenwerking stimuleerde. Door de niet aflatende inzet van Hetty Laverman werd tevens de weg geëffend voor één van de

grootste producties die AWN Naerdincklant ooit heeft gekend: de archeologische tentoonstelling *Gevonden Voorwerpen*, georganiseerd door projectleider Sander Koopman en curator Anne Hartog. De aanleiding voor deze tentoonstelling lag in het gegeven dat er na de teloorgang van het Goois Museum in 2004 maar weinig meer te zien was van de enorme rijkdom aan vondsten uit het Gooi en directe omgeving. Reden voor het bestuur van AWN Naerdincklant om in te zetten op een nieuwe tentoonstelling waarin de archeologie van het Gooi weer eens in de volle breedte belicht zou worden. Een expositiepartner werd gevonden in het Geologisch Museum Hofland. Na een voorbereidingstraject van een kleine twee jaar werd de tijdelijke tentoonstelling geopend op 15 september 2017 door de locoburgemeester van Laren. De afgelopen jaren is er nog veel meer werk verzet binnen de vereniging en samen met andere organisaties. Zo is er in 2019 voor het eerst een Basiscursus Archeologie gegeven, waarbij belangstellenden werden opgeleid om als amateurarcheoloog aan de slag te gaan. In 2021 is de Basiscursus nogmaals verzorgd, deze keer onder leiding van sascia vos, sinds 2020 betrokken bij de vereniging als kaderlid Educatie. Inmiddels blijkt dat de Basiscursus niet alleen het nodige enthousiasme voor de archeologie opwekt, maar dat er ook doorstroom optreedt naar het bestuur en het kader van de vereniging. Door webmaster en digitale archivaris Yankel Kobalowitz is er hard gewerkt aan het volledig en op orde krijgen van het inmiddels geheel digitale archief en de bibliotheek van AWN Naerdincklant, waarmee het ADC uit de jaren '80 opnieuw gestalte krijgt maar dan in een volledig digitale vorm. De onderzoeken stonden uiteraard ook niet stil! Onderwerpen als de grenzen van de veenbedekking rond het Gooi, een grote ontsluiting in de vesting Naarden en vondsten van bijvoorbeeld een bronzen speerpunt, en aardewerk in de Ankeveense Plassen leidden tot bijzondere en aansprekende publicaties in het historisch tijdschrift *Tussen Vecht en Eem*, waarmee sinds het beëindigen van *Archeologica Naerdincklant* wordt samengewerkt voor het publiceren van artikelen over regionale archeologie. Maar het gaat binnen een vereniging uiteraard niet alleen om het bereiken van resultaat. Soms is het nodig om de mens achter het resultaat centraal te stellen. Om die reden wordt de Vondst van het jaar sinds kort met meer ceremonieel omgeven waarbij de vinder persoonlijk door het bestuur in het zonnetje wordt gezet. En in 2021 was er voor het eerst sinds zeven jaar weer aanleiding om een erelid te benoemen. Penningmeester Ton Kok was al sinds ergens in de jaren '80 actief voor de vereniging en heeft in de periode 2016-2019 een cruciale rol gespeeld in de continuïteit van het bestuur; redenen om hem het erelidmaatschap toe te kennen. Dat gebeurde tijdens de ALV van 23 juni 2021 waar na het uitspreken van de lofrede Onmeetbaar lang van alle markten thuis! door voorzitter Sander Koopman, de benoeming plaatsvond

en Ton Kok de oorkonde Erelidmaatschap kreeg uitgereikt. Is hiermee het verhaal af? Zeker niet: de vereniging heeft anno 2022 een goed gevuld bestuur en kader, en talloze plannen om ook de komende jaren volop aan de slag te gaan met haar missie: het bevorderen en uitdragen van de regionale archeologie. 70 Jaar na de oprichting gloeit Naerdincklant nog steeds van activiteit!

Veldverkenning bij de cursus Gesteente- en artefactherkenning, Westerheide, 2014 (foto: Sander Koopman).

Still uit de promotiefilm Metaaldetectie, april 2017, met penningmeester Ton Kok (L) en detectorzoeker Pascal Henzen (R) (film: Justin Kok).

Fietsexcursie voor de Basiscursus Archeologie 2021 onder leiding van Sander Koopman (foto: sascia vos).

Overhandiging van de oorkonde Erelidmaatschap aan penningmeester Ton Kok (L) door voorzitter Sander Koopman (R) tijdens de ALV van 23 juni 2021 (foto: sascia vos).

Onderzoek en samenwerking

Waarom offeren sommige mensen hun vrije tijd op om bezig te zijn met archeologie? Het antwoord is niet eenvoudig te geven maar een feit is dat veel mensen geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van de mensheid. Door de eeuwen heen is er altijd een selecte groep geweest die deze interesse omzet in daadwerkelijke actie op het gebied van archeologie: (onder)zoeken, documenteren en schrijven. De professionalisering daarvan in het beroep van archeoloog is zeker de laatste decennia een evident verschijnsel doch verhindert niet dat er in Nederland nog altijd een groot aantal mensen uit liefhebberij bezig is met de archeologie en hiermee tot hoogstaande resultaten komt. Vooral ook in gebieden die professionele archeologen doorgaans niet belichten, zoals detectorzoeken, lokale syntheses en educatieve activiteiten. In historisch opzicht was archeologisch onderzoek dan ook lange tijd het domein van amateurs. Eeuwenlang waren het vooral lokale notabelen zoals artsen, schoolmeesters en notarissen die geïnteresseerd waren in historie en op onderzoek uit gingen bij zichtbare archeologische objecten zoals grafvelden en hunebedden (zie o.m. Klok, 1977; Van der Sanden, 2017; Addink-Samplonius, 1983). Het oudste gedocumenteerde archeologisch onderzoek in Nederland is een kartering van de fundamenten van de Brittenburg bij Katwijk. Kaartenmaker A. Ortelius tekende een plattegrond van de fundamenten van dit Romeinse castellum zoals deze bij extreem laag water zichtbaar waren. Daarbij beeldde hij ook vier Romeinse munten en stenen met inscripties af die (uitgezonderd één steen) gevonden waren bij de Brittenburg.

Een tweede vroeg gedocumenteerd archeologisch onderzoek speelt zich eveneens af in het kustgebied, maar deze keer in de omgeving van Zeeland, waar op 5 juni 1647 op het strand van Domburg plotseling resten tevoorschijn kwamen van een Nehalenniatempel. Hierna gaat de aandacht uit naar het noorden van het land, waar de hunebedden -na eeuwenlang vooral als steengroeven gediend te hebben- gaandeweg in de protowetenschappelijke belangstelling kwamen te staan. Het vroegst bekende voorbeeld is de opgraving in een hunebed bij Borger op 11 juni 1685 onder leiding van de Groningse dichteres Titia Brongersma. Een andere vroege hunebedonderzoeker was Johannes van Lier, belastingontvanger van Drenthe, die in 1756 een hunebed te Eext onderzocht waarvan verslag werd gedaan in de Groninger Courant van 20 april 1756. Ook grafheuvels trokken al vroeg de belangstelling. Bekend zijn de opgravingen van grafheuvels in de omgeving van Bergeijk door onderwijzer P.N. Panken in 1840. Hij schreef een uitgebreid verslag over zijn opgravingen en ging zo grondig te werk dat er bij latere onderzoeken in 1959/1960 nauwelijks nog vondsten werden gedaan! In de omgeving van het Gooi begint de gedocumenteerde archeologiebeoefening met de opgraving van een grafheuvel bij Lage Vuursche door L.G. Visscher in 1836 waarbij houtskool en een rij askruiken werden gevonden (Visscher, 1838).

Hunebed bij Borger (foto: Sander Koopman).

In de periode 1835-1840 begon de Hilversumse notaris Albertus Perk met het opgraven van grafheuvels op de Zuiderheide en rond 1850 ook op de Westerheide. Perk documenteerde zijn waarnemingen nauwgezet en hij bouwde een omvangrijke collectie op die anno 2021 grotendeels opgeslagen ligt in het provinciaal archeologisch depot Huis van Hilde. Gedurende de tijd waarin Perk actief was kwam langzamerhand de professionele archeologie tot ontluiking. Als startpunt hiervan kan het jaar 1818 gedeut worden, het jaar waarin C.J.C. Reuvens door koning Willem I wordt benoemd tot bijzonder hoogleraar in de archeologie aan de Rijksuniversiteit Leiden en directeur van het nog op te richten Museum van Oudheden. Het laat echter nog negen jaar op zich wachten voordat in oktober

Plattegrond van de fundamente van de Brittenburg bij Katwijk door A. Ortelius (bron: *Descrittione di tutti in Paesi Bassi* van L. Guicciardini).

1827 de allereerste professionele en wetenschappelijke opgraving plaats vindt in Nederland: de "opdelving van een Romeinsch gebouw bij Voorburg" (Toebosch, 2003). Perk benaderde rond 1850 het Museum van Oudheden, waar hij in contact kwam met de conservator L.J.F. Janssen en samen zetten zij de onderzoeken op de Gooise heide voort. Janssen beschrijft de grafheuvels tezamen met enkele andere onderzoeken, zoals naar de ruitvormige kampjes op de Westerheide, in zijn publicatie *Hilversumsche Oudheden* (Janssen, 1856) waarmee dit de eerste academische publicatie is over de Gooise archeologie. Helaas bleek een deel van zijn onderzoek gebaseerd te zijn op vervalsingen: de zogeheten haardstedenaffaire. In de navolgende decennia zouden in het Gooi nog diverse belangwekkende vondsten worden gedaan door amateurs, zoals de vondst van de allereerste scherf van Hilversumaardewerk door E. Luden aan

de Witte Kruislaan (Hilversum), en de vondst van vroeg-middeleeuwse glaskralen, zwaarden en een drinkglas door E.M. Jaarsma aan de Liebergerweg (Hilversum). In de jaren '20 en '30 zijn diverse belangrijke onderzoeken uitgevoerd onder meer door A.E. Remouchamps vanuit het RMO en A.E. van Giffen van de Rijksuniversiteit Groningen. Centraal hierbij stonden de grafheuvels, de meest zichtbare exponenten van de Gooise archeologie. Onderzoek werd onder meer gedaan op de Westerheide, de Zuiderheide en in de omgeving van Kievitsdal en Lage Vuursche. Om onduidelijke redenen is de Hoorneboegse heide, waar eveneens grafheuvels liggen, bij deze onderzoeken steeds buiten schot gebleven.

In maart 1934 werd het Museum voor het Gooi en omstreken gesticht door F.E. Farwerck, H. Heyenbrock en E. Luden. Vanuit dit museum zijn in de loop der decennia ook enkele archeologische onderzoeken

Geologisch Museum Hofland

Hilversumseweg 51 Laren Dinsdag t/m zondag 13.00 - 16.30 uur

Gevonden Voorwerpen

15-09-2017

15-12-2018

**Hoogtepunten
van de Gooise
archeologie**

www.geologischmuseumhofland.nl

Geologisch
museumhofland
Museum Educatief Centrum

CULTUURFONDS

Foto en collectie: Huis van Hilde

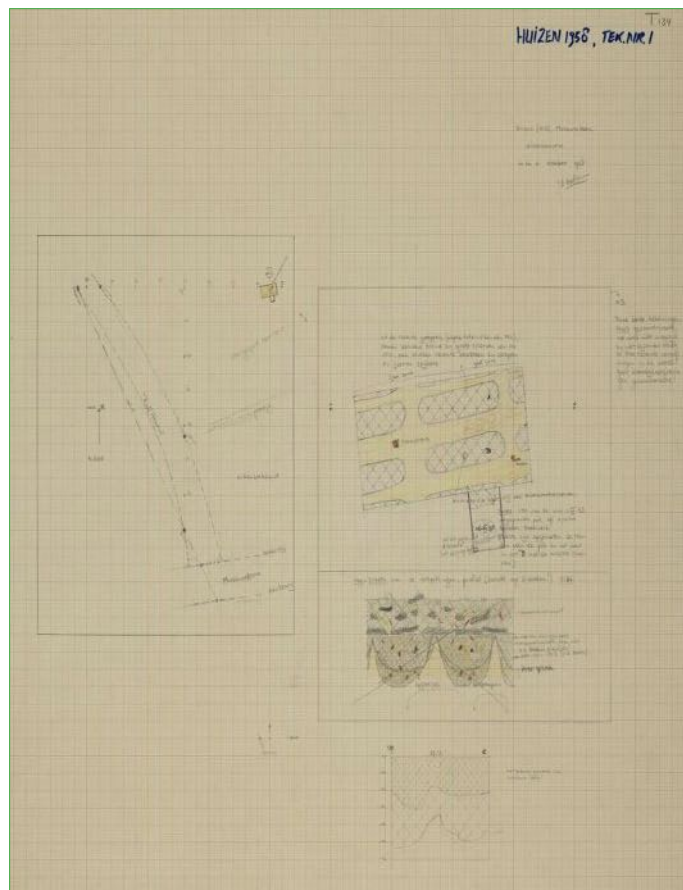

uitgevoerd. De belangrijkste was het onderzoek onder leiding van conservator W.J. Rust in 1938 naar de middeleeuwse nederzetting bij de Lange Heul op de Bussumerheide. Maar ook was het museum via Jan Albert Bakker betrokken bij de opgravingen aan de Museumlaan in Huizen door het IPP (Instituut voor Pre- en Protohistorie) van de UvA (Universiteit van Amsterdam). Enkele jaren later was het IPP wederom actief in het Gooi, dit keer aan de Vredelaan-Zevenenderdrift te Laren. Andere non-profitinstellingen die belangrijke onderzoeken hebben gedaan in het Gooi zijn de RCE (en de voorloper hiervan, de ROB -Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek) en het Staring Centrum-Dienst Landbouwkundig Onderzoek (SC-DLO). Zo heeft de RCE in maart 2012 onderzoek gedaan naar het raatakkercomplex op de Hoorneboegse heide, en het SC-DLO voerde in de periode 1988-1991 het onderzoek uit naar de archeologie en cultuurhistorie van de Gooise heidevelden. Precies rond die tijd veranderde er veel in het archeologisch onderzoeksveld. Met de ondertekening door Nederland van het Verdrag van

Afbeelding 14 Waterput uit de late middeleeuwen op de Bussumerheide, vlakbij de Lange Heul (foto: Sander Koopman).

Malta in 1992 werden de gemeenten voortaan het bevoegd gezag en belast met de regelgeving omtrent archeologische prospectie en onderzoek bij ruimtelijke ingrepen. Boven een zekere schaalgrootte werd archeologisch onderzoek verplicht, dit op kosten van de initiatiefnemer. Het leidde tot een ware explosie van commerciële onderzoeksbureaus in Nederland, waarvan er de afgelopen 30 jaar vele actief zijn geweest in het werkgebied van AWN Naerdincklant en waarbij grote aantallen archeologische rapporten zijn geproduceerd. Deze commerciële onderzoeken hebben zeker tot een toename van de archeologische kennis geleid, maar omdat het Gooi geen centrale archeologische dienst heeft zijn de doorvertaling naar het publiek en de bovenlokale synthese van deze onderzoeken sterk naar de achtergrond gedrongen,

Tekening van de opgraving aan de Museumlaan te Huizen door het IPP, 1958 (bron: collectie Huis van Hilde).

enkele uitzonderingen daargelaten. Naast de hierboven geschetste professionalisering van de archeologie bleven amateurs al die tijd een cruciale rol spelen bij het archeologisch onderzoek. Dit zien we ook terug in het werkgebied van AWN Naerdincklant. Sinds de oprichting van Naerdincklant in 1952 is de vereniging tientallen keren betrokken geweest bij archeologische onderzoeken of heeft zelf onderzoeken uitgevoerd. Hierbij kunnen we vier typen onderzoek onderscheiden:

1) Opgravend onderzoek waarbij proefsleuven of opgravingsputten worden aangelegd. Meestal bestaat de inbreng van Naerdincklant in zulke gevallen uit ondersteuning van professionele archeologen, maar de vereniging heeft ook zelfstandig opgravingen verricht zoals bij Slot Ruysdael te Blaricum en de Hollandsche Molen bij Loenen.

2) Veldverkenning waarbij deelnemers systematisch een terrein afstruinen op zoek naar archeologisch relevante objecten of sporen, met het blote oog of met de metaaldetector. In de historie van Naerdincklant zijn er tientallen geweest op veel verschillende plekken in het Gooi. De opbrengsten hiervan waren wisselend, maar een aantal van deze verkenningen leverde zeer

Professionele archeologen aan het werk: proefsleuvenonderzoek door Econsultancy aan de Oude Torenstraat 1-3, 2020 (foto: Econsultancy, rapport 3745.005).

waardevolle inzichten op en objecten die belangrijke iconen vormen van de Gooise geschiedenis.

3) Vondsten van individueel zoekende leden of anderen. Veel leden van Naerdincklant zoeken zelfstandig naar archeologische objecten met de metaaldetector of op het oog, bijvoorbeeld op akkers en ruiterspaden. En soms stuiten mensen bij graafwerkzaamheden toevallig op vondsten en melden deze bij PAN en/of Naerdincklant. Deze enorme collectieve zoekinspanning heeft door de decennia heen haar uitwerking niet gemist. Onder de vondsten bevinden zich belangrijke objecten zoals de bronzen bijl van de Hoorneboegse heide, diverse muntschatten, stenen bijlen en de bronzen speerpunt van de Bosberg. Het totaal van al deze vondsten biedt dan weer een voedingsbodem voor het vierde type onderzoek.

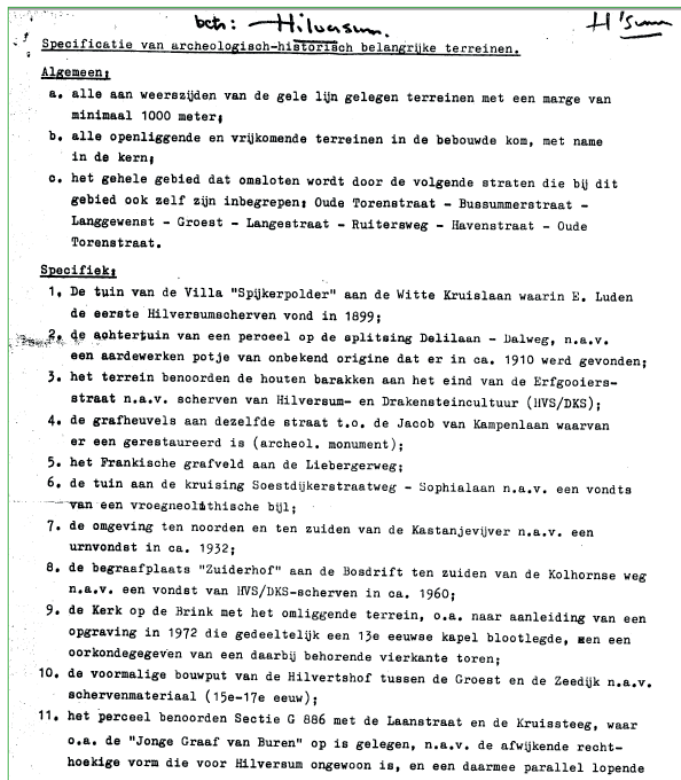
4) Syntheseonderzoeken en overzichten werden en worden grotendeels door professionele instanties -althans voor het werkgebied van AWN Naerdincklant- niet uitgevoerd en zijn daarom bij uitstek het domein van amateurs. Naerdincklant heeft op dit vlak dan ook al een lange traditie. Zo dateert van eind jaren '80 van de hand van Siem Pos een document Specificatie van archeologisch-historisch belangrijke terreinen van

de gemeente Hilversum, waarin alle locaties staan beschreven waar belangwekkende archeologische vondsten zijn gedaan. Eveneens van de hand van Pos is de Archeologische kroniek van Gooi en Vechtstreek uit 1993, waarin alle tot 1975 bij de opsteller bekende vondsten staan beschreven. In 2008 heeft Anton Cruysheer een regionale inventarisatie gemaakt van alle tot dan toe bekende vondsten uit de ijzertijd en Romeinse tijd, en in 2012 hebben Sander Koopman en Anton Cruysheer gezamenlijk het onderzoeksproject Paleogeografie en bewoningsdynamiek uitgevoerd waarmee getracht is om voor het eerst een integraal beeld te schetsen van de landschappelijke ontwikkeling in interactie met de menselijke occupatie van het gebied. Met deze syntheseonderzoeken en de daaruit voortvloeiende publicaties heeft Naerdincklant een substantiële bijdrage geleverd aan de archeologische kennis van het Gooi en omgeving.

De resultaten van de onderzoeksactiviteiten zijn gepubliceerd in eerste instantie vooral in Westerheem, maar in latere decennia vooral in eigen publicaties zoals Nieuwsbrieven, de Jaarverslagen (verschenen van 1979 tot 2011) en het digitale tijdschrift Naerdincklant Special / Archeologica Naerdincklant (2012-2019). Sinds 2020 publiceert de vereniging

vooral in het tijdschrift Tussen Vecht en Eem, maar ook op de eigen website. In een verhaal over de onderzoeken van Naerdincklant mag niet onvermeld blijven dat intensieve samenwerking stevast de sleutel is geweest tot succes bij de onderzoeken en projecten van Naerdincklant. Door de jaren heen heeft Naerdincklant met een groot aantal organisaties samengewerkt. Variërend van kennisinstituten (UvA, SC-DLO, RCE) tot commerciële archeologische bureaus, musea, (Goois Museum, Geologisch Museum Hofland) en andersoortige organisaties (IVN, VVG, historische kringen, het Fietsgilde, enzovoorts). Ook

Overzicht waardevolle terreinen in Hilversum opgesteld door Siem Pos, ongedateerd, vermoedelijk eind jaren '80 (bron: archief AWN Naerdincklant).

terreinbeheerders zoals het GNR, Natuurmonumenten en vele particulieren zijn altijd belangrijke partners geweest. Naerdincklant was in de tweede helft van de 20e eeuw in het Gooi echter niet de enige organisatie van vrijwilligers in de archeologie. Naast het gegeven dat verschillende historische kringen min of meer eigen archeologische onderzoeken hebben uitgevoerd, zoals de Historische Kring Baerne en de Historische Kring Loosdrecht, waren er in de jaren '50-'70 twee gezelschappen actief in het Gooi die zich bezighielden met het zoeken naar en het opgraven van archeologische vondsten. Allereerst de Gooise Studiekring voor de Archeologische Wetenschappen (GSAW). Dit was een in de jaren '60 functionerende groep scholieren met belangstelling voor archeologie. Zij hebben veel terreinen in het Gooi afgestruind op zoek naar artefacten waarvan

ze de vondstomstandigheden documenteerden. Deze documentatie en de bijbehorende vondsten zijn aangekocht door het Goois Museum en uiteindelijk terecht gekomen in de collectie van het provinciaal archeologisch depot Huis van Hilde. De GSAW heeft in zijn relatief korte bestaan heel wat bijzondere vondsten uit met name de prehistorie gedaan: vele vuurstenen artefacten en prehistorische aardewerkscherven op diverse plekken in het Gooi, zoals bij de Eukenberg, de Tafelberg en de Witte Bergen. Dikwijls functioneerde de GSAW hierbij als aangever: nadat de leden vondsten hadden gedaan namen zij contact op met professionele instituten waarna verder onderzoek volgde. Een mooi voorbeeld is het onderzoek naar de Trechterbekernederzetting aan de Vredelaan-Zevenenderdrift te Laren. Leden van de GSAW deden de eerste vondsten in het stuifzand, waarna het IPP vervolgonderzoek heeft gedaan middels opgravingen. Door dubbele lidmaatschappen en vriendschappen had de GSAW ook een sterke relatie met Naerdincklant. Het tweede gezelschap was getooid met de naam De Poortwachters en betrof de Naardense afdeling van de Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis (NJBG) met circa vijftig leden (1970). Deze Poortwachters waren jongeren met een sterke interesse in historie en archeologie die nogal eens opgravingen deden in de vesting. Hierbij werden zij begeleid door de Naarder historicus Henk Schaftenaar. Het gezelschap gaf een eigen tijdschrift uit getiteld Tussen twee poorten. Ook hier was er sprake van connecties met Naerdincklant, zo gaven de Poortwachters een lezing voor Naerdincklant: "Deze avond zal worden verzorgd door de 'Poortwachters' uit Naarden. De Poortwachters te Naarden is een vereniging van enthousiaste jongeren, die zeer geïnteresseerd zijn in de historie van Naarden en zo mogelijk elke week aan 't graven zijn en niet zonder resultaat. Aan de hand van dia's zullen wij hun resultaten kunnen zien en tevens kunnen horen wat er in Naarden te vinden is. Daar velen van onze werkgroep wel interesse hebben in de historie van Naarden, hoopt het bestuur dat U in grote getale naar deze bijeenkomst zult komen." (Nieuwsbrieven 1967-1972).

Dat de Poortwachters inderdaad behoorlijk actief waren met opgravingen blijkt ook wel uit een verslag uit andere bron:

"Door de Poortwachters is reeds veel gegraven in de bodem van Naarden. Zo werden in een achtertuin aan de Bussummerstraat scherven van aardewerk gevonden, die aantonden dat hier een eerste bewoning is geweest, direct na 1350 (de stichtingsdatum van het huidige Naarden.) Alle belangrijke vondsten zijn te bezichtigen in een speciale vitrine in het Vestingmuseum, waar de Poortwachters gratis toegang hebben. Er wordt echter niet alleen gegraven maar ook gedoken, bij voorbeeld naar de resten van Oud-Naarden in het tegenwoordige Gooimeer. Er werd zelfs

gevloegen, om foto's te maken van Die Otterburg, een kasteeltje dat waarschijnlijk ten westen van Naarden heeft gestaan.", aldus voorzitter Harry Lammerts in het tijdschrift Tussen Vecht en Eem (TVE 1970-2).

Anno 2021 zien we dat AWN Naerdincklant in het Gooi en omgeving nog de enige organisatie is die zich actief bezighoudt met de vrijwillige archeologie. Voor een aanzienlijk deel heeft dat te maken met het gegeven dat het archeologisch bestel zodanig is gereguleerd dat het voor ongebonden particulieren of vrijwilligers niet eenvoudig meer is om op structurele wijze archeologische activiteiten te ontplooiën. Zo is het tegenwoordig heel lastig om

als amateurarcheoloog een opgraving uit te voeren. Een werkwijze zoals de Poortwachters die betrachtten in de jaren '60-'70 is nu ondenkbaar. Naast het hebben van voldoende archeologische kennis is het tegenwoordig ook een absolute voorwaarde om de weg te kennen in het archeologisch bestel en om goede relaties te hebben met belangrijke spelers in het werkveld zoals het archeologisch depot, gemeenten en onderzoeksinstituten. Het werken in verenigingsvorm biedt hier ontegenzeggelijk voordelen aangezien door de bundeling van krachten van de leden een grotere mate van professionaliteit en meer resultaten bereikt kunnen worden dan als ieder zijn eigen weg gaat.

ArcheoHotspot Gooise Meren

Kroniek van archeologische onderzoeken, projecten en vondsten

In de loop van 70 jaar is er door of met betrokkenheid van AWN Naerdincklant een groot aantal archeologische onderzoeken en projecten uitgevoerd en zijn belangwekkende toevalligvondsten gedaan. De hierna volgende kroniek streeft niet naar volledigheid maar behandelt de voornaamste onderzoeken en projecten in chronologische volgorde. In tabel 1 staat een opsomming weergegeven met op kaart 1 een weergave van de behandelde locaties.

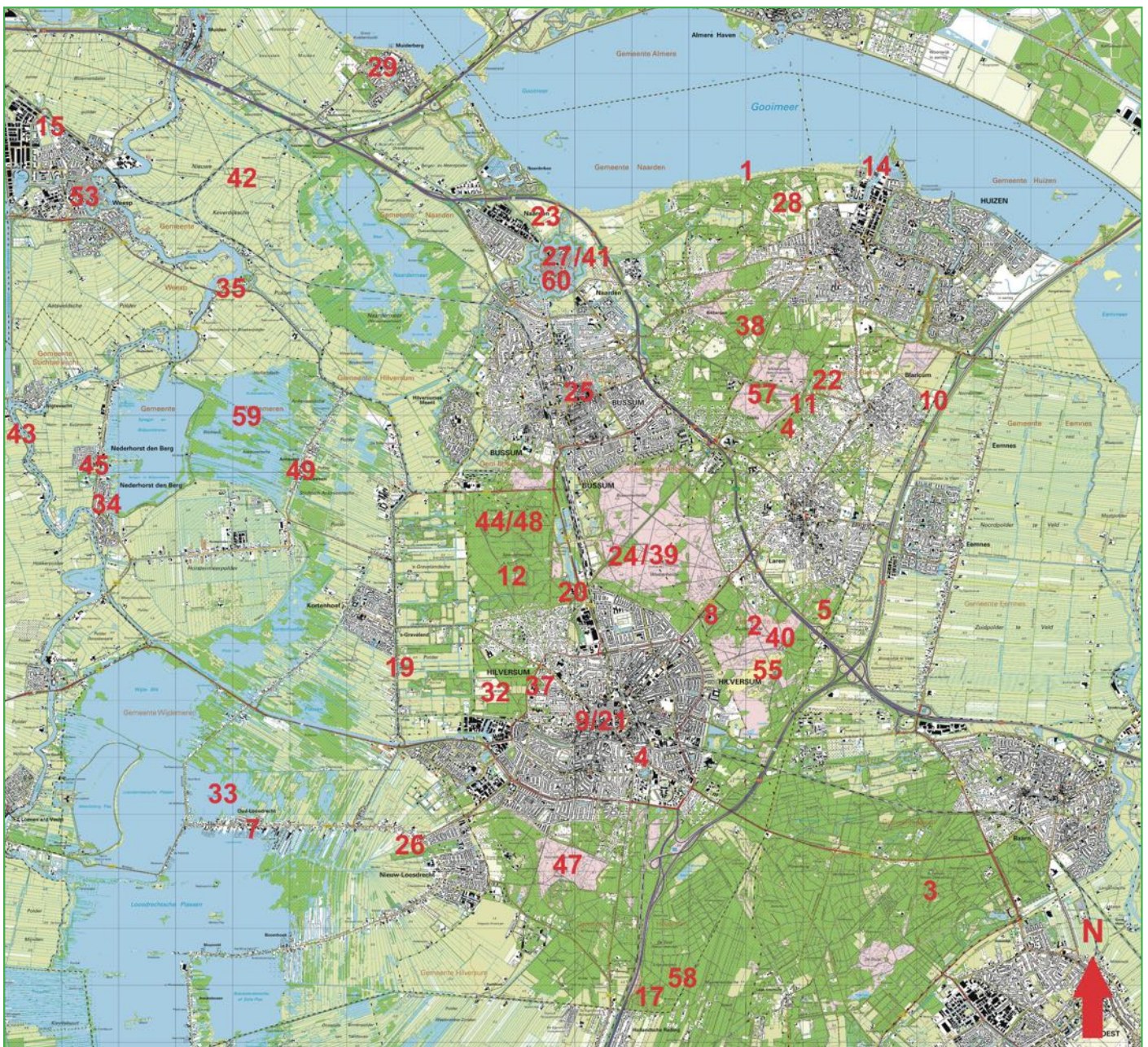
Nr	Naam	Jr	Pa	Me	Ne	Br	IJz	Ro	Me	Nw	Ns
1	Middeleeuwse waterputten bij Oud Naarden	1951- 1952							X		
2	Een opgraving op de Zuiderheide samen met de ROB	1952			X	X					
3	Op zoek naar grafheuvels in de Baarnse bossen	1953			X	X					
4	Twee steenbijlen uit het Gooi	1954			X						
5	Neolithische vondsten aan de Vredelaan-Zevenenderdrift te Laren	1960			X						
6*	Veldverkenning in de Vechtstreek	1967							X		
7	De Loosdrechtse porseleinfabriek	1970- 2007								X	
8	Veldverkenning op het Waterleidingterrein	1973			?	?	?				
9	Onderzoek in de Grote Kerk te Hilversum	1973- 2009							X	X	
10	Slot Ruysdael te Blaricum	1975, 2012								X	
11	Een aardewerkvondst op de Noorderheide te Blaricum	1979			X	X					
12	De archeologie van het Spanderswoud te Hilversum	1979- 2009	X		X	X			X	X	
13*	Veldkartering te Huizen, Bussum, Laren	1980				X	X	X	X	X	X

Nr	Naam	Jr	Pa	Me	Ne	Br	IJz	Ro	Me	Nw	Ns
14	Vuurstenen uit het Gooimeer te Huizen	1980	X								
15	Galgenveld te Weesp	1981							X	X	
16*	Verslag van de onderwaterarcheologen te Oud-Loosdrecht	1981-1984								X	
17	Onderzoek Hengstenberg te Hilversum	1983	X								
18*	Naardense bodemvondsten tentoongesteld	1984							X	X	
19	Onderzoek gracht Trompenburg te 's Graveland	1986-1987								X	
20	Artefacten in saalien smeltwaterafzettingen?	1987	X								
21	Een opgraving aan de Kerkbrink te Hilversum	1988								X	X
22	Een archeologische site aan de Naarderweg te Blaricum	1989				X	X		X		
23	De Naarder Zeehaven ontsloten	1989							X	X	
24	Prehistorie van de Aardjesberg te Hilversum	1990-1992	X	X	X						
25	De kapel van Laag Bussum	1990								X	
26	Het Huis te Loosdrecht	1991								X	
27	Resten van een Naardens klooster	1992							X	X	
28	Kwartsietartefacten op de Naarder Eng	1998-2000	X	X	X						
29	De schatvondst te Muiderberg	2001								X	
30*	Molenopgraving Loenen aan de Vecht	2005								X	
31*	Vergeten vliegtuigen, luchtvaartarcheologie tussen Vecht en Eem	2006									X
32	Veldkartering Corversbos te Hilversum	2006	X		X					X	
33	De verzonken klok uit Loosdrecht	2006-2007								X	
34	Venenburg te Nederhorst ten Berg	2007						X	X	X	X
35	Kasteel Huis Ten Bosch te Weesp	2008							X	X	
36*	De ijzertijd en Romeinse tijd van het Gooi	2008					X	X			
37	Een ingekerfde zwerfsteen in het Pinetum	2009			?	?					
38	Veldverkenning IJzerenveld, nabij de Sijsjesberg te Bikbergen	2010			X	X					
39	Veldverkenning op de Aardjesberg te Hilversum	2010		X			X			X	
40	Veldwerkonderzoek 't Bluk, Zuiderheide te Laren	2011							X		
41	Onderzoek naar textielododen van Naarden	2011									
42	Een begraven duinenlandschap	2012							X	X	
43	Veldwerk te Nigtevecht	2012								X	
44	Veldverkenning Spanderswoud, Hilversum	2012	X							X	
45	De Willibrordkerk te Nederhorst den Berg	2012							X	X	X
46*	Regionale paleogeografie en bewoningsdynamiek	2012	X	X	X						
47	Raatakkers op de Hoorneboegse Heide te Hilversum	2012-2014					X	X			
48	Het Franse kamp in het Spanderswoud	2012-2016									X
49	<i>Hic lacet sepultus...</i>	2013							X		
50*	De Vechtstreek in de vroege middeleeuwen	2014						X	X		
51*	Het Gooi in de vroege middeleeuwen	2015						X	X		

52*	De grafheuvelkaart van het Gooi en Baarn	2016			X	X					
53	Sporen van de Utrechtse poort te Weesp	2017								X	
54*	De tentoonstelling Gevonden Voorwerpen	2017-2018	X	X	X	X	X	X	X	X	X
55	Verdiepende inzichten in de landschapsgenese van het Laarder Wasmerengebied	2018		X	X						
56*	De grenzen van de wildernis	2019-2020							X		
57	Bronstijaardewerk op de Blaricummerheide	2020				X	X				
58	De bronzen speerpunt van de Bosberg	2020				X					
59	Aardewerk in de Ankeveense Plassen	2020								X	

Tabel 1: overzicht van behandelde onderzoeken, vondsten en projecten. Met de kruisjes is aangegeven uit welke archeologische tijdvakken de besproken vondsten dateren. ? = Datering onzeker. * = Niet afgebeeld op kaart 1. Pa = paleolithicum, Me = mesolithicum, Ne = neolithicum, Br = bronstijd, IJz = ijzertijd, Me = middeleeuwen, Nt = nieuwe tijd, Ns = nieuwste tijd.

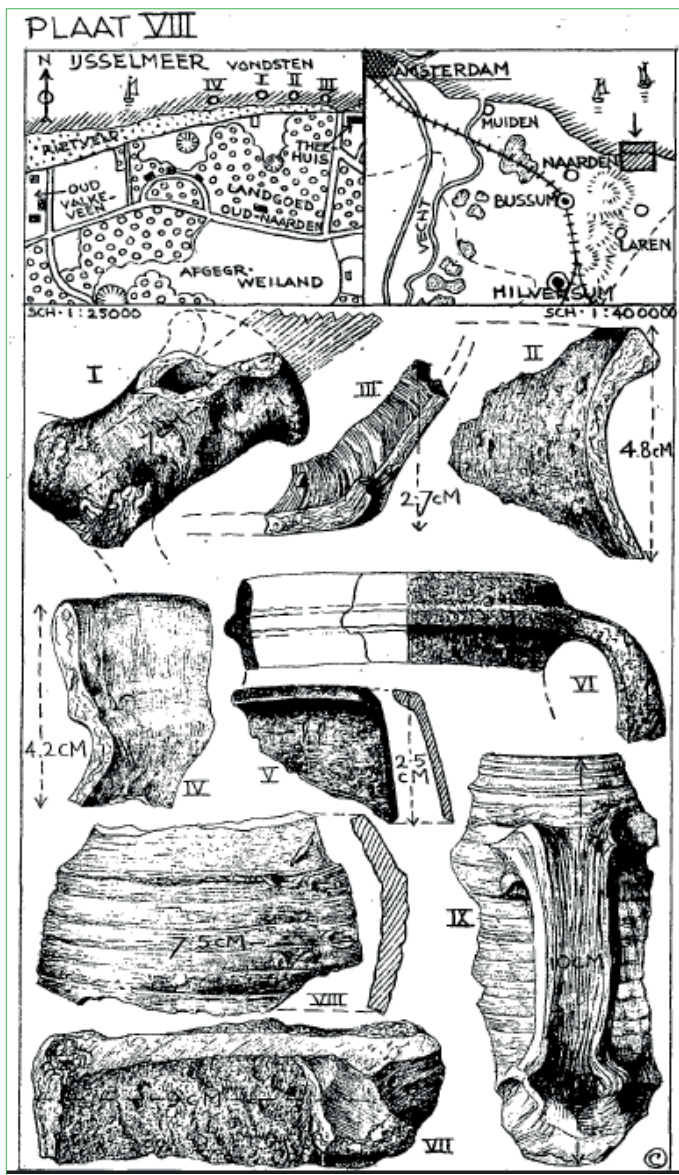

Kaart 1: locaties van de behandelde onderzoeken

1 Middeleeuwse waterputten bij Oud Naarden

Oud Naarden, de in 1350 verwoeste voorloper van het huidige Naarden, fascineert historici al sinds de tijd van Lambertus Hortensius (overleden in 1574). Heel wat auteurs hebben beschreven wat zij aan resten hebben aangetroffen bij laag water. Middelbare scholier J.A. Bakker, later lid van de kersverse AWN, liep in 1951 langs de IJsselmeerkust ter hoogte van Oud Naarden net op een dag dat er een zuiderstorm woedde. De slibplaten voor de kust waren daardoor drooggefallen en Bakker ontdekte daar een aantal ringen van houtstompjes. Op basis van vergelijking met publicaties over het Duitse waddengebied vermoedde Bakker dat het zeer waarschijnlijk oude waterputten betrof. In de

Kaart met de locatie van de onderzochte waterputten en tekeningen van aardwerk- en steengoedfragmenten (bron: Plaat VIII uit *Westerheem* 1956 nr. 3-4, p. 24).

winters van 1951 en 1952 heeft hij verschillende malen in de putten gegraven. Hierbij kwam het nodige aan vondsten tevoorschijn. Allereerst veel bouwmaterialen zoals kloostermoppen en stukken van daktegels. Verder een aantal botten van runderen, varkens en een hond, en veel aardewerk en steengoed, vooral fragmenten van kannen. Ook trof hij vensterglas aan en een stukje lood van een glas-in-loodraam. Bakker publiceerde erover in *Westerheem* jaargang 1956, wat tevens zijn eerste publicatie was over eigen onderzoek; reeds op 21-jarige leeftijd! In 1972 trokken deze waterputten opnieuw de aandacht door een melding van K. Troost. Er volgde een nader onderzoek op initiatief van M. Addink Samplonius (*Addink-Samplonius e.a., 1974*), waarbij in de putten onder andere leerfragmenten zijn aangetroffen afkomstig van schoenen, waaronder een fragment van een knooplaarsje. Bij dat onderzoek zijn ook de vondsten van Bakker opnieuw gedateerd; de uitkomst hiervan was dat er niets was dat na 1350 vervaardigd kon zijn. De conclusie was dan ook dat de waterputten behoorden bij boerderijen die net als het stadje Oud Naarden in 1350 waren verwoest. Verder bleek dat er geen 11e - of 12e-eeuws materiaal aanwezig was. Deze boerderijen zijn vermoedelijk na 1200 gevestigd bij een verdere uitbreiding van het stadje richting de huidige Gooimeerkust. De exacte ligging van Oud Naarden (Naruthi) en wat er nog van rest blijft intussen de gemoederen bezig houden. Sinds 2020 loopt er een onderzoek vanuit AWN Naerdincklant in nauwe samenwerking met de LWAOW (Landelijke Werkgroep Archeologie OnderWater) waarbij met behulp van onderwaterarcheologie de ligging en de nog resterende overblijfselen van het oud(st)e Naarden zo nauwkeurig mogelijk worden vastgesteld.

Houten plank uit één van de waterputten, datering 1250-1500 (collectie & foto: Huis van Hilde, inventarisnr. 6242-01).

2 Een opgraving op de Zuiderheide samen met de ROB

De grafheuvels van De Zeven Bergjes, gelegen op de Zuiderheide ten oosten van Hilversum, zijn reeds lang een object van archeologisch onderzoek. De Hilversumse notaris Albertus Perk verrichte hier al opgravingen voor 1840 en in 1851 (Cruysheer, 2014). In 1925-1926 vonden er opnieuw opgravingen plaats, dit keer onder leiding van dr. A.E. Remouchamps. Bij deze opgravingen zijn de vondsten uit de heuvels genomen en opgetekend door de Larense kunstenaar J. Briedé: onder meer enkele urnen en bekers, een bronzen dolkje, twee stenen hamers, vuurstenen pijlschijven en enkele barnsteen knooppjes.

Foto van de opgraving in één van De Zeven Bergjes in 1952 (fotograaf onbekend).

In 1952 werd op initiatief van dr. P.J.R. Modderman (ROB) opnieuw een opgraving uitgevoerd in één van De Zeven Bergjes, waarbij ook de voorloper van AWN Naerdincklant werd betrokken. Het was het allereerste archeologische onderzoek waarbij de kersverse vereniging was betrokken. Uiteindelijk leidde het tot de volgende korte publicatie in Westerheem

1952 nr. 10-11, waarin ook nog eens melding wordt gemaakt van de vondst van nederzettingssporen uit de bronstijd. Tevens is dit de eerste publicatie waarin AWN Naerdincklant wordt genoemd:

“OPGRAVINGEN IN DE ZEVEN BERGJES BIJ ‘T BLUK, GEM. LAREN

Van 3 tot 8 November 1952 is, door samenwerking van de afdeling Gooi en Eemland van de A.W.W.N, en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, een opgraving gedaan in een vijftal grafheuvels bij ‘t Bluk, gem. Laren. In de jaren 1925 en 1926 deed Dr A.E.REMOUCHAMPS hier al een onderzoek, waarbij het gehele complex van 10 tumuli werd bestudeerd (zie Oudheidk. Meded. 1928, p.64 e.v.).

Dankzij de modernere inzichten is het mogelijk geweest, thans de resultaten van REMOUCHAMPS op tal van punten te corrigeren. De heuvels 3, 7 en 8 blijken vier-perioden tumuli te zijn, terwijl de nrs 9 en 10 in twee perioden zijn opgeworpen.

Zéér interessant is overigens ook een onderzoekje van een bronstijd-nederzetting geweest aan de rand van de grote zandafgraving achter de terreinen van de Waterleiding. Enkele ronde zg. woonkuilen, een haardplek, paalsporen en scherven wezen duidelijk op bewoning.

Amersfoort. P. J. R. MODDERMAN, conservator R.O.B.”

De Zeven Bergjes in december 2015 (foto: Sander Koopman).

3 Op zoek naar grafheuvels in de Baarnse bossen

F. E. Farwerck was één van de leden van het eerste uur van AWN Naerdincklant. Na de opgraving van 1952 bleven de grafheuvels in het Gooi en omstreken tot de verbeelding spreken en een volgend onderzoek in 1953 was dan ook gericht op het zoeken naar grafheuvels in de omgeving van Baarn en Lage Vuursche. Enkele leden hebben in dat jaar de bossen afgestruind en zo veel mogelijk publicaties achterhaald over de archeologie van het gebied. Westerheem bevatte in die tijd nog geen beeld, dus van hun conclusies zijn uitsluitend tekstuele weergaven beschikbaar. Allereerst constateert Farwerck dat er ook in het Gooi en omgeving "...verschillende grafrovers hun lusten gebotvield [hebben]...", maar gelukkig zijn er ook zowel door beginnelingen als deskundigen opgravingen gedaan waarvan de resultaten gepubliceerd zijn in krantenberichten en diverse boeken. Daarna bespreekt Farwerck de verschillende grafheuvelgroepen die het gezelschap bezocht heeft. Allereerst de grafheuvels nabij de spoorlijn van Baarn, waarvan er één gedeeltelijk vernield was door omspitting. Aan één van de andere heuvels in deze groep is het volgende opmerkelijke verhaal verbonden. Bij de opgraving door prof. dr. A.E. van Giffen in 1926 werd door hem een "prachtige klok beker" geborgen. Deze stond op een verhoging gereed voor het nemen van een foto (in 1926 nog een arbeidsintensief procédé), maar helaas liep er net voor het nemen van de foto een hond langs die tegen de klok beker stootte waardoor deze op de grond viel en in stukken brak... (Pluim, 1927). Daarna bespreekt Farwerck de grafheuvels tegenover het voormalige Zouthuisje aan de Hilversumseweg (Hilversumseweg 22 Baarn). Deze grafheuvels waren in 1928 onderzocht door Van Giffen, maar tijdens de waarnemingen van Farwerck was er "...geen spoor meer van te vinden...". Later doken deze grafheuvels blijkbaar toch weer op, want in de periode 1977-1979 zijn hier proefsleufonderzoeken uitgevoerd door de archeologische werkgroep van de Historische Kring Baarne, waarbij scherven van drakensteinurnen, houtskool en crematieresten zijn aangetroffen. Daarna gaat de reis richting Lage Vuursche, waarbij men de grafheuvels bij de Zwarteweg-Hoge Vuurscheweg aandoet. Over deze heuvels meldt Farwerck het volgende wonderbaarlijke verhaal, oorspronkelijk afkomstig uit Pluim (1910): "...In 1893 waren daar bij het spitten drie geraamten en een bronzen bijl voor de dag gekomen. De arbeider die daar werkzaam was, vond in de borst van één der geraamten een bronzen lanspunt, die hij natuurlijk kapot sloeg!!...". Aangezien menselijke resten in droge zandgrond doorgaans niet bewaard blijven is dit een hoogst onwaarschijnlijke vondst waarvan de nadere achtergronden ruim een eeuw later nog altijd niet zijn opgehelderd!

Het gezelschap vervolgt de reis in de richting van Drakenstein, waar zes grafheuvels liggen waarin onder meer een bijl van dioriet en een vuurstenen mes zijn gevonden. Farwerck wijst er in zijn verhaal tevens op dat het erop lijkt dat er in de buurt van Lage Vuursche ook meerdere grafheuvels verdwenen zijn, zoals bij de voormalige molen van Lage Vuursche en in de omgeving van het Pluismeer. Al met al een spannende reis langs het oudste verleden van Baarn.

Twee grafheuvels bij de kruising Zwarteweg-Hoge Vuurscheweg (foto: Sander Koopman).

4 Twee steenbijlen uit het Gooi

In Westerheem jaargang 1954 doet de nog jonge archeologische werkgroep uit het Gooi opnieuw van zich gelden met een onderzoek naar twee vondsten van steenbijlen in het Gooi. Siem Pos (later voorzitter van Naerdincklant) en H.J. Verhagen beschrijven in hun publicatie twee stenen bijlen en ook ondernemen zij een poging om de vondstcondities nader vast te stellen en de bijlen te dateren op basis van typologie. De eerste bijl die zij beschrijven is gevonden in 1953 door de heer Stroosnijder uit Naarden "...bij het stobbenrooien van een perceel eikenhakhout, gelegen ten westen van de Lage Naarderweg, nabij de grens Huizen-Blaricum...". Deze bijl is maar liefst 20,5 cm

De Walzenbijl die in 1953 gevonden is door de heer Stroosnijder bij de Lage Naarderweg te Huizen (collectie & foto: Huis van Hilde, inventarisnr. 9352-09).

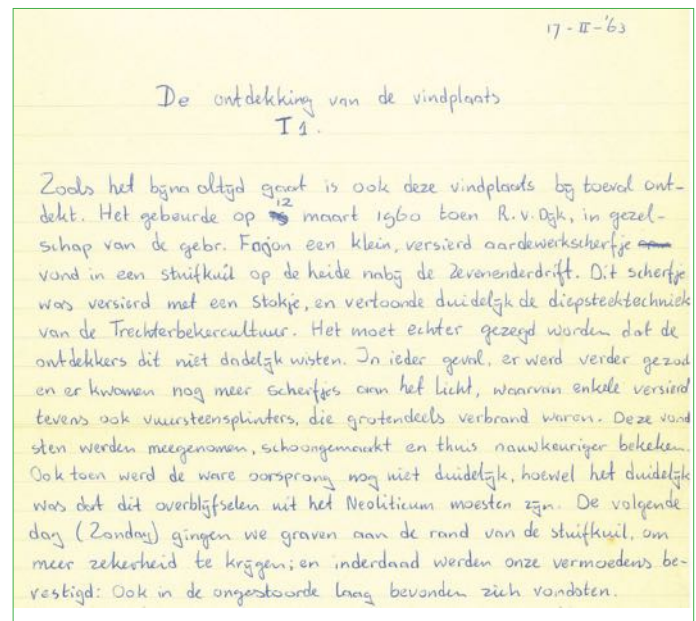
lang en vervaardigd van hoornblendegneis-schist, voor toepassing op stenen bijlen een betrekkelijk zeldzaam gesteente. Qua typologie kan de bijl geduid worden als een Walzenbijl uit het neolithicum (datering 5300-2000 v. Chr.). Het tweede exemplaar betreft een bijl van grijze kwartsiet die in oktober 1951 werd gevonden op de hoek Soestdijkerstraatweg-Sophialaan te Hilversum door de heer Van Rheenen, "gemeente-gasfitter te Hilversum". Het mooie is dat de vondstcondities van deze bijl vrij exact zijn omschreven: "...in een zandlaag, ongeveer 70 cm onder de oppervlakte, in de tuin van een villa...". Deze bijl heeft een lengte van 16,7 cm en is slechts ten dele geslepen. De auteurs stellen vast dat het hier gaat om een ovaalsnedige of vroege smalsnedige bijl gaat met een voorzichtige datering vroeg-neolithicum. De diepte waarop deze bijl is aangetroffen doet vermoeden dat het hier gaat om een met opzet begraven voorwerp, mogelijk te duiden als rituele depositie.

De kwartsietbijl die in oktober 1951 gevonden is door de heer Van Rheenen op de hoek Soestdijkerstraatweg-Sophialaan te Hilversum (collectie & foto: Huis van Hilde, inventarisnr. 9900-02).

5 Neolithische vondsten aan de Vredelaan-Zevenenderdrift te Laren

Op 12 maart 1960 wandelden R. van Dijk en de broers Farjon in het stuifzandgebied net ten zuiden van Laren. De jongemannen waren alle drie lid van de GSAW en zodoende in hun vrije tijd altijd bedacht op archeologische vondsten. Ook deze keer was het raak, want Van Dijk vond in het stuifzand een klein versierd aardewerkscherfje. Na wat graven kwamen er meer aardewerkscherven aan het licht en ook vuursteensplinters. Via AWWN-lid R. van den Berg werd hiervan melding gedaan bij het IPP waarna door J.A. Bakker, die als assistent aan dit instituut was verbonden, een proefonderzoek werd ingesteld. Dit onderzoek werd uitgevoerd in het najaar van 1960 en omvatte het aanleggen van een opgravingsput. Bij dit onderzoek zijn vele voorwerpen uit het neolithicum aangetroffen, waaronder vuurstenen werktuigen, een maalsteen met looper, een bijl, houtskoolresten en vele vuursteenafslagen. Ook zijn enkele donkere verkleuringen aangetroffen die mogelijk te duiden zijn als paalgaten, hoewel hierover geen zekerheid bestaat.

Notities over de ontdekking van de vindplaats aan de Vredelaan-Zevenenderdrift (bron: verslag GSAW 1963).

De concentratie van vondsten duidt vrijwel zeker op de aanwezigheid van een Trechterbekernederzetting op deze locatie, behorend tot de Drouwen I-stijlgroep. Naast archeologen van het IPP zijn er in totaal maar liefst 16 amateurarcheologen die op deze locatie vondsten hebben gedaan, waarbij deels sprake was van illegale graverijen! Inmiddels zijn de stuifzanden volledig dichtgegroeid en is er in het landschap niets meer te herkennen van de onderzochte locatie.

De opgraving in volle gang, najaar 1960 (foto: IPP).

Neolithische aardewerkscherven gevonden aan de Vredelaan-Zeveneinderdrift (foto: IPP).

6 Veldverkenning in de Vechtstreek

Er werd door Naerdincklant ook gezocht naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van Romeinen in de Vechtstreek. Drie leden van de werkgroep, de heren dr. Bierhorst, De Ronde en Pos, hielden daartoe op 5 maart 1967 meerdere veldverkenningen. Het leidde tot de eerste publicatie van Naerdincklant over amateurarcheologisch onderzoek in de Vechtstreek. Allereerst bezochten ze een hooggelegen terrein ten zuiden van de weg van Tienhoven naar het Kraaiennest, gemeente Breukelen. Dit leverde helaas geen vondsten op. Daarna werd de tocht voorgezet naar het huis Weerestein bij Loenen. Een kansrijke locatie voor archeologische vondsten, want aldus het tijdschrift Niftarlake (1917 p. 9) is hier in 1760 een lijkst gevonden met de stoffelijke resten van een bisschop! Ook zou hier, volgens het Kastelenboek Utrecht, het vroegere slot Weerestein hebben gestaan. Op het moment van de verkenning waren er rond het huis graafwerkzaamheden gaande waar de drie heren een kijkje hebben genomen, maar dit leverde behalve een paar pijpenkopjes helaas geen vondsten op. Tot besluit van hun tocht bezochten de heren de locatie van het voormalige slot Mijnden. Daar werd grond verplaatst om het terrein bouwrijp te maken. Ook hier was de opbrengst helaas mager met slechts wat scherfjes Siegburger- en blauwgrijs-aardewerk. Van Romeinen werd die dag niets aangetroffen!

7 De Loosdrechtse porseleinfabriek

In Oud-Loosdrecht heeft van 1774-1784 een porseleinfabriek gestaan. Vanaf circa 1900 zijn diverse onderzoeken verricht naar mogelijke sporen, aangezien de precieze ligging van de fabriek niet bekend was. In de jaren 1970 deed Siem Pos, oud-voorzitter van AWN Naerdincklant én van de Historische Kring Loosdrecht

(HKL), veldonderzoek samen met enkele andere AWN-leden. Maar dit speurwerk -onder andere het graven van een aantal ondiepe proefputten- bleef vruchteloos. Vermoed werd dat de porseleinfabriek naast de woning van eigenaar De Mol heeft gestaan, op het terrein van de voormalige Ireneschool, schuin tegenover de Nederlands Hervormde Kerk in Oud-Loosdrecht. Toen in 1995 de gemeente Loosdrecht plannen ontwikkelde voor een nieuw dorpscentrum op deze plaats, werden in 1999 de schoolgebouwen gesloopt. Hierdoor werd onderzoek op dit terrein mogelijk, waardoor het bestuur van de HKL bij de gemeente een verzoek indiende voor het uitvoeren van een verkennend archeologisch onderzoek. Op basis van een goed onderbouwd plan werd toestemming verleend, eveneens door de provincie Utrecht (waar Loosdrecht toen nog onderdeel van uitmaakte) en de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek

De Historische Kring Loosdrecht brengt deel 5 uit in Loosdrechts Historische Reeks onder de titel:

De Loosdrechtse Porseleinfabriek boven water

Het verslag van het onderzoek naar de achttiende eeuwse fabriek van ds Joannes de Mol, omlijst met beschrijvingen van vondsten: aardewerk, porselein en -werktuigen.

In samenwerking met de Stichting Loosdrechts Porselein (SLOP) wordt een compleet productieverhaal gereconstrueerd aan de hand van de archeologische vondsten: het werk in het porseleinatelier komt in beeld.

Laboratoriumrapport Freiberg: vergelijking Mol en Meissen.

Het boek op A5 formaat is rijk geïllustreerd met meer dan 300 full-colour foto's van vondsten; de locatie is te zien vanaf de trans van de N.H.-kerk en in vogelvlucht.

De eerste Hollandse fabriek die zijn geheimen prijsgeeft.

Aantal pagina's: 184
Genaaid gebrocheerd
Verkoopprijs € 16

English Summaries

Aankondiging publicatie *De Loosdrechtse porseleinfabriek boven water* (bron: archief HKL).

(ROB, tegenwoordig RCE). Bij het onderzoek werden inderdaad de funderingen van de porseleinfabriek aangetroffen, met een lengte van circa 50 m. Ook werden veel porseleinscherven, misbaksels en tal van onderdelen gevonden voor de porseleinproductie, waaronder mallen. Dit alles bood veel informatie over de productiewijze. Het vergde een grote inspanning van vrijwilligers van de HKL om alle vondsten te wassen, sorteren, plakken, beschrijven en te analyseren. Kroon op het werk vormde een publicatie in 2007 over de opgravingsresultaten. Koos Nieuwenhuizen schreef aanvullend een beschouwend artikel in het Jaarverslag Naerdincklant.

8 Veldverkenning op het Waterleidingsterrein

Na de hiervoor beschreven veldverkenning in de

Vechtstreek wordt er pas in 1974 in Westerheem weer melding gemaakt van een veldverkenning door Naerdincklant. Deze keer had men het oog laten vallen op het zogeheten Waterleidingsterrein, een afgesloten terrein tussen Hilversum en Laren in bezit van de drinkwatermaatschappij. Men verkreeg uiteindelijk toestemming en in maart 1973 is de verkenning uitgevoerd. Helaas was ook bij deze verkenning de opbrengst beperkt, er werd namelijk slechts één object aangetroffen. Dit was echter wel een voorwerp waarvan de achtergronden en datering nog altijd raadselachtig zijn, en tot nu toe in het Gooi en omgeving het enige in zijn soort. Aldus een citaat uit het oorspronkelijke verslag (Westerheem 1974 nr. 4, p. 291): "...Op een pad, ongeveer 25 m verwijderd van – en parallel lopend aan – een put van 100 x 100 m, vonden we een vrijwel plat en rond stuk vuursteen, grof geretoucheerd, 5 cm in doorsnee, met in het midden 'boven een rond gat. Aan weerskanten van dit gat, naar de rand toe, is het gesteente gebarsten, zoals op de foto's duidelijk te zien is. De twee, naar het midden toe enigszins bol toelopende vlakken zijn niet bewerkt. Nauwkeurig speurwerk in de directe omgeving leverde niets op. Het bleef bij deze ene losse vondst. Hebben we hier te maken met een sieraad? Mogelijk een amulet? De vormgeving en het ronde gat middenboven wijzen in deze richting. Mevr. drs. M. Addink-Samplonius, archeologe, verbonden aan [museum] De Vaart te Hilversum, kon – gezien het totaal ontbreken van aanknopingspunten – geen uitsluitsel geven over de ouderdom. Een interpretatie wordt bovendien bemoeilijkt door het feit, dat tot nu toe geen enkele vondst van deze aard bekend is....".

Vuurstenen amulet of hanger met gat en retouche langs de randen (collectie en foto: Huis van Hilde).

9 Onderzoek in de Grote Kerk te Hilversum

Midden in het centrum van Hilversum staat tussen de Kerkbrink en de Oude Torenstraat de Grote Kerk van de Hervormde Gemeente. De toren dateert uit 1481, de huidige kerk werd in 1768 gebouwd en in 1890 uitgebreid tot zaalkerk. Na een brand in 1971 volgden enkele opgravingen en restauratiewerk, waarna de kerk in 1977 weer opnieuw in gebruik is genomen. Na de uitlaande brand werd van december 1972 tot en met mei 1973 door de Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis een archeologisch onderzoek verricht. Ook AWN Naerdincklant was bij deze opgraving betrokken en nam deze over van juni tot en met september 1973. Deze tweede opgraving stond onder leiding van de veldwerkcoördinator van Naerdincklant mevrouw Fokkema-Siccama. Er werden naast munten en grafzerken ook een hoeveelheid skeletten gevonden, die bestuurslid dr. Bierhorst onderzocht heeft met betrekking tot ziekteverschijnselen. In de 13e eeuw zou op deze plaats een kapel hebben gestaan. Bij de tweede opgraving werd een stuk fundament gevonden bestaande uit 13e-eeuwse kloostermoppen die hier vermoedelijk mee in verband staan. Door de fotodienst van de gemeentelijke dienst voor kunstzaken te Hilversum zijn opnamen gemaakt van dit fundament. Begin 2009 zijn door Anton Cruysheer de munten uit deze opgraving onderzocht. Het gaat om 8 algemeen voorkomende munten: 1 oord, 1 zilveren stuiver en 6 duiten van diverse provincies, daterend van 1628-1790. Ondanks de kleine omvang wordt duidelijk dat munten uit alle provincies in het lokale Hilversumse geldverkeer werden gebruikt (en gedoneerd in de kerk).

Munten gevonden tijdens het onderzoek in de kerk (foto: AWN Naerdincklant).

10 Slot Ruysdael te Blaricum

In oktober 1975 starten leden van Naerdincklant met de interessante opgraving van het Slot Ruysdael te Blaricum. De opgraving kwam tot stand op initiatief van dr. P.W. de Lange en P. Bakker, die eerder op 20 juli 1969 twee kleine proefputjes hadden gegraven. Over het onderzoek schreef voormalig voorzitter Siem Pos in 1986 een verslag, dat in 2012 werd aangevuld met een publicatie van Frans de Gooijer in het Jaarverslag Naerdincklant 2011. Nadat de funderingsresten waren blootgelegd bleek dat de meeste restanten ernstig verstoord waren doordat Blaricumse boeren in het verleden de puinheuvel gebruikten om de zandpaden te verharderen. Het huis heeft een omgrachting en singels gekend en was daarmee een stenen verdedigbaar

Vermoedelijke afbeelding van het Slot Ruysdael op het schilderij Winterlandschap van Jacob van Ruysdael, circa 1665 (foto: Rijksmuseum SK-A-349).

huis, dat door Blaricummers gewoon Het Slot werd genoemd. Over de ouderdom wordt in het duister getast. Op de Ronde kaart van Gooiland wordt duidelijker dat er circa 1520-1526 op deze plaats al een huis heeft gestaan. Losse vondsten uit de opgraving dateren uit circa 15e - 18e eeuw. Het einde viel voor 1769, toen er werd gesproken van het 'voormalige slot'. Een van de mooie vondsten uit de opgraving betrof een majolicabord in oranje, groen en blauw met een voorstelling van Maria met Christuskind uit circa 1600-1625. Het bord is gerestaureerd en bevindt zich in het provinciaal archeologisch depot van Noord-Holland (Huis van Hilde). Interessant zijn enkele overleveringen zoals verwoord in het artikel van Frans de Gooijer, zoals: "Twee met name genoemde boeren zouden, als jongens voor een stuiver de man, de kelder van het Slot dicht hebben gegooid met zand, dat ze de kruiwagen moesten halen van 'T HARDE circa 350 m verder, waar

Majolicabord in oranje, groen en blauw met voorstelling Maria met Christuskind, circa 1600-1625 (collectie & foto: Huis van Hilde).

de erfgooiers zand mochten winnen. Dit zou omstreeks het midden van de vorige eeuw gebeurd zijn [1850]. Er zou een legende of bijgeloof geweest zijn, over witte wieven, die op de Slotweg rondwaarden, onheil brachten en in een zeker verband zouden staan met Het Slot. Een oud-inwoner beweerde, dat in zijn jeugd in 1915, een L-vormig gedeelte van het terrein in het vroege voorjaar bedekt was met kleine witte bloempjes, die elders niet zouden voorkomen.". Dit laatste gaat vermoedelijk om duizendblad (*Achillea millefolium*), waarvan de witte bloemen vooral voorkomen op kalkrijke grond. Destijds verraadden deze bloemen dus al de ligging van het verdwenen slot!

11 Een aardewerkvondst op de Noorderheide te Blaricum

De Noorderheide is een smalle strook heide gelegen aan de zuidoostkant van de Boissevainweg te Blaricum. In archeologisch opzicht is dit een zeer waardevolle plek omdat er op deze locatie in de loop der decennia meerdere vondsten zijn gedaan van vuursteenwerktuigen en aardewerk uit het neolithicum. Vermoedelijk is er dan ook op of vlakbij deze plek een neolithische nederzetting geweest. Diverse personen en organisaties hebben hier gezocht, waaronder de GSAW, maar ook AWN Naerdincklant liet zich hier niet onbetuigd, zoals blijkt uit het volgende beknopte artikel in het Jaarverslag Naerdincklant 1979: "...In September 1979 werd bij een veldverkenning op de Noorderheide (gemeente Blaricum) een concentratie

potscherven gevonden. Behalve enkele scherven van de Hilversumcultuur was er ook een randfragment bij, dat tot nu toe in het Gooi volledig onbekend was. Het betreft een onderdeel van een z.g. bekerpot met richel. Eerder werden hiervan vondsten gedaan te Echt (L) en Haalen(L). Vermoedelijk laat-neolithisch...”.

Fragment van een pot, datering 2100-1800 v. Chr. (laat-neolithicum–vroeg bronstijd), gevonden door leden van de GSAW bij de Boissevainweg-Bussumerweg (collectie en foto: Huis van Hilde).

12 De archeologie van het Spanderswoud te Hilversum

Rond 2007 was het Spanderswoud in archeologische zin vrijwel onbekend. Om die reden werden vanuit Naerdincklant diverse onderzoeken op touw gezet om hier meer licht op te laten schijnen. Samengevat ging dit om: bureau-/vooronderzoek (inclusief WO2 luchtfoto's, historische geografie, literatuuronderzoek), vondstmeldingen achterhalen en beschrijven, diverse veldactiviteiten op meer openliggende terreinen in het bos en op ruitpaden,

Ruud van Minnen in actie (foto: Anton Cruysheer).

visuele inventarisatie van vermoedelijke grafheuvels en andere fenomenen, en bureauonderzoek op basis van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). In

Veldverkenning op akker in het Spanderswoud (foto: Anton Cruysheer).

het Jaarverslag Naerdincklant over 2009 sloot Anton Cruysheer het onderzoek met een overzichtsartikel af waarin de bevindingen uiteen werden gezet. Bepaalde (oorspronkelijke) wegen lopen in het Spanderswoud duidelijk langs bepaalde natuurlijke hoogten.

Groepsfoto met vondsten uitgespreid (foto: Hannelore Cruysheer-Houdijk).

Vanuit archeologisch oogpunt zijn deze wegen interessant omdat zij iets kunnen zeggen over de oorspronkelijke indeling van het oude cultuurlandschap. Door Naerdincklant zijn meerdere veldkarteringen uitgevoerd in het Spanderswoud. Hiervan wordt melding gemaakt in de Jaarverslagen over 1979, 1982, 1985, 2007 en 2008. Een van de onderzochte plekken is het akkertje aan de Oude Meentweg (nabij het veld dat bekend staat als 'de Kwekerij'). In 2006 werd in de hoek Spanderslaan en de Melkweg een concentratie heuvels gevonden die een veelbelovend geheel vormen en om nader (boor)onderzoek vragen. Mogelijk gaat het hier om grafheuvels uit het neolithicum-bronstijd. Enkele van de vondsten uit het Spanderswoud zijn: een pijlpunt uit de vroege bronstijd (2000-1800 v. Chr.) van bovengenoemd akkertje, gevonden in 1988; mogelijk middeleeuwse kralen; een schaaft plus afslag uit het midden-paleolithicum, in 1992 gevonden op een

Groepsfoto in het Spanderswoud (foto: Hannelore Cruysheer-Houdijk).

van de ruiterspaden; een pijlpunt uit laat-neolithicum of vroege bronstijd; een schuttersputje uit WO2. Op zondagmiddag 1 maart 2009 vond met toestemming van het Goois Natuurreservaat een aanvullende veldkartering plaats in het Spanderswoud. Aanwezig waren: Hannelore Cruysheer-Houdijk, Roelof Cruysheer

Metingen in het Spanderswoud (foto: Anton Cruysheer).

(1 jaar), Anton Cruysheer, Marc, Wesna, Felix en Eva Camfferman, Norbert Voorbach en Yankel Kobalowitz. De locatie betreft de eerder onderzochte akker aan de Oude Meentweg. Door overgroeiing konden hoofdzakelijk de aanwezige molshopen en enkele open plekken worden nagelopen op archeologisch vondstmateriaal. Eenieder had een plastic zakje mee en in principe werd daarin al het vuursteen en aardewerk verzameld. Op de foto zijn de individuele vondsten, het resultaat van twee uur zoeken, uitgespreid op een vuilniszak. Na afloop werd met de groep nog een wandeling over de paden gemaakt en nog een potentiële grafheuvel in het vizier genomen. Ook zijn de nodige foto's gemaakt van het aardewerk, vuursteen en veldacties. Er werden geen spectaculaire zaken gevonden, behalve een (waarschijnlijke) vuurstenen afslag (datering onbekend). Wel werden zeer fraaie (onbewerkte) stenen gevonden, soms met een verbazingwekkend kleurspectrum en doorzichtigheid. Op zondagmiddag 15 maart 2009 vond op dezelfde locatie een tweede veldkartering plaats, in een iets gewijzigde samenstelling. Dit maal was de akker geploegd en kon aanzienlijk meer materiaal worden geborgen. Gevonden werden een vuurstenen afslag uit mogelijk het midden-paleolithicum, en diverse stukken aardewerk en porselein uit de periode 1600-1900. Tot slot werd uit later onderzoek ook bekend dat in

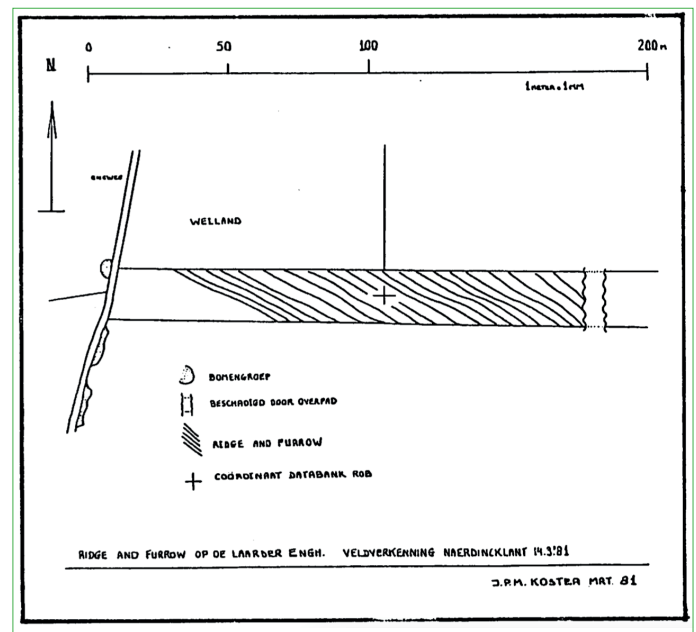
het Spanderswoud een middeleeuwse nederzetting genaamd Wolfsbergen gelegen moet hebben. Een van de buitenplaatsen te 's-Graveland is naar het toponiem van deze plaats genoemd. De exacte locatie is echter nog niet ontdekt.

Spanderswoud: mogelijke grafheuvel of toch stuifzand (foto: Anton Cruysheer).

13 Veldkartering te Huizen, Bussum, Laren

In 1980-1981 werden in het Gooi op systematische wijze diverse veldkarteringen uitgevoerd, waarbij deelnemers in een lijn lopend (enkele meters van elkaar) al het scherfmateriaal verzamelden om deze daarna te onderzoeken. Aan dit project werkten de volgende leden van AWN Naerdincklant mee: Jannes Koster, Kees van Aggelen, Antoinette van Duyn, Loes de Gooyer, Ron de Haan, Saskia Houtman, Majorie Peeters, Erik Peters, Kitty Ruys, Ed Sulzle, Patrick Jansen en Ronald van Zweden. De diverse vondsten en informatie werden bij de ROB ingeleverd en onderzocht, en leverden de volgende conclusies op: ten noorden van Huizen werd geconstateerd dat sprake is van bewoning vanaf de late middeleeuwen, maar dat noordelijker al een continue bewoning heeft plaatsgevonden vanaf de ijzertijd. Ten zuiden van Bikbergen (bij Huizen) werd vastgesteld dat aan late brons- of vroege ijzertijd moet worden gedacht. Ten westen van de Palmkazerne te Bussum werd bijna niets gevonden, behalve een gladde steen die door de ROB als waarschijnlijke neolithische maalsteen werd gedetermineerd. Op de Laarder Engh, gelegen tussen de Rijksweg en de kom van Laren werd een gebied onderzocht ter grote van circa 2 km². Van de 18 akkers werden er 14 belopen waar 300 aardewerkscherven gevonden werden. Het merendeel dateerde van na 1600, twee fragmenten dateerden uit de Romeinse en inheems-Romeinse tijd en 25 scherven uit de late middeleeuwen (onder andere type Siegburg en

'Ridge and furrow' op de Laarder Engh (tekening: J. Koster).

Brunssum). Spectaculair was de vondst van een Saksisch type ploegsporen uit de vroege middeleeuwen dat 'ridge and furrow' genoemd wordt. Dit is een term die wordt gebruikt om de aarden ruggen te beschrijven die ontstaan door de werking van langdurig ploegen, waardoor de grond zich ophoopte in regelmatig uit elkaar geplaatste ruggen langs de lengte van een veld. Dit was een teeltmethode die kenmerkend was voor de vroege middeleeuwen. Door de afwijkende ploegrichting werd verondersteld dat deze sporen ouder zijn dan de akker zelf.

14 Vuurstenen uit het Gooimeer te Huizen

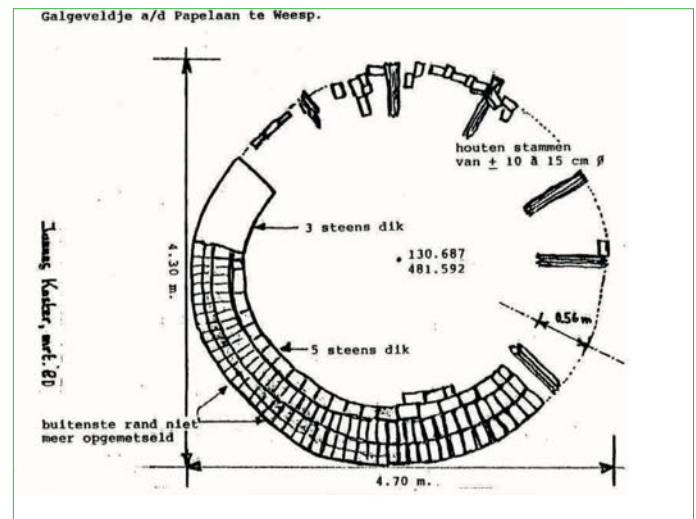
Over een gebied van 6 km lengte, van Huizen tot en met het bruggenhoofd van de Stichtsebrug (A27), was in 1980 op de dijk zand uit het Gooimeer opgespoten. Door leden van Naerdincklant is hier van maart tot november 1980 ruim 300 uur gezocht naar artefacten. Dit leverde 70 stuks bewerkte vuursteen op, volgens de tekst in het Jaarverslag Naerdincklant afkomstig "uit thans onder water geraakte delen van de opgestuwde formaties uit de Saale ijstijd". Op 23 augustus 1980 werd door zeven Naerdincklantleden een gedeelte van een opgespoten terrein nabij de nieuwe jachthaven van Huizen eveneens onderzocht door het zand te zeven. Dit leverde drie aanvullende stukjes vuursteen op met bewerkingsporen. Het vondstmateriaal werd vervolgens voorgelegd aan Dick Stapert van Rijksuniversiteit Groningen (BAI). Veel van het materiaal kon volgens hem worden geplaatst in het jong-paleolithicum; een deel is mogelijk ouder.

Een van de bewerkte vuurstenen uit het Gooimeer (tekening: Gijs Vlamings).

15 Galgenveld te Weesp

Een aantal leden van Naerdincklant voerde in maart 1980 op initiatief van Henny Weenink en met toestemming van de gemeente Weesp, een verkennende opgraving uit op de locatie van het galgenveld aan de Papelaan te Weesp. Aanwezig hierbij waren onder meer de Weespers Henny Weenink en de heer Gijzen, Jannes Koster en Jonny Offerman. Doel van het onderzoek was om te zien of er sporen van het schavot aanwezig waren. De oorsprong van de galg stamt mogelijk uit de late middeleeuwen. Galgen werden doorgaans aan de toegangswegen van steden geplaatst om aan bezoekers duidelijk te maken dat hier de rechtsorde werd gehandhaafd en dat men zich binnen de poorten van de stad moest gedragen. Het spitwerk met de hand bleek taai zoals blijkt uit het verslag: "dat velen onder ons de dampen aan deed". Aangetroffen werd een klein, praktisch rond stenen paadje dat ondersteund werd door rondhouten balken.

Tekening galgenveld Weesp (tekening: Jannes Koster).

Op dit paadje bleek een muurtje gemetseld. Het gat in het midden was de plek waar de gehangenen (uiteindelijk) in belanden. Hier zijn een paar "zeer grote botten" gevonden van recente datum. Verder trof men een koperen doosje zonder deksel aan en enkele recente scherven aardewerk. Door Jannes Koster is het geheel opgemeten, getekend en gefotografeerd.

Tijdens de opgraving (foto: AWN Naerdincklant).

16 Verslag van de onderwaterarcheologen te Oud-Loosdrecht

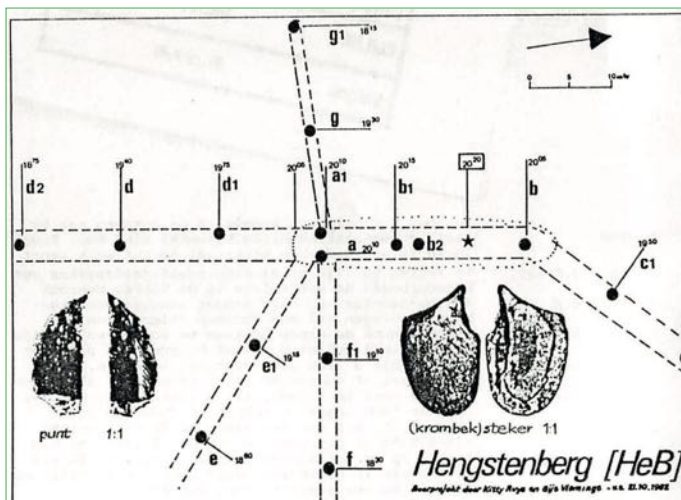
Begin jaren '80 zijn door enkele leden van AWN Naerdincklant -waaronder de latere voorzitter John van der Sar- diverse onderzoeken gedaan onder water. Samen met DUAS (Dutch Underwater Archaeology Society) en Historische Kring Loosdrecht werd op een zondagmorgen 1982 onderzoek gedaan vanaf het Bokkelandje te Oud-Loosdrecht: "Er werd gegraven,

gemeten, gedoken, kortom: gewerkt!" De vondsten bedroegen fragmenten porselein, aardewerk en gazettes: vuurvaste aardebescherming om de witheid van keramische of porseleinen onderdelen in de oven te behouden door ze te beschermen tegen de vlam en asafzettingen. Hierna volgden vijf onderzoeken naar de Hornsluis en herberg De Turfschip. Geconcludeerd werd dat het gehele complex vermoedelijk rond 1820 in verval raakte en de restanten van de trekvaart, de Hornsluis en de herberg onder water verloren zijn gegaan en niet meer terug te vinden zijn, mogelijk door turfwinning. Toen uit Huizen een bericht binnenkwam dat er een oude waterput was gevonden tijdens het aanleggen van een tuin, werd eropuit getrokken met duikerspak en "technische voorzieningen". Ter plaatse was het gat van de put net groot genoeg voor het doorlaten van één persoon en een ladder. De diepte van de put bedroeg circa 5 m en de doorsnede 1,2 m. De bodem bestond uit een harde kleilaag met zand. De datering van de waterput is aan de hand van de bakstenen waaruit hij bestond en wat stukken hout, vastgesteld op laat-19e eeuw.

17 Onderzoek Hengstenberg te Hilversum

Even boven de zuidelijke gemeentegrens van Hilversum, ten oosten van de A27, ligt het hoogste punt van de uitlopers van de Gooise stuwwal: de Hengstenberg. Sinds het najaar van 1982 werd deze plek onderwerp van geologisch en archeologisch onderzoek door Kitty Ruys en Gijs Vlamings, beiden actief binnen AWN Naerdincklant. Aanleiding voor hun onderzoek was de vondst van diverse kleine, niet gerolde vuurstenen afslagen, die vermoedelijk ouder zijn dan mesolithisch. Er werden enkele grondboringen gedaan en de profielen werden op tekening gezet. Interessant was de constatering van een direct onder de toplaag gelegen donkerbruin, lemig zandpakket. De onderzoekers

Tekening onderzoek Hengstenberg (bron: Jaarverslag Naerdincklant 1983).

constateerden een pakket grind en gesteente van zowel zuidelijke als noordelijke herkomst. De vondsten werden getoond aan provinciaal archeoloog Woltering, die de vindsters aanraadde de toplaag van de hoogte nog intensiever te onderzoeken. Ruys en Vlamings sluiten hun artikel in het Jaarverslag Naerdincklant af met de volgende passage:

"Omdat naast dit type artefacten ook groter materiaal werd verzameld dat in het opgeperste donkerbruine sediment direct onder de toplaag is meegevoerd en waarvan de onderzoekers menen dat het uit een cultuur tijdens de Eemperiode afkomstig is, lijkt de Hengstenberg al oudere culturen te hebben gedragen."

18 Naardense bodemvondsten tentoongesteld

AWN Naerdincklant heeft van begin af aan altijd samenwerking gezocht met andere organisaties. Leden hadden zelf ook diverse lidmaatschappen, waarbij zij lid waren van meerdere verwante organisaties. Zo raakte Naerdincklant in 1984 voor het eerst indirect betrokken bij de organisatie van een historische tentoonstelling door de Vereniging Werkgroep

Overzicht van aardewerkvondsten uit de vesting, geëxposeerd in Naarden op zolder (foto: Henk Schaftenaar).

Vestingstad. Deze werkgroep was opgericht eind jaren 1960 toen de Naardense bevolking in opstand kwam omdat de gemeente het voornemen had om een verkeersdoorbraak aan te leggen en flink wat woningen te slopen bij het Kerkplein. Het initiatief tot een tentoonstelling kwam van de Naarder M.M. Pouw, die op zijn beurt weer geïnspireerd was geraakt door een in 1907 gehouden tentoonstelling over de historie van Naarden, Gooische Oudheden. Pouw achtte de tijd rijp om weer een soortgelijke tentoonstelling te

Het Naarden van vroeger herleeft op tentoonstelling

NAARDEN - „Naarden op zolder“ heet de tentoonstelling van de Werkgroep Vestingsstad, die vanaf zaterdag tot en met zondag 3 juni te bezichtigen is in het stadhuis, op zolder. De expositie is opgezet om een beeld te geven van het dagelijkse leven in vroeger tijd.

Er zijn bodemvondsten te zien, onder andere nog vrijwel gaaf 15e eeuwse aardewerk en de recentste opgravingen in het Burgerweeshuis. Vele eeuwen is Naarden het economisch centrum van het Gooi geweest. In de 15e eeuw had deze stad een bloeiende lakenhandel. De schapenhouderij in de regio leverde de wol, maar aan het eind van de 15e eeuw was de lakenhandel over haar hoogtepunt heen.

Toch heeft het werken binnen de vestingmuren nog lang in het leven van de textiel gestaan. In de 18e eeuw was het belangrijkste middel van bestaan de fluweel- en zijde- weverij. Dit gilde had een instituut voor sociale bijstand, de „Buis“. Dit bestaat nog altijd. Veel Naarders zijn lid van deze inmiddels 288 jaar oude sociale instelling. Daar is ook veel aandacht voor.

Een andere poel van de tentoonstelling is het verenigingsleven. Het oudste bericht over ontspanning na gedane arbeid stamt uit de 18e eeuw, weet de Werkgroep Vestingsstad te melden. Op 9 augustus 1551 heiden de leden van „de jonghe schutterije“ van Naarden hun

● Op de tentoonstelling „Naarden op zolder“ zijn ook veel foto's te zien, die een beeld geven van de dagelijkse bestemmingen van vroeger.

traditionele schuttersmaaltijd, nadat ze eerst op de papagaai hadden geschoten. Waarschijnlijk ten gevolge van overmatig drankgebruik trokken ze met groot geweer naar het klooster te Oud Naarden. Daar sloegen ze alles kort en klein en gingen aan alle etenswaren en drank te buiten. Dat was niet zo'n beste start voor het verenigingsleven.

Spuurwerk

Op „Naarden op Zolder“ wordt aandacht geschonken aan allerlei verenigingen. Na enig spuurwerk kwamen er foto's, medailles, vaandels en oude uniformen uit zolderhoeken of muffe laden tevoorschijn.

Zo was er de vereniging Door Oefening Beter, die rond de jaarwisseling op zwoele zomervonden de mensen rond de muziek tent op het Promerplein deed verzamelen. Een sfeertje waar de oudere Naarders nog met wemoed aan terugdenken.

Al in het grijs verleden bestond er een overheid, de gemeenschap vaardigde mensen af, die de belangen van het volk vertegenwoordigen. Met de groei en het ingewikkelder worden van de samenleving bleek het nodig, dat steeds meer

mensen zich ermee bezig gingen houden.

Volgens de Werkgroep Vestingsstad heeft dit geleid tot een gigantische papierproductie. Het schijnt dat in Naarden gemiddeld ongeveer 17 meter aan orders, mappen, kortom papier bijkomt. Het oude archief van het gemeentebestuur omvat al een lengte van 60 meter. De inhoud van al die meters geeft een uitstekende indruk van het leven in Naarden in het verleden. Zware lakzegels, toelen, perkamenten stukken.

In 1907 vond er in het stadhuis van Naarden ook een grote tentoonstelling plaats van Gooische Oudheden. Vele kostbare schilderijen, Loosdrechts porselein en allerlei muisterijen waren toen te aanschouwen. De Naarder in hart en nier M.M. Pouw heeft het plan opgevat om weer zo iets te organiseren. De Werkgroep Vestingsstad riep alle Naarders op om nog eens op zolder te kijken naar spullen van vroeger. Natuurlijk ontbreken op de expositie herinneringen aan de trekschuit, de Hamburger Postwagen en de Gooische Stoomtram niet.

De tentoonstelling wordt zaterdag om elf uur geopend door mevrouw J. van Rooijen-Van Wetten, een van de oudste geborene en getogen Naarders. De openingstijden van de expositie: dagelijks van tien tot twaalf en van half twee tot vijf en op zondag van twee tot vijf uur.

verdwene veenontginningsnederzetting Keveren. Tevens werden er heel wat vondsten uit de vesting getoond, waaronder 15e-eeuwse bruine en grijze voorraadpotten, meerdere Jacobakannen en een fragment van een 16e-eeuwse Majolica schotel. Al met al een representatief aardewerkensemble voor de

Krantenartikel over Naarden op zolder, krant en datum onbekend (bron: archief Henk Schaffenaar).

organiseren, deze keer onder de titel Naarden op zolder. Enerzijds vanwege de expositieruimte op de zolder van het stadhuis, anderzijds omdat het de bedoeling was om veel objecten te tonen die normaliter letterlijk bij particulieren op zolder lagen en daarom niet te zien waren. Onderdeel van Naarden op zolder was de expositie van een groot aantal archeologische vondsten, afkomstig uit particuliere opgravingen in de vesting. De organisatie van het archeologische deel van de expositie werd geleid door de bekende Naarder historicus Henk Schaffenaar, die in die tijd tevens lid was van AWN Naerdincklant. Hij benaderde vele Naarders waarvan hij wist dat ze archeologische objecten in huis hadden, en selecteerde tevens een aantal objecten uit zijn eigen collectie. Van 26 mei tot 3 juni 1984 was het eindelijk zover en werden vele archeologische vondsten uit Naarden geëxposeerd op de zolder van het stadhuis. Te zien waren voorwerpen uit middeleeuwse waterputten van Oud Naarden en 12e-/13e-eeuwse aardewerkscherven van de

Poster van de tentoonstelling Naarden op zolder (bron: archief Henk Schaffenaar).

Aardwerkscherven uit de waterput van het Burgerweeshuis (foto: Henk Schaffenaar).

laat-middeleeuwse vesting. Helaas was het grootste deel van de objecten in handen van particulieren en raakte daardoor na de tentoonstelling weer uit het zicht. Een mooie bijvangst van deze tentoonstelling was dat eind 1983 – begin 1984 de inhoud van een oude waterput onder het Burgerweeshuis onderzocht kon worden. Deze bleek een reeds eerder verstoorde doch rijke inhoud te hebben, want bij het onderzoek zijn honderden aardewerkscherven van keukengerie aangetroffen, glasscherven, tegelresten, pijpen en ook een 17e-eeuwse tinnen lepel.

19 Onderzoek gracht Trompenburgh te 's-Graveland

Trompenburgh (foto: AWN Naerdincklant).

Bij restauratie van het landgoed Trompenburgh te 's-Graveland werd in 1986 de gracht uitgediept. Naerdincklant werd gevraagd om de grachtvulling uit te zeven om mogelijk historische gegevens te

kunnen aanvullen en/of te verduidelijken. Het onderzoek begon in september 1986 en liep door tot en met 1987, onder leiding van Lieke van Duijn-Franken. Het zeven omvatte circa 7 m³ aan uitgebaggerde modder uit de gracht rondom Trompenburgh. Naast het zeven werd ook de opgebaggerde grond afgeschraapt. Hoewel er geen aanwijzingen zijn gevonden voor het eventueel vorige huis dat hier heeft gestaan, werden wel veel vondsten gedaan, waaronder een munt uit circa 1690, een beeldje uit mogelijk de 15e eeuw en vrij veel glaswerk. Een in archeologische

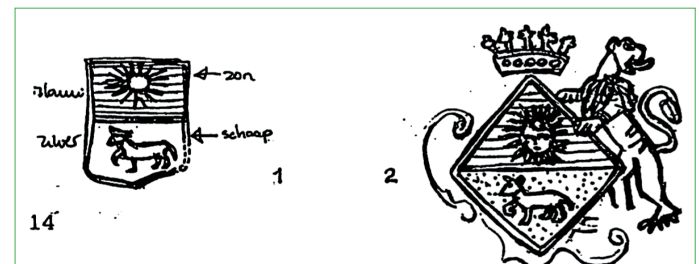
Beeldje gevonden uit grachtvulling Trompenburgh (bron: Jaarverslag Naerdincklant 1987).

zin opvallende en zeldzame vondst betrof een aantal rode lakzegels die op brieven heeft gezeten, met een duidelijk te herkennen familiewapen of het monogram van de gebruiker. Ondanks de kwetsbaarheid van het vondstmateriaal is het gelukt om een paar

Vondsten uit grachtvulling Trompenburgh (bron: Jaarverslag Naerdincklant 1988).

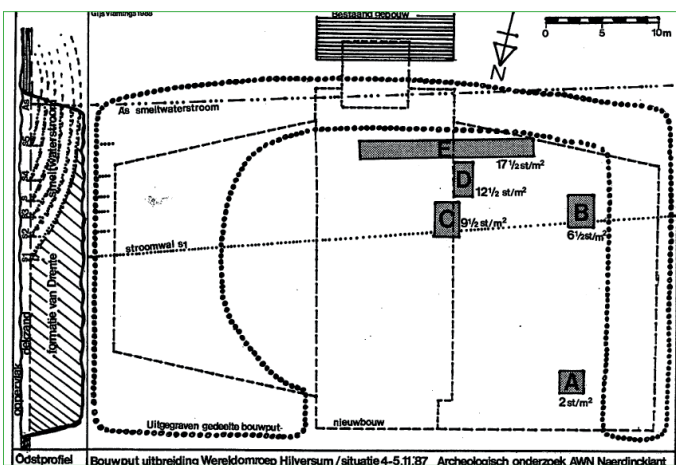
zegels geheel of gedeeltelijk te restaureren en de afbeelding te reconstrueren. Dit leverde in ieder geval één compleet zegel met wapenschild op. Twee zegels bleken afkomstig van het geslacht Straalman, waarvan één wapen (in heraldische zin) vermoedelijk heeft toebehoord aan een ongehuwde dame. Nader onderzoek leerde dat inderdaad een familie Straalman het huis bewoond heeft, van 1771-1808: Mr. Mathijs Straalman, advocaat te Amsterdam en in 1808-1824 Mr. Anne Willem Baron Straalman. Of er ook een ongehuwde dame (dochter) Straalman op Trompenburgh woonde, zou nader genealogisch onderzoek kunnen uitwijzen. De twee zegels kunnen in ieder geval worden gedateerd tussen 1771-1824. Enkele andere zegels dateren uit circa 1750-1825 en sommige zegels zijn nog niet geïdentificeerd; aanvullend onderzoek is hier gewenst. De vondsten zijn ondergebracht bij het Goois Museum, tegenwoordig het archeologisch depot van de provincie Noord-Holland (Huis van Hilde).

Lakzegelstempels van het geslacht Straalman uit 1771-1824 (bron: Jaarverslag Naerdincklant 1989).

20 Artefacten in saalien smeltwaterafzettingen?

In 1987 werd er net ten noorden van Hilversum een flinke bouwput gegraven ten behoeve van de uitbreiding van het kantoorgebouw van de Wereldomroep. Na aanhoudende pogingen door de toenmalige voorzitter van de vereniging, Like van Duijn-Franken, kreeg Naerdincklant toestemming tot het uitvoeren van een archeologisch onderzoek. Bij dit onderzoek onder leiding van Gijs Vlamings is een geologische kartering uitgevoerd en zijn vier vlakken in detail onderzocht. In de hele bouwput waren ijssmeltwaterafzettingen van de formatie van Drenthe ontsloten, afgezet aan het eind van het saalien door het afsmelten van het landijs. Van oost naar west liep een naar schatting zo'n 20 m brede smeltwatergeul

Situatieschets van de bouwput Wereldomroep met in grijs de onderzochte vlakken (tekening: G. Vlamings).

door het profiel die was opgevuld met trogvormig gelaagd zand en grind. Op de vloer van de put is 46 m² aan vlakken onderzocht. Op deze vlakken zijn de aangetroffen stenen verzameld, in totaal 580 stuks van diverse soorten zoals vuursteen, kwarts, lydiet en kwartsiet. Volgens de onderzoekers vertoonden 59 van de 580 stenen (een ruime 10% dus) sporen van menselijk gebruik. Gezien de aanwezigheid van de objecten in de opvulling van een smeltwatergeul ligt het voor de hand dat het gaat om geremanieerde (omgewerkte) objecten uit oudere afzettingen of aangevoerd vanaf andere locaties op de sandrvlakte (vlakte van smeltwaterafzettingen uit het einde van de voorlaatste ijstijd), maar deze hypothesen zijn in het verslag helaas niet verder uitgewerkt.

21 Een opgraving aan de Kerkbrink te Hilversum

Ansichtkaart van de Kerkbrink rond 1900 (bron: <https://hilversum-in-kaarten.clubs.nl/>).

In 1988 kon Naerdincklant eindelijk weer eens deelnemen aan een professionele archeologische opgraving, binnen het werkgebied van de vereniging een betrekkelijk zeldzame kans. De gemeente Hilversum had bouwplannen voor een terrein aan de Kerkbrink waar tot dan toe panden uit de 18e en 19e eeuw stonden waaronder het pand waarin boekhandel Heek was gevestigd. Aangezien deze locatie middenin het centrum ligt en waarschijnlijk dicht bij de plek waar Hilversum ooit is ontstaan, was een archeologisch onderzoek gerechtvaardigd. Het onderzoek werd uitgevoerd in juli en augustus 1988 onder leiding van Ronald van Zweden en met medewerking van diverse leden van Naerdincklant. Er zijn verschillende proefsleuven en werkputten gemaakt. De meest bijzondere vondst was zonder twijfel de aanwezigheid van een brandlaag onder de fundamenteën van het pand van Heek. Deze brandlaag is zeer waarschijnlijk terug te voeren op de grote dorpsbrand van 1766 waarbij vrijwel het hele centrum van Hilversum in de as werd gelegd. Eveneens bijzonder was de vondst van een aantal kloostermoppen met kalkmortel erop, grote bakstenen met een formaat van 28x14x6 cm. Volgens de onderzoekers zouden deze afkomstig kunnen zijn van de woontoren die vermoedelijk in het centrum van Hilversum heeft gestaan of van een 13e-eeuws kapelletje dat de voorloper was van de huidige Grote kerk aan de Kerkbrink. Verder zijn er nog aardewerkscherven en funderingsresten van (waarschijnlijk) een oventje aangetroffen. Het grootste deel van het vondstmateriaal dateerde uit de periode 17e - 20e eeuw, maar er was ook één scherf vermoedelijk vroeg-middeleeuws aardewerk aangetroffen.

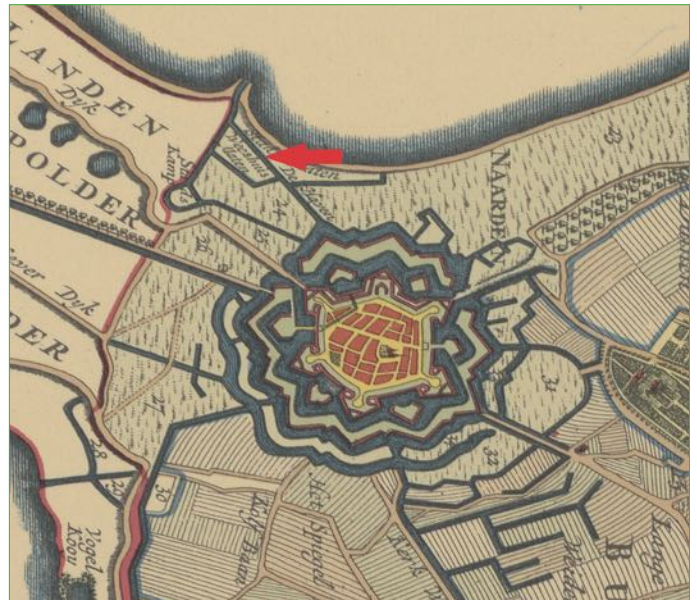

22 Een archeologische site aan de Naarderweg te Blaricum

In de omgeving van de Tafelberg (Blaricum) zijn in de loop der tijd veel prehistorische vondsten gedaan. In meerdere gevallen waren hier ook leden van AWN Naerdincklant bij betrokken, zoals in 1979 op de nabijgelegen Noorderheide (zie elders in dit boek). Exact tien jaar later kon Naerdincklant opnieuw een onderzoek uitvoeren, dit keer aan de Naarderweg. Op dit terrein waren al enkele scherven prehistorisch aardewerk gevonden. Na toestemming van de terreineigenaar en de provinciaal archeoloog konden enkele leden, waaronder Gérard Buhr en toenmalig voorzitter Like van Duyn-Franken, aan de slag met het graven van enkele opgravingsputten. Deze putten werden nader onderzocht en daarnaast werd een deel van de stort van de bouwput gezeefd. Bij het onderzoek bleek dat de bodem verstoord was maar desondanks zijn er heel wat vondsten gedaan. Allereerst enkele vuursteenafslagen van mesolithische of neolithische ouderdom. Maar veruit het belangrijkste was de vondst van circa 150 aardewerkscherven uit diverse perioden. De oudste scherf betreft een wandscherf uit de midden-bronstijd (Hilversum-/Larencultuur), maar het merendeel bestaat uit scherven uit de late ijzertijd waaronder enkele randfragmenten besmeten (net voor het bakken voorzien van klodders natte klei) aardewerk en een gepolijst randfragment. Vrijwel al deze scherven zijn met aardewerkgruis gemagerd (klei met grof materiaal zoals zand of steentjes er doorheen gemengd). Waarschijnlijk was er hier sprake van een nederzetting, en de onderzoekers vermoeden in hun voorlopige interpretatie een samenhang met de grafvondsten (urnen met crematieresten) iets ten noorden van de Tafelberg en crematieresten ten zuiden van de Boissevainweg. Tot slot zijn hier enkele laatmiddeleeuwse aardewerkfragmenten gevonden van Pingsdorfaardewerk en Sieburgaardewerk. Het middeleeuwse aardewerk is hier mogelijk terecht gekomen tijdens de vorming van het esdek.

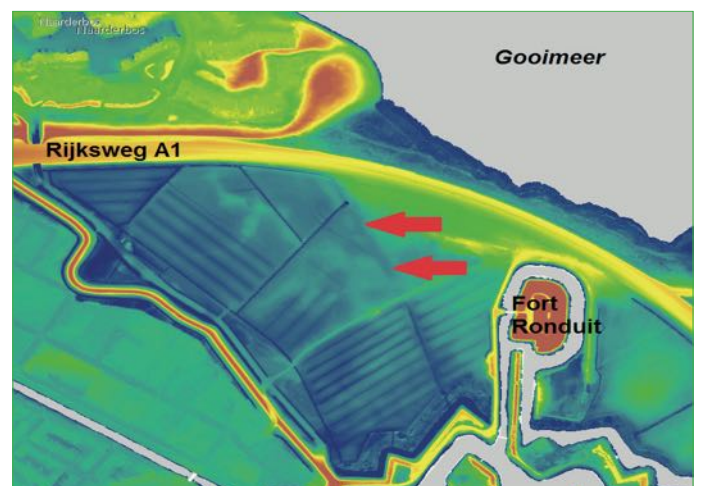
23 De Naarder Zeehaven ontsloten

Het in 1351 gestichte Naarden lag op enige afstand van de zee maar heeft toch gedurende enkele eeuwen, van 1411 tot 1681, de beschikking gehad over een zeehaven. Deze heeft gelegen ten westen van het Fort Ronduit en was tot de zomer van 1987 nog te herkennen in de vorm van een laag gedeelte in de weilanden ten westen van het fort. In dat jaar werd hier een depot aangelegd voor de opslag van baggerslib uit de grachten, wat voor Henk Schaftenaar aanleiding was om hier een onderzoek te doen. Tijdens dit onderzoek bleek het mogelijk om via

Fragment van de Nieuwe kaart van Gooiland van Reinier en Joshua Ottens, rond 1740, met het kanaal van de Naarder Zeehaven nog zichtbaar (zie rode pijl en tekst De Haven).

verschillen in grondsoort de loop van de oude haven te reconstrueren. Ook kwamen er beschoeiingspalen tevoorschijn die door Frans de Gooyer zijn gefotografeerd. Tot slot kon worden vastgesteld dat de haven oorspronkelijk lag in een laagte tussen twee dekzandruggen, wat duidelijk maakte dat men tijdens de aanleg optimaal gebruik maakte van de terreincondities ter plaatse. De havenmonding had echter een voortdurende neiging tot verzanding, doordat zand dat bij stormvloed werd afgeslagen bij Oud Naarden en Muiderberg door de zeestroming

Fragment van AHN4-hoogtebeeld van het gebied ten noordwesten van de vesting (rood = hoog, blauw = laag), bij de rode pijlpunten is een langwerpige depressie zichtbaar op de plek waar het kanaal van de Naarder Zeehaven heeft gelegen (bron: AHN-Viewer, bewerking door auteur).

langs de lagere delen van de kust werd afgezet. Na de aanleg van de Naarder Trekvaart in 1641 nam het belang van de Zeehaven dan ook snel af en in 1681 raakte de Zeehaven geheel in onbruik. Door differentiële klink (verschillende mate van inklinking afhankelijk van de grondsoort) van de ondergrond is inmiddels, ruim 30 jaar na het storten van de bagger, een deel van het verloop van de Naarder Zeehaven weer terug te zien op hoogtebeelden.

24 Prehistorie van de Aardjesberg te Hilversum

De Aardjesberg, gelegen op de Westerheide net ten noorden van Hilversum, is door de decennia heen steeds een bijzonder rijke vindplaats van archeologische objecten geweest. Door professionele archeologen is hier slechts beperkt onderzoek gedaan (met name Wimmers & Van Zweden), en het zijn dan ook vooral amateurarcheologen die een substantiële bijdrage hebben geleverd aan het ontrafelen van de archeologie van de Aardjesberg. De eerste onderzoeker die in detail over vondsten van de Aardjesberg heeft gepubliceerd is Th. G. Appelboom. In zijn artikel in *Westerheem* uit 1954 beschrijft hij 28 vuurstenen werktuigen die hij hier in de periode 1938-1942 heeft gevonden. Het gaat hier om mesjes, krabbers, spitsen en fragmenten van mesjes uit het mesolithicum en neolithicum. Rond 1990 kwam er rondom de Aardjesberg een nieuwe stroom van onderzoeksactiviteiten en daaruit voortvloeiende vondsten op gang. Allereerst vanuit het onderzoek van Wimmers & Van Zweden (zie Wimmers & Van Zweden, 1992) waarbij ook op de Aardjesberg onderzoek is gedaan, voorts door Ben Walet die in het voorjaar van 1990 bij veldverkenningen meerdere concentraties van artefacten ontdekte en daarbij zo'n 100 stuks bewerkte vuursteen heeft gevonden, grotendeels afkomstig uit het mesolithicum. Bijzondere vondsten zijn twee doorboorde kraaltjes of hangertjes vervaardigd uit heliotroop jaspis. In de zomer van 1990 ging een lang gekoesterde wens van Naerdincklant in vervulling:

Een groep laat-jong-paleolithische artefacten uit de Hamburgcultuur afkomstig van de akker van de Aardjesberg-Westerheide te Hilversum (bron: Koopman & Cruysheer, 2012, p. 40 foto 1).

onder leiding van W.H. Wimmers werd er een proefsleuf gegraven op de Aardjesberg. Het onderzoek van deze sleuf leverde een zeer rijke oogst op. In totaal zijn er enkele duizenden aardewerkscherven en artefacten gevonden. De artefacten bleken vooral te bestaan uit vuurstenen afslagen. De aardewerkvondsten waren bijzonder, zo werd er onder meer een deel van de bodem van een Hilversum/Drakensteinurn gevonden en meerdere stukken Trechterbeker- en Klokbekeeraardewerk. De urn bleek ook nog enkele crematieresten te bevatten, wat mogelijk wijst op een verploegde grafheuvel. Deze interpretatie wordt ondersteund door enkele verkleuringen in de bodem

Een groep vuurstenen artefacten van de Aardjesberg-Westerheide te Hilversum en gedateerd in het midden-mesolithicum (bron: Koopman & Cruysheer, 2012, p. 41 foto 5).

die mogelijk duiden op paalsporen. Bijzonder is dat de vondsten duiden op een zeer langdurige tijdsperiode van menselijke activiteit op deze plek, vanaf het midden-paleolithicum tot recent (vondst van een duit en handgeknepen musketkogels). In de jaren 1991-1992 deed Ben Walet aanvullende vondsten in de directe omgeving van de Aardjesberg, en wel een aantal vuurstenen artefacten die te dateren zijn aan het einde van het weichselien, in de archeologische tijdschaal het laat-jong-paleolithicum. Hierbij gaat het om diverse soorten stekers (krombeksteker, RA-steker, AA-stekers; Walet, 1993) die te koppelen zijn aan de Hamburgcultuur, een vuursteenbewerkingscultuur van groepen rendierjagers die aan het einde van de laatste ijstijd de toendravlakten in Noordwest-Europa, waaronder in delen van Nederland, bewoonden.

25 De kapel van Laag Bussum

Het huidige Bussum, oorspronkelijk wel aangeduid als Laag Bussum, is een plaats met tot nu toe relatief weinig archeologische vondsten en waarvan de historie vrij recent is in vergelijking met andere Gooise plaatsen. De stichtingsdatum van Laag Bussum is niet exact

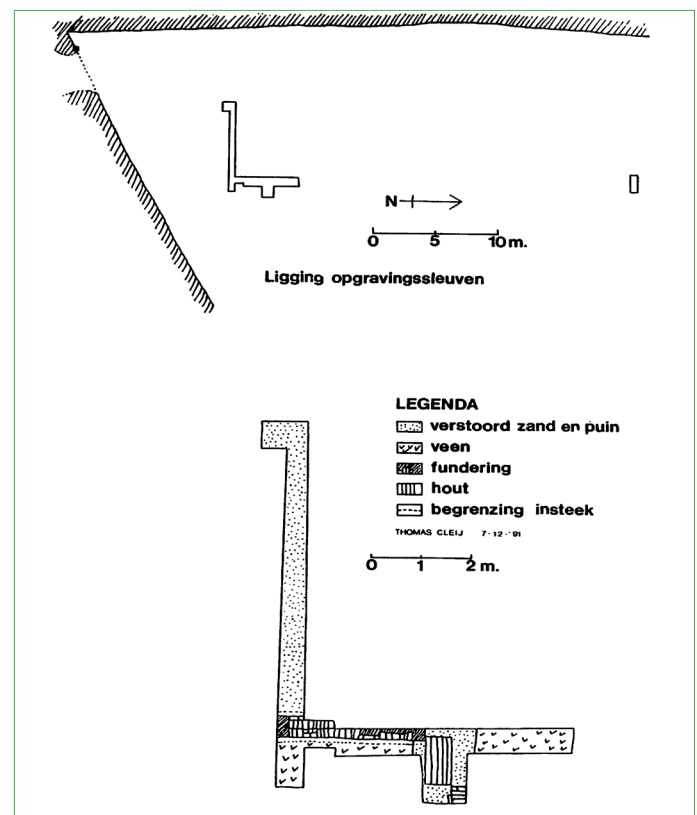

Hoek Kerkstraat-Landstraat in Bussum, de locatie van de eerste kapel van Bussum en de latere Studio Irene (foto: Sander Koopman).

bekend maar dateert vermoedelijk ergens in de 15e eeuw (zie referenties in: Cruysheer & Van der Tuuk, 2015). Wat wel zeker is, is dat er ergens in het eerste kwart van de 16e eeuw in Bussum een kapel werd gevestigd die gedurende lange tijd de enige kerk was in het eenvoudige boerendorpje. Na het midden van de 17e eeuw raakte deze kapel buiten gebruik om in 1826 gesloopt en vervangen te worden door een kerk. Deze kerk raakte ook buiten gebruik en is in 1950-1951 omgebouwd tot de beroemde Studio Irene van waaruit de eerste TV-uitzending in Nederland plaatsvond. In 1992 viel de inmiddels flink vervallen Studio Irene ten prooi aan de slopershamer voor de nieuwbouw van een bankkantoor met appartementen erboven. Een plek met een bewogen geschiedenis dus. Voorafgaand aan de sloop van de studio was er de mogelijkheid tot een beperkt archeologisch onderzoek. Hiervoor werd zelfs een speciale stichting in het leven geroepen, de Stichting Archeologisch Onderzoek Bussum, waarin zowel AWN Naerdincklant als de Historische kring Bussum participeerden. Uiteindelijk kon in juni 1990 de schop in de grond middels het maken van enkele gaten in de betonnen vloer van de studio. Het voornaamste onderzoeksdoel was om vast te stellen of er nog resten te vinden waren van de oorspronkelijke 16e-eeuwse kapel. Het enige vondstmateriaal wat daadwerkelijk gerelateerd kon worden aan de oude kapel waren plavuizen uit de 16e eeuw. Verder bleken eventuele resten grondig te zijn verwijderd bij de verbouwing tot TV-studio. Wel werd een muurtje aangetroffen uit de 17e eeuw, waarvan de relatie met de oorspronkelijke kapel onduidelijk was aangezien deze ongeveer een eeuw ouder was en er in historische bronnen niks vermeld staat over een verbouwing. Op het buitenterrein van de studio is een bodemonderzoek uitgevoerd waaruit bleek dat de kapel op een heuveltje gestaan moet hebben. Bij dit onderzoek werden ook diverse botresten aangetroffen. Al met al een schrale oogst waarmee het vroegste verleden van Laag Bussum voorlopig in nevelen gehuld blijft.

26 Het Huis te Loosdrecht

De Vechtstreek kent talloze buitenplaatsen en landhuizen die getuigen van een rijk verleden. Niet elk huis was echter een lang leven beschoren want sommige huizen werden al na enkele decennia gesloopt. Zo ook het Huis te Loosdrecht, dat in 1700 werd gebouwd waarschijnlijk in opdracht van de ambachtswaive Anna de Haze uit Amsterdam en rond 1760 alweer werd afgebroken. Het exacte jaar van afbraak en de reden hiervoor zijn onbekend. Zonder het voornemen tot een ruimtelijke ingreep vallen zulke verdwenen huizen doorgaans buiten het blikveld van de professionele archeologie en zijn daarmee een interessant onderzoeksobject voor de vrijwilligersarcheologie. Het Huis te Loosdrecht heeft gestaan langs de Oud-Loosdrechtsedijk op een terrein dat ten tijde van het onderzoek in gebruik was als weiland. Het sterke vermoeden was dat de funderingsresten van het huis nog onder het maaiveld aanwezig zouden zijn. Reden genoeg voor AWN Naerdincklant om dit samen met leden van de Historische Kring Loosdrecht te onderzoeken op 30 november en 7 december 1991. Als eerste werden enkele grondboringen gezet waarbij een grote hoeveelheid puin werd aangetroffen. Dat was voldoende aanleiding tot het graven van drie proefsleuven, waarbij in twee sleuven aardewerk werd

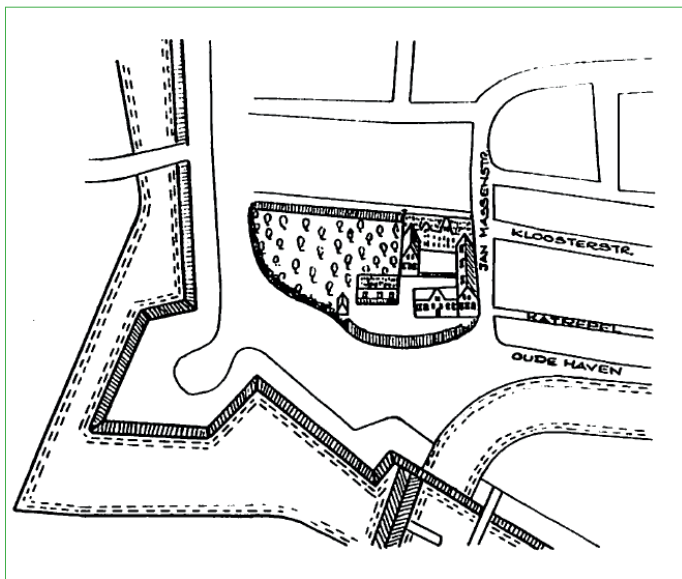

Opravingstekening Huis te Loosdrecht, november-december 1991 (bron: Van Duyn-Franken en Cleij, 1993).

aangetroffen uit vermoedelijk de 18e – 19e eeuw. Bij het uitdiepen van de voorste sleuf kwam men op 85 cm diepte een fundering tegen van steen gelegd op een houten ondergrond. De onderzoekers besloten daarop om contact op te nemen met de provinciaal archeoloog teneinde toestemming te verkrijgen voor een meer uitgebreide opgraving. Helaas werd geen toestemming gegeven waardoor het onderzoek moest worden gestaakt en alleen een opgravingsstekening resteert.

27 Resten van een Naardens klooster

Naarden kende in de middeleeuwen meerdere kloosters waarvan er één gestaan heeft op het terrein van de voormalige Weeshuiskazerne aan de Jan Massenstraat. Vanwege graafwerkzaamheden in 1992 was er gelegenheid tot het doen van een archeologisch onderzoek. Op 11 januari 1992 ging de schop in de grond en groeven enkele leden van AWN Naardinklant een opgravingsput van 7,5 x 4,5 m. Hierin legden zij een oude fundering en een drinkwaterkelder bloot. Van de drinkwaterkelder vermoedt men dat deze niet ouder is dan de 18e eeuw, maar de fundering bleek aanzienlijk ouder te zijn. In ieder geval had deze fundering geen samenhang met de bebouwing die op de kadastrale kaart van

Weergave in vogelvlucht van het middeleeuwse klooster aan de Jan Massenstraat op een kaart van Joan Blaeu uit 1649, overgenomen op een stadsplan van landmeter Bonifatius uit 1830 (tekening: F.J.J. de Gooijer).

1832 staat weergegeven. Wel komt het verloop van de fundering overeen met dat van een perceelsgrens op een begin 17e-eeuwse stadsplattegrond. Gezien deze overeenkomst en het feit dat de fundering relatief licht was uitgevoerd, gaat het hier waarschijnlijk om

een restant van de ommuring van de kloostertuin. Langs de fundering werd 16e- en 17e-eeuws Majolica aardewerk aangetroffen en ook een gebroken zilveren knopspeld. Op 17 januari werd een deel van de fundering van de kazerne uit 1936 verwijderd. Hierbij kwamen resten tevoorschijn van een kelder en een cilindervormige waterput. Bijzonder was de vondst van twee dakpannen van een speciaal type, bestaande uit onder- en bovenpannen (nonnen respectievelijk monniken) afkomstig uit de IJsselstreek. De pannen die hier bij de Weeshuiskazerne zijn aangetroffen, bleken uiteindelijk anderhalve onderpan (nonnen) te betreffen en zijn tevens de meest westelijke vindplaats van dit type dakpan.

28 Kwartsietartefacten op de Naarder Eng

Van de Naarder Eng bij Huizen waren reeds vele vondsten uit het mesolithicum en neolithicum bekend. Maar in 1998 vond Ben Walet hier circa zestig artefacten van typen die tot dan toe onbekend waren van de Naarder Eng. Het bijzondere aan deze artefacten is dat ze vervaardigd zijn uit

De Naarder Eng, vindplaats van vele artefacten vervaardigd uit kwartsiet, en daarmee een unieke vindplaats in Nederland (bron: Koopman & Cruysheer, 2012, p. 21, fig. 21).

kwartsiet, waar de meeste artefacten die tot dan toe bekend waren uit het Gooi, vervaardigd zijn van gesteenten als vuursteen, chalcedoon of lydiet. Op de APAN-steentijdtag van 2 mei 1998 werden de kwartsietartefacten door de vinder voorgelegd aan steentijdexpert prof. dr. G. Bosinski van het Duitse Römisch-Germanisches Zentralmuseum. Bosinski stelde vast dat er zonder twijfel sprake was van een uniek vondstcomplex zeker in een gebied waar doorgaans vuursteen was gebruikt voor het maken van artefacten.

Overzicht van enkele bijzondere vondsten van de kwartsietvindplaats van de Naardereng te Huizen. (bron:Koopman & Cruysheer, 2012, p. 22, fig. 22).

Volgens Bosinski vertoonden de artefacten kenmerken die erop wezen dat de datering waarschijnlijk midden-paleolithicum was, periode 58.000-28.000 jaar geleden. Vooral de primitieve wijze van bewerking duidde hierop. Nadien heeft Walet hier samen met Auke Boelsma verder gezocht en zijn de aantallen gevonden artefacten aanzienlijk toegenomen, tot zo'n 3.000 stuks in 2007. Waarmee de site op de Naarder Eng een voor Nederland unieke omvang had gekregen. Na verloop van tijd groeide dan ook de belangstelling van andere steentijdonderzoekers in Nederland en zijn meerdere van de gevonden artefacten nader onderzocht door Marco Langbroek (Naturalis, daarvoor VU) e.a. Hierbij bleek dat veel van de artefacten waren vervaardigd uit windkanTERS, hierbij viel het echter op dat de afgeslagen vlakken relatief ruw waren en geen windkanterkenmerken vertoonden. WindkanTERS zijn stenen die tijdens het koudste deel van het weichselien, het pleniglaciaal van zo'n 26.000-19.000 jaar geleden, zijn afgeslepen door intensief contact met inslaande zandkorrels. Daarbij zijn de stenen glad gepolijst met duidelijke ribben op het oppervlak, vaak tot specifieke driekantige vormen met duidelijke ribben. Dit is gebeurd in een poolwoestijn met harde wind en vrijwel geen vegetatie. Het feit dat de windkanterkenmerken volledig afwezig zijn op de bij bewerking blootgelegde zijden van de stenen wijst erop dat de windkantervorming eerder heeft plaatsgevonden dan de bewerking. Daarmee zouden de stenen op zijn vroegst rond 19.000 jaar geleden bewerkt kunnen zijn, laat-paleolithicum dus. Maar mogelijk zijn de artefacten nog veel jonger, want in april 2010 vonden Langbroek c.s. op de Naarder Eng een kwartsietbijl van een typologie ('Fels-Ovalbeile variety 1 or 2 type B', of 'Fels-Rechteckbeile group B form 1'; Langbroek e.a. 2015) die duidt op een datering midden-neolithicum.

Daarmee is de site mogelijk aanzienlijk jonger dan aanvankelijk werd ingeschat. Dan blijft het een gegeven dat de bewerking van de artefacten relatief grof is, maar dit zou verklaard kunnen worden vanuit het gegeven dat kwartsiet zich vanwege een relatief grove interne structuur minder fijn laat bewerken dan vuursteen. Het enorme aantal aangetroffen artefacten lijkt erop te duiden dat er op de Naarder Eng sprake was van grootschalige en/of langdurige fabricage van kwartsietartefacten en daarmee een voor Nederland unieke locatie.

Midden-neolithicum kwartsietbijl gevonden op de Naarder Eng in 2010 (foto: M. Langbroek, uit: Langbroek e.a., 2015).

29 De schatvondst te Muiderberg

In 2001 werd in Muiderberg tijdens het zoeken met een metaaldetector gestuit op een 16e-eeuwse begraven schat bestaande uit 38 munten. Het gaat om 22 zilveren leeuwendaalders, 3 Philipsdaalders, 1 statendaalder, 1 uniedaalder en 3 halve statendaalders uit de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, 6 zilveren tostão's uit Portugal en 2 gouden dubbele escudo's uit Spanje. De vondst werd gedaan in een openbaar toegankelijk parkje, pal naast een kruispunt van twee wandelpaden. De munten zaten in een (in de grond kapot gedrukt) blauw geglazuurde aardewerken kruikje. De munten zijn in 2001 gereinigd en gedetermineerd door Het Koninklijk Penningkabinet en vervolgens geregistreerd in NUMIS (nr. 1020732). In 2022 is de vondst ook gemeld bij PAN. De jongste munt dateert uit het jaar 1579. Vermoedelijk werd de schat in dat jaar of binnen enkele jaren hierna aan de aarde toevertrouwd. Hoewel de precieze omstandigheden wel onduidelijk zullen blijven, is het redelijk te veronderstellen dat de oorspronkelijke

eigenaar zijn vermogen in een stressvolle situatie van oorlogshandelingen van de 80-jarige oorlog op een openbare plek in de grond heeft verborgen. Het was in 1579 slechts zeven jaar nadat de nabij gelegen stad Naarden door de Spanjaarden werd ingenomen en de bevolking uitgemoord. Tot tweemaal toe, in 1625 en 1640, werd ook Muiderberg door de Spanjaarden geplunderd en verwoest. Ook de reformatie zorgde voor onrust in deze periode. In 1578 ging Amsterdam over naar de Staten van Holland onder leiding van de Prins van Oranje. In navolging van Muiden zal vervolgens ook de kerk in Muiderberg in handen van de gereformeerden zijn gevallen. Zeer waarschijnlijk gaat het hier om een schatvondst uit de 80-jarige oorlog in de laatste decennia van de 16e eeuw met een samenstelling van geld van de opstandelingen en Spaanse munten met een bijmenging van een

Schatvondst Muiderberg 2001 (foto: B. Verburgh).

component Portugese munten van de vorst Sebastiaan I (1557-1578) wat niet ongebruikelijk is voor vondsten uit deze periode. De sluitmunten met een exacte datering (met beide het jaartal 1579) zijn de statendaalder geslagen onder Philips II en de uniedaalder als zelfstandige munt van de Republiek. Omdat alle munten min of meer vrij gangbaar waren in de Nederlanden kan hier sprake zijn van een partij handelsgeld zónder selectie van alleen de hoogwaardige of koersvaste munten. De munt van Batenburg is een zogeheten hagemunt die destijds verboden was in de muntcirculatie en transacties. De leeuwendaalder waren geen gangbaar geld voor de Nederlanden maar zijn speciaal geproduceerd voor de handel op Italië en de Levant (het Nabije Oosten).

30 Molenopgraving Loenen aan de Vecht

Op verzoek van de provincie Utrecht (na een melding door de heer A. Reuver) verrichte Naerdincklant op 2 en 3 september 2005 archeologisch noodonderzoek naar funderingen van een in 1659 gebouwde

achtkantige poldermolen: de Hollandsche Molen, te Loenen aan de Vecht. In 1721 was de binnenkruier na een brand vervangen door een buitenkruier. Vanwege aanleg van de bouwlocatie Cronenburg was archeologisch onderzoek verplicht, maar bij het

Impressie veldwerk molenopgraving Loenen aan de Vecht (foto: AWN Naerdincklant).

De fundamente worden zichtbaar (foto: AWN Naerdincklant).

Detailonderzoek aan één van de fundamente (foto: AWN Naerdincklant).

bureauonderzoek werden de eventuele resten van de molen over het hoofd gezien, waarna Naerdincklant

werd gevraagd dit alsnog te onderzoeken. Het onderzoeksteam bestond uit Ronald Visser, Anton Cruysheer, Kees Beelaerts, David Bouman, John van der Sar, Mario Verweijen en Liesbeth Wierenga. Tijdens de opgraving, waarbij de gemeente ondersteuning bood door inzet van een kleine graafmachine en machinist, werd na het trekken van een paar sleuven gestuit op enkele funderingen van de molen. Hier werd een grotere put aangelegd om deze funderingen uitgebreider te kunnen onderzoeken. Een structuur bleek een schuur of stalletje voor vee te zijn.

De locatie van de molen en de aangetroffen resten wordt nauwkeurig vastgelegd (foto: AWN Naerdincklant).

Groepsfoto van de deelnemers (foto: AWN Naerdincklant).

Een tweede structuur had te maken met de waterafvoer en bestond uit twee parallel geplaatste muurtjes die tegen een rechte muur lagen die vervolgens weer tegen de wetering geplaatst was. De grootste

fundering mat 1,42 m² en was 1,2 m diep gefundeerd. Deze zware fundering was op een 3 cm dikke plank geplaatst die op een laag klei lag. Deze fundering was verspringend, laagsgewijs opgebouwd. De datering van de stenen was 17e en 19e-eeuws. Met behulp van een metaaldetector werd een loden gewicht gevonden van 236 gram, gevuld met (ijzer)schroot. Twee munten betroffen een 18e-eeuwse duit uit Gelderland en een halve W-cent uit 1822. Twee scherven die aanvankelijk voor Romeins werden aangezien, bleken van recentere datum te zijn. Ondanks de moeilijke omstandigheden (weinig tijd, beperkte middelen, zware klei) was het een geslaagde opgraving die nieuwe inzichten heeft opgeleverd over de wijze van fundering van een 17e-eeuwse poldermolen.

31 Vergeten vliegtuigen, luchtvaartarcheologie tussen Vecht en Eem

In dit onderzoek uit 2006 heeft Anton Cruysheer alle bekende neergestorte vliegtuigen in het gebied tussen de rivieren Vecht en Eem in kaart gebracht, die tezamen een opmerkelijke geschiedenis uit vooral de Tweede Wereldoorlog belichten. Het onderzoek beperkt zich tot neergestorte vliegtuigen, dus geen vliegtuigbommen of ander materiaal. Voor het verzamelen van de benodigde informatie zijn onder meer het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg

Overzicht historische vliegtuigen in het Nationaal Militair Museum (foto: Anton Cruysheer).

(tegenwoordig: Nationaal Militair Museum) en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) te Den Haag bezocht. Ook is informatie zijn achterhaald via internet en publicaties van historische verenigingen uit regio Gooi en Vechtstreek. In totaal zijn 34 toestellen geïnventariseerd en hiervan – voor zover

Ronde Kaart van Gooiland, de oudst

bekende kaart van het Gooi (+- 1520)

bekend – de historische achtergrond beschreven. De meeste, tien toestellen, zijn neergestort in de gemeente Hilversum. In het overzicht staan ook de typen toestellen genoemd, of deze van Duitse of geallieerde zijde afkomstig waren en indien bekend of er overlevenden waren.

32 Veldkartering Corversbos te Hilversum

Veldverkenning Corversbos (foto: Hannelore Cruysheer-Houdijk).

Op zaterdag 25 november 2006 organiseerde AWN Naerdincklant voor het eerst een veldkartering in georganiseerd verband in het Corversbos te Hilversum. Er werd gezocht naar vuurstenen artefacten achtergelaten door Neanderthalers in het midden-paleolithicum en naar vondsten uit jongere tijden.

Veldverkenning Corversbos, vondsten inmeten met GPS (foto: AWN Naerdincklant).

Terreineigenaar Natuurmonumenten had voor het onderzoek vergunning verleend, evenals de rijkdienst voor een verkennend geologisch bodemonderzoek (Archis nr. 40846). De locatie staat in de belangstelling

Even bijkomen met een korte pauze (foto: AWN Naerdincklant).

Veldverkenning Corversbos, foto's maken in het veld (foto: AWN Naerdincklant).

sinds Johnny Offerman-Heykens hier sinds 1969 een relatief grote concentratie bewerkte vuurstenen had gevonden die wijzen op een kampement van Neanderthalers. De vuurstenen vondsten die zij en anderen hier gedaan hebben, bestaan (naast veel afslagen) uit schaven, krabbers, een steker en andere werktuigen. Opvallend is dat er tot nu toe géén jachtattributen zijn gevonden; mede hierdoor wordt gedacht aan een kampement waar de bezigheden van huishoudelijke aard moeten zijn geweest. De akker die in 2006 werd onderzocht, ligt ten zuiden van de akker waar de hoge concentratie bewerkte vuurstenen is gevonden. Voor deelname aan het onderzoek bestond grote belangstelling. Er hadden zich 25 mensen aangemeld, waarvan er circa 20 zich ook fysiek deden gelden. Opzichter Richard Pijl van Natuurmonumenten was die ochtend ook aanwezig en was zo vriendelijk tijdens de introductie enkele bijzonderheden van het grondgebied toe te lichten. Na een korte uitleg over het vondstcomplex, het doel en de werkwijze van het onderzoek werd op systematische wijze de omgeploegde akker belopen. Een aantal jalons werden

5 m uiteen geplaatst om een richtlijn te vormen voor de deelnemers. Nadat eenieder zich op een lijn had geïmponeerd kon het onderzoek beginnen en werd er fanatiek naar de bodem gestaard. Afsproken werd dat naast iedere mogelijke interessante vuurstenen vondst een houten prikker in de grond werd gestoken. Andere vondsten, waaronder pijpensteeltjes en -koppen, aardewerk, glas, metaal, porselein, konden worden opgeraapt en in een verzamelzak gestopt, die iedere deelnemer was uitgereikt. Chris Boyer en Alex Vermeulen hadden elk een GPS ontvanger meegenomen en zodoende konden de vondsten waarbij prikkers waren geplaatst met precieze coördinaten worden ingemeten en gefotografeerd. Enkele deelnemers liepen hierbij mee, anderen zochten nog een klein uurtje verder. Om circa 13.30 uur werd de activiteit beëindigd en huiswaarts getrokken. Vooraf bestond de intentie om op een aantal plaatsen op de akker boringen te zetten met een grondboor. Hierdoor kon een indruk worden verkregen van de grondlagen en mogelijk verloop van de gestuwde grond. Helaas bleken de grondboren te zijn vergeten waardoor dit plan niet kon worden uitgevoerd. Wel is met een guts op enkele plekken willekeurig in de grond geprikt. De indruk werd hierbij gewekt dat de akkerlaag nogal varieert in dikte. De metingen lagen in een bandbreedte van circa 25-40 cm. De bruine, licht zandige akkergrond kenmerkte zich ook in het veelvuldig voorkomen van kleine kiezelsteentjes en behoorlijk grote hoeveelheden vuursteen. Veelal waren dit stukjes vuursteen van enkele cm's, maar ook werden er veel (vuist)grote stukken aangetroffen en zelfs een enkele 'klomp' van maar liefst 40 cm. Deze vuurstenen zijn afkomstig uit Scandinavië en hier naartoe getransporteerd tijdens de voorlaatste ijstijd met het landijs. Het 'van nature' aan het oppervlak voorkomen van deze vuurstenen is een reden waarom de Neanderthalers zich in het Gooi ophielden. Het was het meest elementaire materiaal om allerhande

Enkele ingemeten vondsten (foto: AWN Naerdincklant).

Vondstenavond bij Jonny Offerman-Heykens thuis (foto: AWN Naerdincklant).

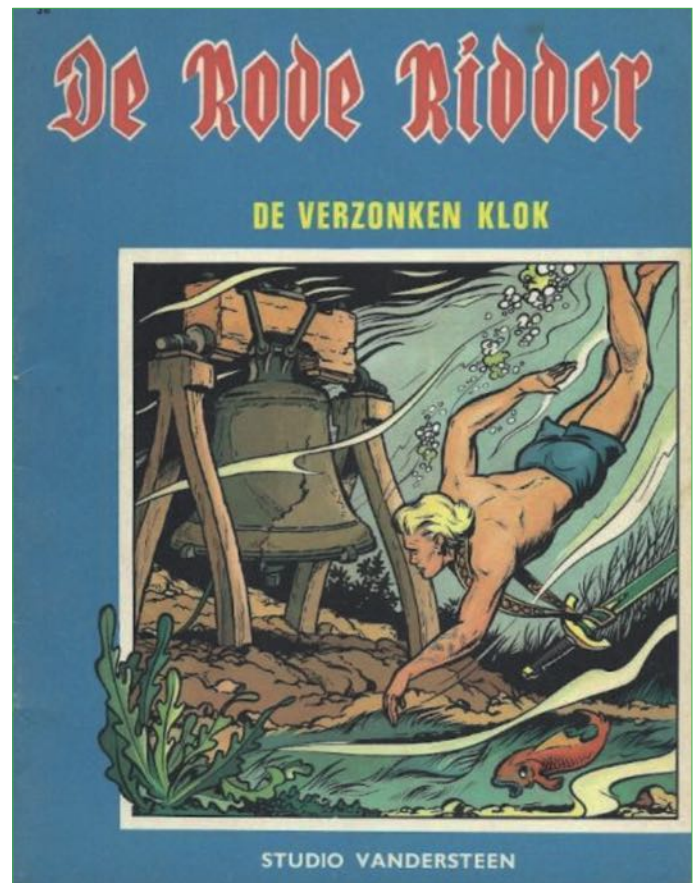
werktuigen en wapens van te maken. De opbrengst van de veldverkenning betrof aardewerk uit de middeleeuwen tot begin 20e eeuw, een cent van Willem I uit 1826, een 18e - 19e-eeuws mesheft, pijpenkopjes en -steeltjes, glasfragmenten en divers ander materiaal dat men van een door de loop der eeuwen met stadsafval bemeste akker kan verwachten. Bewerkte vuurstenen uit het tijdperk van de Neanderthalers werden nauwelijks aangetroffen, op één vermoedelijke afslag na die werd gevonden in een verzamelzak door Fred Draaijer. De opbrengst viel wat dat betreft voor sommige deelnemers ietwat tegen, maar het vermoeden dat de concentratie van de vindplaats (het kampement van de Neanderthalers) iets noordelijker lag, kon wel (nogmaals) worden bevestigd. Tot slot werden nog twee vuurstenen uit het neolithicum gevonden, mogelijk schrapers van circa 5000 jaar oud, en een fraai doorzichtig stuk vuursteen met een fossiel erin. De vuurstenen vondsten zijn nog diezelfde middag gedetermineerd door Johnny Offerman-Heykens. De vondsten blijven, zoals vooraf afgesproken, eigendom van Natuurmonumenten. Het onderzoek toonde aan dat onder de deelnemers een groot gebrek aan kennis van vuursteenmateriaal bestaat. Het herkennen van menselijke bewerking op paleolithisch materiaal is een vaardigheid die niet in korte tijd kan worden aangeleerd. Bij het onderzoek is verder relevante ervaring opgedaan voor zowel de algemene organisatie van een veldwerkactiviteit als specifieke documentatie van materiaal, met name het gebruik van GPS. Het onderzoek heeft tot slot ook geleid tot enkele artikelen in de Gooi en Eembode en de Gooi en Eemlander.

Vonst van een porseleinen flessendop uit Hilversum (foto : AWN Naerdincklant).

33 De verzonken klok uit Loosdrecht

Het rampjaar 1672 (toen de Nederlandse provincies van drie kanten tegelijk werden aangevallen) werd gekenmerkt door oorlogshandelingen. De Vechtsteek was veranderd in een frontierzone waar veel huizen in

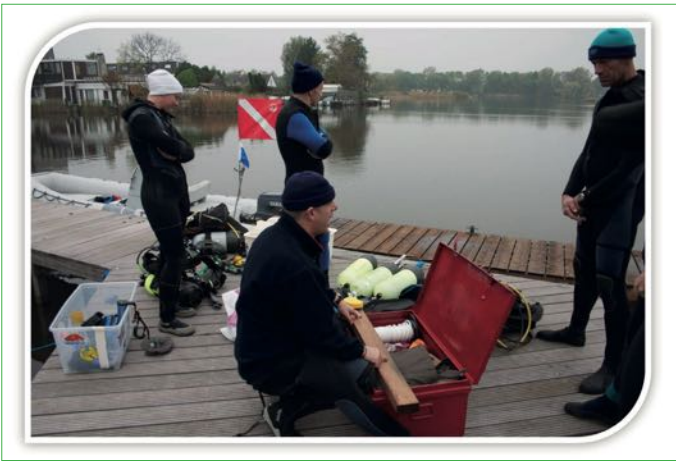
Afbeelding 79 Cover van stripalbum *De Rode Ridder*, met daarop de verzonken klok, als inspiratie bij de zoektocht naar de klok van Loosdrecht (bron: archief AWN Naerdincklant).

brand werden gestoken. In 1673 begon het in Frankrijk onrustig te worden, waarna Lodewijk XIV opdracht gaf alle troepen uit de Nederlanden terug te trekken. Tijdens de oorlogshandelingen hadden de Fransen uit de kerk te Oud-Loosdrecht twee kerkklokken als oorlogsbuit geroofd. Volgens overlevering is één van de klokken vermoedelijk in de Vuntusplas te Loosdrecht terechtgekomen. Toen Anton Cruysheer en John van der Sar in 2006 in het archief van de Historische Kring Loosdrecht een kaartje ontdekten met daarop aangegeven de mogelijke locatie van de klok, vormde

Logo van het archeologisch duikteam *La Cloche* (bron: archief AWN Naerdincklant).

Duikers bereiden zich voor op een zoektocht naar de verzonken klok van Loosdrecht (foto: AWN Naerdincklant).

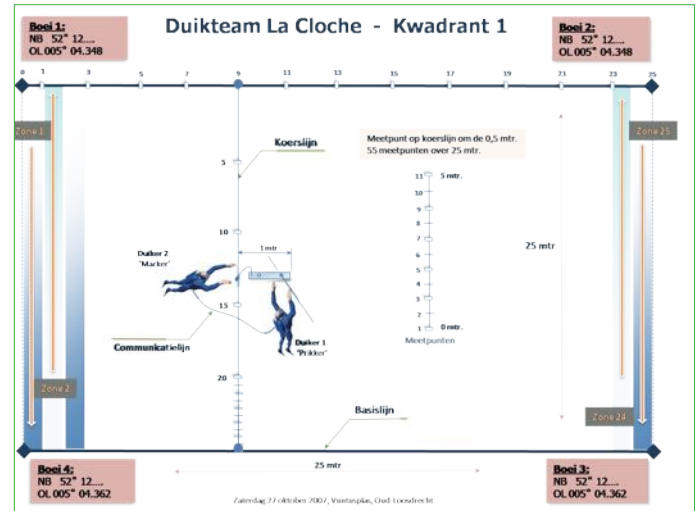
dit voor Naerdincklant aanleiding om hier nader onderzoek naar te doen. Via contacten bij het Duikcentrum Loosdrecht volgde een presentatie op het duikcentrum en vervolgens een archeologisch avontuur gecombineerd met duikactiviteiten door zo'n tien duikers met de nodige ervaring. Een aantal sponsoren werd gezocht en gevonden, een website (www.duikteamlacluche.nl) werd gemaakt, een ponton werd op het water geplaatst en het onderzoek kon van start gaan. Eerst werden er strategische zoekacties onder

Speciaal gebouwd ponton voor de archeologische duikactiviteiten (foto: AWN Naerdincklant).

water bepaald en getraind om vervolgens diverse duiken en sonaronderzoeken te ondernemen. Ook werden er hypothesen besproken over de precieze route over het water die destijds moet zijn genomen richting de Hornsluis en de Vecht. Er zijn meerdere vergaderingen georganiseerd, samenwerking gevonden met onder meer de rijksdienst, en veel contacten gelegd met aanwonenden van de Horndijk, de dominee van de kerk, diverse bedrijven, gemeente Wijdmeren, het Plassenschap, Stichting Natte Archeologische Projecten

(SNAP) en overige belanghebbenden. Scans van SNAP lieten een aantal plekken in het water zien die mogelijk de contouren van een klok weergaven. Een aantal hiervan is onderzocht, helaas zonder het gewenste resultaat.

Jack-Stay'-methode van de archeologische duikverkenning naar de verzonken klok van Loosdrecht (bron: archief AWN Naerdincklant).

Media-aandacht voor de zoektocht naar de klok (bron: archief AWN Naerdincklant).

Ook zijn tijdens het onderzoek diverse wrakjes in de Vuntusplas ontdekt. Wim Schaap heeft naar aanleiding van het onderzoek nog uitvoerig literatuuronderzoek gedaan naar de historische achtergrond en hierover gepubliceerd in het Jaarverslag Naerdincklant. Uiteindelijk is de klok niet gevonden, maar tegelijk kan niet met zekerheid worden gezegd dat de klok niet in de Vuntusplas ligt. Mogelijk ligt de klok vanwege het gewicht dieper in het veen dan gedacht. Voor de zoektocht bestond bovenmatig veel aandacht vanuit de diverse media, met als gevolg diverse krantenberichten, radio- en tv-interviews. Zonder meer was dit een van de meest geruchtmakende onderzoeken van AWN Naerdincklant.

34 Venenburg te Nederhorst den Berg

Door toeval ontdekte Anton Cruysheer in 2007 dat er in Nederhorst den Berg een oude boerderij was gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. Dit bouwproject draagt de naam Venenburg, een naam die is afgeleid van een oude boerderij die in deze omgeving heeft gestaan. Na een korte verkenning van het terrein en bodemopbouw, werd naast onder meer kienhout (half gefossiliseerd hout dat bewaard is gebleven in veenlagen) ook een grote hoeveelheid scherven aangetroffen. De oudste scherven dateren uit de Romeinse tijd (2e eeuw). De meeste scherven zijn afkomstig van kannen, kruiken, borden en schalen. Ook werd een zogeheten zegensteen gevonden: een afgeronde middeleeuwse kloostermop met een gat erin die werd gebruikt voor het verzwaren van visnetten. Doordat de gemeente een vrijstellingsprocedure had doorlopen bij de wijziging van het bestemmingsplan was er geen verplichting tot verkennend archeologisch onderzoek. Zeer waarschijnlijk zijn hierdoor bodemsporen verloren gegaan. Na het aantreffen van de eerste hoeveelheid vondsten op de bouwlocatie, kreeg het onderzoek enkele weken later een onverwachts vervolg toen bleek dat circa 2.000 kuub grond afkomstig van de bouwlocatie werd gestort

Impressie vondsten te bouwlocatie Venenburg te Nederhorst den Berg (foto: Anton Cruysheer).

en uitgespreid op een wat drassig stuk grasland in de noordwesthoek van de Horstermeerpolder. Met toestemming van de grondeigenaar konden enkele leden van Naerdincklant hier verder onderzoek doen, waaronder Yankel Kobalowitz, Rob Wolfrat en Anton Cruysheer. De vondsten betroffen onder meer een 14e-eeuwse loden penning, oftewel een pseudomunt (mogelijk een armenpenning van een kerkelijke instelling), maar ook andere doeleinden zijn niet uit

te sluiten (NUMIS 1085262). Tevens werden diverse middeleeuwse visloden gevonden. Het aardewerk is door een specialist van ADC Archeoprojecten onderzocht met als uitkomst: Romeinse kruikhals en wandscherf (2e eeuw); proto-steengoed (12e eeuw); handgemaakt/inheems (lokale productie) kogelpot aardewerk (12e - 13e eeuw); Pingsdorf aardewerk (12e - 13e eeuw); Rijnlands aardewerk (12e - 13e eeuw); Duitse kogelpot (12e - 13e eeuw); proto-steengoed met radstempel (12e - 13e eeuw); Maaslands Andenne aardewerk (12e - 14e eeuw); Paffrath aardewerk (12e - 14e eeuw); dunwandig geglaazuurd aardewerk (14e eeuw); divers steengoed (14e eeuw); divers steengoed, aardewerk, porselein, pijpenkopjes en -steeltjes (15e - 20e eeuw). Met behulp van een metaaldetector zijn de nodige vondsten uit de periode 1400-1900 gedaan, waaronder 12 munten, musketkogels, knoopjes, beslagstukken, (delen van) werktuigen, loodjes en divers ijzerwerk. Ook werden twee gespjes, een bewerkt stuk riembeslag/riemtong en twee spinloodjes gevonden, allen uit de periode 1200-1400. Enkele brokken glas, bleken glasafval (nieuwe tijd). Tot slot werden ook meerdere bakstenen in verschillende maten gevonden (circa 1200-1500), een enkele vierkante tufsteen (datering onbekend) en een enkele geglaazuurde vloertegel (1600-1800). De belangrijkste conclusie is dat op deze locatie duidelijke aanwijzingen zijn gevonden voor een nederzetting uit diverse tijden. Met name de

Afbeelding 86 Loden penning, voorzijde (foto: Anton Cruysheer).

Afbeelding 87 Loden penning, keerzijde (foto: Anton Cruysheer).

middeleeuwse loden gewichten vormen een aanwijzing dat de bewoners onder meer leefden van de visvangst op deze oorspronkelijke visrijke overgangslocatie tussen het Overmeer (tegenwoordig Horstermeerpolder) en de Vecht. Hoewel niet in situ gevonden zijn ook de Romeinse vondsten van belang, als aanwijzing voor bewonings- of handelsactiviteiten. Andere vondsten in de omgeving, zoals een complete Romeinse kruikamfoor uit de Horstermeerpolder, een groot fragment van een Romeinse kruikamfoor uit Vreeland, een Romeinse denarius nabij de Hinderdam, zijn hiervoor aanvullende aanwijzingen. De vondsten zijn, na eerst te zijn geschonken aan de historische kring, overgedaan aan het provinciaal archeologisch depot van de provincie Noord-Holland (Huis van Hilde).

Versterkingen bij zowel het Uitermeer als het Overmeer. Uitsnede van de Ronde Kaart van Gooiland, rond 1525.

35 Kasteel Huis Ten Bosch te Weesp

In het rampjaar 1672 (toen de Nederlandse provincies van drie kanten tegelijk werden aangevallen) werd kasteel Huis Ten Bosch te Weesp door de Fransen in brand gestoken. In het volgende jaar werd even verderop het fort Uitermeer gebouwd. Toen in 2005 archeologisch onderzoek plaatsvond naar de precieze ligging van het verdwenen kasteel kon deze niet worden gevonden. Dit vormde de aanleiding voor Anton Cruysheer om in 2007 nader onderzoek te doen naar de exacte locatie van dit kasteel en de historische achtergrond ervan. In 2008 en 2009 werd

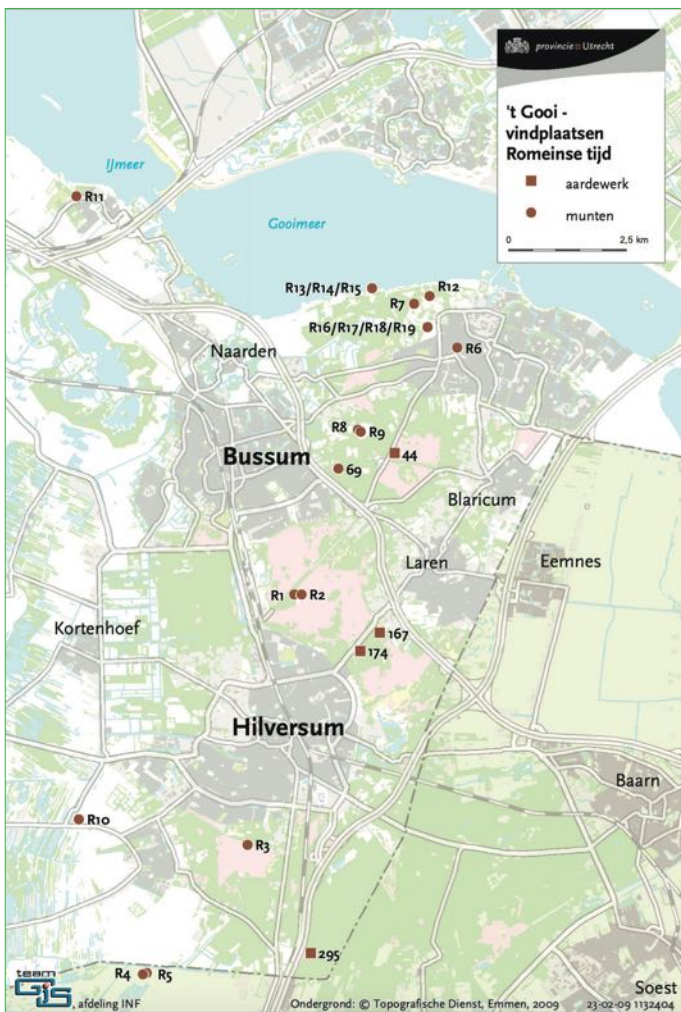

Detail uittreksel uit het kadastrale plan, gemeente Weesperkarspel, 1937.

in twee delen het resultaat hiervan gepubliceerd in het contactblad van de historische kring Weesp en in het jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap Niftarlake. Het onderzoek resulteerde in een overzicht van de belangrijkste literatuur, de aanduiding van de precieze ligging van het kasteel en enkele nieuwe inzichten in de ontstaansgeschiedenis van het kasteel. Onder meer werd duidelijk dat het kasteel Huis ten Bosch in relatie stond met het Huis ten Bosch bij Maarssen, die beide waarschijnlijk in leen werden uitgegeven door de Utrechtse bisschop aan de familie van Amstel. De 'Heren van Amstel' waren de zogeheten ministerialen of leenmannen, die namens de bisschop het beheer over een gebied uitoefenden. De locatiekeuze van het kasteel te Uitermeer werd bepaald door economische motieven, vooral vanwege de mogelijkheden tot visvangst, vogeljacht en controle op de Vecht en overgang naar het huidige Naardermeer. De oudste bouwphase van het kasteel ligt mogelijk in de 12e eeuw, na een opstand van Egbert van Amstel en toe-eigening van (een deel van) de oogstopbrengst in deze regio. Het Huis Ten Bosch kent verder een interessante geschiedenis van belegering, verwoesting en wederopbouw (1408, 1427, 1514 en 1672).

36 De ijzertijd en Romeinse tijd van het Gooi

Het doel van dit onderzoek was om een actueel overzicht te presenteren van alle bekende vondstgegevens uit de ijzertijd en Romeinse tijd in het Gooi, het formuleren van enkele onderzoeksvragen voor de toekomst, het weergeven van enkele conclusies en het maken van een literatuuroverzicht van deze perioden voor regio 't Gooi. De vondstgegevens zijn afkomstig uit het onderzoek van Wimmers & Van Zweden, het archeologisch archief van het voormalig Goois Museum, van diverse vondstmeldingen uit

Kaart van de locaties van vondsten uit de Romeinse tijd in het Gooi (bron: Cruysheer, 2008).

de literatuur en van diverse personen, waaronder detectorzoekers. In alfabetische volgorde worden in het artikel per plaatsnaam de bekende vondsten opgesomd en een verspreidingskaart getoond van eerst de ijzertijd, en vervolgens de Romeinse tijd. Vooral voor de Romeinse tijd kon een aanzienlijk aantal niet eerder bekende metaalvondsten in kaart worden gebracht,

Romeinse munt van keizer Nero uit 54-68, gevonden nabij Naarden (foto: Anton Cruysheer).

door het bezoeken en nalopen van diverse privécollecties van detectorzoekers. In 1963 vond H. Schone op de akker op de Aardjesberg van het Goois Natuurreservaat te Hilversum een belangwekkend wandscherfje van een pot. Deze vondst is gedateerd in de 3e of 4e eeuw n. Chr. In de scherf waren krassen gekerfd waarvan men tot 2008 dacht dat het runentekens waren, echter nader onderzoek wees uit dat het moest gaan om Latijnse schrifttekens. Hoewel het hier gaat om een losse vondst, is er geen reden om aan te nemen dat de vondst niet in verband staat met bewoning ter plaatse. Hiermee is de scherf een bewijs voor romanisering (culturele uitwisseling in taal, mode,

Romeinse wandscherf met enkele Latijnse letters: het oudste schrift van het Gooi (foto: Anton Cruysheer).

gebruiken) van de inheemse bewoners. Mogelijk stonden de bewoners in het Gooi in direct of indirect contact met het Romeinse fort Fectio (Vechten) bij Bunnik. Andere aanwijzing hiervoor is een vondst in 2008 van een munt, een zogeheten 'as', van keizer Hadrianus (117-138) in onverstoorde context op een afgeplagd stuk hei op de Hoorneboegse Heide te Hilversum. Ook op andere plekken in het Gooi (inclusief Muidenberg) zijn Romeinse munten teruggevonden, waaronder een concentratie van munten langs het Gooimeer tussen Naarden en Huizen. Bij deze vindplaats kan gedacht worden aan een nederzetting. Opvallend voor de datering van de muntvondsten is dat de meeste munten uit grofweg de perioden 1-150 en 300-400 stammen.

37 Een ingekerfde zwerfsteen in het Pinetum

In november 2021 werd AWN Naerdincklant benaderd door een medewerker van het Pinetum in Hilversum met de mededeling dat men bij werkzaamheden in de tuin een steen had aangetroffen met een merkwaardig gleuvenpatroon alsof een boer met een trekker er overheen is gereden. Daarop is door Naerdincklant een nader onderzoek ingesteld, met een eerste schouw op 22 november 2021 door Sander Koopman en

in de weken daarna vervolfbezoeken door Yankel Kobalowitz en bureauonderzoek. Bij deze onderzoeken is nader geïnformeerd naar de achtergronden van de steen, er zijn foto's gemaakt van de steen en de sporen op de steen zijn nader bekeken, gemeten en getekend. Met deze resultaten is het netwerk van AWN Naerdincklant bevestigd waaronder ook experts op het gebied van het Neolithicum en de megalithische cultuur. Voorts is nagegaan welke natuurlijke mechanismen kunnen zorgen voor kraspatronen op zwerfstenen. Op deze steen zijn in totaal veertien gleuven aangetroffen, die bestaan uit in de steen aangebrachte geulvormige verdiepingen met een breedte van één tot drie centimeter, een lengte van tien tot twintig centimeter en een diepte van vijf tot tien millimeter. Hoe zouden deze gleuven verklaard kunnen worden? Op 7 februari 2022 besteedde De Gooi- en Eemlander een twee pagina's groot artikel aan de vondst van de zwerfsteen in het Pinetum. Daarop kwamen er bij AWN Naerdincklant diverse reacties binnen als mogelijke verklaring: variërend van een astrologisch patroon tot een dierfiguur tot beschadiging door subrecente landbouwplougen. Een natuurlijke ontstaanswijze kon al snel worden uitgesloten. De meest waarschijnlijke verklaring is dat de gleuven bewust in de steen zijn aangebracht en dat dit een intensieve mate van bewerking vereiste. Over hoe, wanneer en waarom deze bewerking is uitgevoerd tasten we helaas in het duister.

38 Veldverkenning IJzerenveld, nabij de Sijsjesberg te Bikbergen

Op zondag 17 oktober 2010 organiseerde Naerdincklant een veldverkenning op het zogeheten IJzerenveld te Huizen, nabij de Sijsjesberg te Bikbergen. Voor dit doel had boer Jan de Bon zelfs speciaal zijn akker geploegd. Nadeel voor de stenenzoekers was dat er geen regen gevallen was, waardoor eventuele vuurstenen moeilijk zichtbaar waren. Dit bleek naderhand, toen geen bewerkt vuursteen was gevonden. Er werd gezocht in twee groepen: een groep met metaaldetectoren en een tweede groep die op zoek gingen naar onder andere vuurstenen artefacten en aardewerk. Het aantal deelnemers bedroeg circa tien mensen. Diverse vondsten werden gedaan, waaronder kogelhulzen, trekkingen van blikjes, stukjes lood, een handgreep van een schep en andere metalen fragmenten zoals spijkers, lepeltje. Noemenswaardig zijn verder: 13 munten uit de periode 1628-1929; 1 pijpenkop uit de 19e eeuw; 1 zilveren knoopje uit de 18e eeuw en 2 messing knoopjes uit de 18e eeuw. Volgens verslaglegger Norbert Voorbach was het "al met al een leerzame ochtend met toch een aantal leuke vondsten".

39 Veldverkenning op de Aardjesberg te Hilversum

Op 7 november 2010 werd een bijzonder onderzoek uitgevoerd door AWN Naerdincklant: een veldverkenning op de Aardjesberg te Hilversum. Bijzonder hieraan was dat dit een archeologisch rijksmonument betreft. Normaal gesproken is het verboden hier (verkenkend) archeologisch onderzoek te doen. Omdat het terrein jaarlijks wordt geploegd bestaat er een zorg dat archeologisch materiaal hieronder te lijden heeft. Anton Cruysheer schreef een plan van aanpak en vroeg en kreeg vergunning van zowel de rijksdienst als van het Gooi Natuurreservaat

Veldverkenning op de Aardjesberg, klaar voor de start (foto: AWN Naerdincklant).

om hier onderzoek te doen. Helaas werd geen toestemming gegeven voor de inzet van metaaldetectoren, terwijl juist metalen vondsten aan erosie onderhevig zijn. Hopelijk kan dit in de toekomst

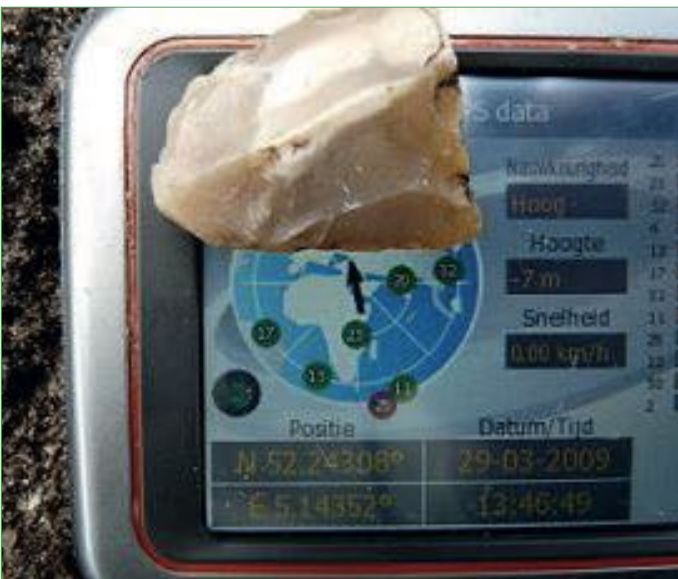
Groepsfoto deelnemers veldverkenning Aardjesberg (foto: AWN Naerdincklant).

alsnog plaatsvinden. Voor het onderzoek bestond grote interesse onder de vrijwilligers van Naerdincklant. Het was een stralende, zonnige dag en de deelnemers

Veldverkenning op de Aardjesberg, deelnemers in actie (foto: AWN Naerdincklant).

waren opgetogen. Nieuwsgierige voorbijgangers werden geïnformeerd en de deelnemers werden geïnstrueerd. Zo werden vondsten ter plaatse in een vondstzakje gedaan en werd de vondstlocatie met oranje prikker gemarkeerd. Er werd in een lijn gelopen, of tenminste zo gestart. Nadien werden de vondsten in de zakjes nagelopen en relevante vondsten met GPS ingemeten. Het onderzoek kende ook een aantal leerpunten. Zo waren de deelnemers onbekend met het herkennen van vondstmateriaal en onervaren in veldkartering: de een vond beduidend meer materiaal dan de ander. De vele gemaakte voetstappen zorgden ervoor dat de akker in korte tijd minder goed afleesbaar werd. Tot overmaat van ramp had een van de deelnemers bedacht ook een grote hond mee te nemen, die enthousiast van hot naar her rende en daardoor het veld minder goed afleesbaar maakte. Degene die de vondstzakjes controleerde was iets te

Vuursteen en GPS zoals gebruikt tijdens veldverkenning Aardjesberg (foto: AWN Naerdincklant).

enthousiast met het deselecteren van het materiaal, hierdoor werden enkele belangrijke vondsten gemist, niet ingemeten en ook niet verzameld. De vondsten, met name postmiddeleeuwse scherven en enkele bewerkte vuurstenen uit vermoedelijk het mesolithicum zijn overgedragen aan het provinciaal archeologisch depot van Noord-Holland (Huis van Hilde). De belangrijkste constatering was dat het vermoeden van materiaalerosie door grondbewerking kon worden bevestigd. Dit werd vooral duidelijk in het aardewerk uit de ijzertijd. Uit oudere vondstberichten van circa 30 á 40 jaar geleden was bekend dat hier grote stukken aardewerk (van circa 10 cm doorsnede) werden gevonden. Tijdens de veldkartering bleek dat dit soort scherven uit de ijzertijd niet meer voorkomen: wél kleine 'krumels' van dit speculaasachtig aardewerk, van 1 á 2 cm.

40 Veldwerkonderzoek 't Bluk, Zuiderheide te Laren

Om vergrassing van de heidevelden door stikstofdepositie in het Gooi tegen te gaan, wordt de hei geregeld afgeplagd, waarbij de toplaag wordt verwijderd. Nadat er een stuk heide was afgeplagd nabij de zeven bekende grafheuvels ('De Zeven Bergjes') op de Zuiderheide bij 't Bluk te Laren, werden door Sander Koopman verkleuringen gezien en ook een ijzeren ring gevonden. Dit was aanleiding voor het bestuur van AWN Naerdincklant om een noodonderzoek op te starten.

Veldwerkonderzoek Zuiderheide, Laren (foto: Ton Kok).

Er werd toestemming gevraagd bij en gekregen van het Goois Natuurreservaat, gemeente Laren en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Op een zonnige Hemelvaartsdag op donderdag 1 juni 2011 togen negen vrijwilligers naar de heide voor het veldonderzoek: Ellen van Galen Last, Tjitske Bethlehem, Ton Kok, Norbert Voorbach, Anton Cruysheer, Pascal Henzen, John van der Sar, Ruud van Minnen en Joris Leijten. Het afgeplagde stuk heide was cirkelvormig en

Veldwerkonderzoek Zuiderheide, foto van het veldwerk (foto: AWN Naerdincklant).

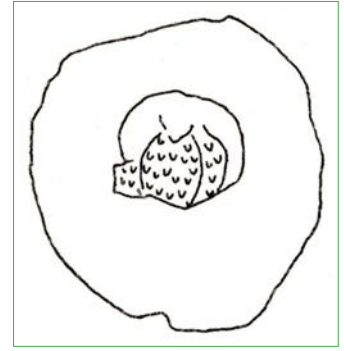
had een doorsnede van circa 20 m. Na het uitzetten van een assenstelsel werd de bovenste verstoven en verdroogde toplaag met scheppen afgeschaafd en vervolgens gezeefd over millimetergaas. Naast kleine kiezelstenen leverde dit geen vondsten op. Bij het opschaven kwamen zeer donkere plekken naar boven die verdacht veel op mogelijke paalgaten leken. Enkele verdachte plekken werden gecoupeerd, maar deze bleken uiteindelijk van natuurlijke aard te zijn. Ook met een metaaldetector werd het veld afgezocht, maar ook dit leverde geen resultaat op. Grootste winst van deze zonnige veldwerkdag was, naast de gezelligheid, het bijschaven van ieders kennis en vaardigheden op het gebied van schaven, troffelen, grid uitzetten en het meten en tekenen van de 'sporen'.

Overzichtsfoto van het veldwerkonderzoek op de Zuiderheide (foto: AWN Naerdincklant).

41 Onderzoek naar textielloden van Naarden

In 2010 werd tijdens de ledenjaarvergadering van AWN Naerdincklant een lezing verzorgd door archeoloog Wiard Krook over de textielloden van Naarden, gevolgd door een oproep om deze loden

Een van de tot nu toe oudst bekende textielloden van Naarden, circa 1435-1450. Op de gedeeltelijke aanwezige voorzijde de afbeelding van een adelaar. Op de keerzijde de Gotische letter N in een cirkel en het omschrift (N)EERDE(N), diameter 3,2 cm; bodemvondst Slagelse, Denemarken, collectie: Nationalmuseets Arbejdsmark, Kopenhagen (foto: W. Krook).

te melden. Hoewel dit niet het gewenste resultaat opleverde, werd vanuit de vereniging besloten dit interessante onderzoek verder uit te diepen. Nadien kon een flink aantal onbekende Naardense textielloden worden achterhaald via internet en via diverse detectorzoekers uit het netwerk van Naerdincklant. In het tijdschrift *Westerheem* werden vervolgens de resultaten gedeeld. In totaal heeft de inventarisatie over 14 textielloden opgeleverd, die konden worden opgedeeld in verschillende fasen. De inventarisatie vormt een eerste stap naar meer kennis en inzicht over de interessante geschiedenis van de textielproductie en -handel, waarvan vroeger zoveel mensen afhankelijk waren. Onderzoek lijkt uit te wijzen dat het achterland van Naarden al vanaf de 14e - 15e eeuw grotendeels in dienst stond van de wolvraag van de plaatselijke textielnijverheid. Tot de 17e eeuw vormde de textielhandel in de Lage Landen een van de steunpilaren van de economie. Overal verwerkten talloze spinners en wevers, wol, vlas en andere vezels tot een breed spectrum aan textielsoorten. Door de marktwerking, product- en nijverheidspecialisatie en productdifferentiatie ontstonden uitgebreide handelsnetwerken en afzetgebieden. Om deze handel, die aan talloze gezinnen een inkomen verschaftte, te reguleren en veilig te stellen werden diverse maatregelen getroffen. Hierbij nam de kwaliteitscontrole op de diverse textielproducten een belangrijke plaats in. De textielloden vormen hiervan de stille getuigen. Tot op het einde van de 18e eeuw werd aan elk stuk textiel een loden zegel bevestigd met de aanduiding van de herkomst. Dit loden zegel diende als keurmerk en had betrekking op een reeks aan kwaliteitsduidingen zoals fijnheid, deugdelijkheid, breedte, kleur en maaksel. Het werd aangebracht door een van stadswegge aangestelde keurmeester, ook wel loodslager genoemd. Enkele Naardense textielloden geven de lengte van het weefsel aan, in standaardlengtes (Naardense el) van 10 ½, 20 ½, 32,

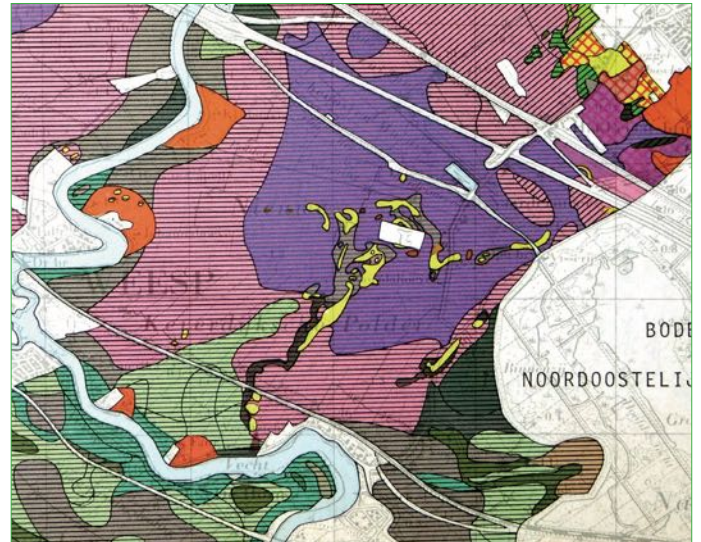

Een ellelood met op de voorzijde het stadswapen van Naarden met het omschrift (NAE)R DEN. Op de keerzijde het getal 20½. Diameter 2,8 cm, bodemvondst uit Amsterdam. Datering circa 1500-1572; collectie: Bureau Monumenten & Archeologie, Amsterdam (foto: W. Krook).

50 el. De maat el verwijst naar de lengte van de onderarm (de ellepijp) en was tot 1725, toen de Haagse el de standaard werd, in elk (stedelijk) handelscentrum verschillend. De Amsterdamse el bedroeg 68,8 cm, vermoedelijk zal de Naardense el hiervan niet veel afgeweken hebben. De tot nu toe hoogste maat (50) die is aangetroffen op een Naardens ellelood duidt dus op een lengte van bijna 35 m. De sterkste groei maakte de Naardense textielnijverheid en -handel door tussen circa 1350-1500. We mogen aannemen dat de Naardense textielnijverheid en -handel op 1 december 1572 abrupt tot een einde kwam met het bloedbad van Naarden tijdens de Tachtigjarige Oorlog, toen het merendeel van de bevolking door de Spanjaarden gedood werd. Opmerkelijk is echter dat een van de geïnventariseerde loden uit Naarden het jaartal 1588 draagt. Mogelijk betekent het jaartal 1588 niet per se dat het textiellood ook daadwerkelijk uit dat jaar stamt, maar wel dat de kwaliteitscriteria voor Naardens laken toen opnieuw werden vastgelegd. Dit lijkt erop te

wijzen dat de gehele productielijn van textielnijverheid tot en met het staallood alweer in bedrijf was. Mogelijk is het bloedbad toch niet zo ingrijpend geweest als ons nu bekend is (mogelijk hebben meer mensen kunnen vluchten en/of het bloedbad overleefd). Zodra mogelijk werden de weggevallen plaatsen ingevuld door bewoners uit de regio, waaronder Hilversum en Laren, die vermoedelijk van oudsher reeds meewerkten aan de textielproductie vanuit hun eigen dorpen en behuizingen. Hieruit kan blijken dat niet alleen de wol werd aangeleverd aan de textielwerkers in de stad Naarden, maar dat in die tijd -en waarschijnlijk al eerder- de weefgetouwen wellicht ook in de dorpen stonden opgesteld. Ook weversfamilies uit de steden Weesp en Muiden zullen hebben bijgedragen aan het veerkrachtig herstel van de Naardense textielproductie, zij het nooit meer op het niveau van weleer.

42 Een begraven duinenlandschap

Bodemkaart van de Nieuwe Keverdijksche Polder en omgeving. In het midden is het duinenveld zichtbaar (geel), de paarse eenheid betreft veengronden, al dan niet met kleidek (fragment uit: Van Raam, 1979).

Aan het oppervlak is er doorgaans niets van te zien, maar het pleistocene zandlandschap van het Gooi loopt naar het westen toe ondergronds gewoon door. Slechts incidenteel kunnen we een glimp van dit begraven landschap opvangen wanneer graafwerkzaamheden diep genoeg reiken. En dat was het geval in juni 2012, toen er bij het Honswijckerpad (Weesp) een bouwput was gegraven. Deze put bleek te liggen precies op de top van een duin uit het einde van de laatste ijstijd, het weichselien. In de put was een goed ontwikkeld bodemprofiel zichtbaar dat is onderzocht, en tevens is er een veldverkenning met

Een staallood met op de voorzijde het stadswapen van Naarden in een wapenschild met het omschrift * NAERDEN * IN * HOL(LANT). Op de keerzijde de letter N in een cirkel met het omschrift * 15*88 * HEEL * STAEL (als waarborg voor de hoogste kwaliteit). Bodemvondst uit Diemen, diameter 5 cm; collectie: D (foto: W. Krook).

metaaldetectie uitgevoerd. Het bodemprofiel bestaat onderin uit dekzand waarin een duidelijke, naar het noorden hellende, haarpodzol is ontwikkeld. Deze podzolbodem is over een deel van het profiel bedekt met stuifzand, waarin een tweede podzol is ontstaan. Op het stuifzand ligt een uitwiggende veenlaag, die op zijn beurt is bedekt met een (omgewerkte) kleilaag. Hoe valt deze opeenvolging te verklaren? Allereerst ontstond rond zo'n 12.500 jaar geleden het duin tijdens de zeer koude periode die bekend staat als jonge dryas. In deze periode werd in een groot deel van Nederland dekzand afgezet in de vorm van omvangrijke duinencomplexen. Zo ook ter plaatse van de Nieuwe Keverdijkschepolder. In het begin van het holoceen raakte het duin begroeid en hierdoor kon een bodemprofiel ontstaan, het onderste podzolprofiel. Dit profiel moet vóór zo'n 3.700 jaar geleden ontstaan

Overzichtsprofiel in de oostzijde van de ontsluiting: onderin een podzolprofiel; daarop een laag stuifzand met een tweede podzolprofiel; daarop een veenlaag, afgedekt door een kleilaag (foto: Sander Koopman).

zijn. Op een zeker moment raakte de vegetatie verstoord, waardoor verstuing kon optreden en een laag stuifzand werd afgezet op het podzolprofiel. Nadat de vegetatie op het duin zich had hersteld, kon zich in het stuifzand een tweede podzolprofiel vormen. Hierdoor raakte het duin omringd door moerassen en werd het helemaal met veen bedekt. Deze veenontwikkeling startte in de laagste delen rondom het duin al vanaf zo'n 3.700 jaar geleden. Na inbraken vanuit de Zuiderzee, vanaf circa 1170 n. Chr., werd bovenop dit veen een laag Zuiderzeelei afgezet. Na 1300 startte de ontginning van de veengebieden tussen de Vecht en het Naardermeer. Het gevolg hiervan was dat het maaiveld in de loop der eeuwen ging dalen en de toppen van de dekzandduinen geleidelijk aan weer boven het veen uit opdoken. Het archeologisch onderzoek leverde diverse voorwerpen op. Enkele aardewerkscherven van na 1600, enkele 18e- en 19e-eeuwse muntjes en een aantal ijzeren voorwerpen waaronder duigen van een ton en een handvat. De

meest bijzondere vondst was een aantal ijzeren spijkers met datering 11e – 15e eeuw die gezien hun ouderdom mogelijk te relateren zijn aan activiteiten rondom de ontginning van het gebied.

Spijkers met driehoekige kop en enkele niet nader te duiden smeedijzeren objecten (foto: Anton Cruysheer).

43 Veldwerk te Nigtevecht

Overzicht vondsten veldwerk Nigtevecht (bron: Voorbach, 2012).

Nadat mevrouw Griffioen een aantal vondsten had gedaan in de achtertuin van haar boerderij aan de Vreelandseweg onder de rook van Nigtevecht, nam zij contact op met het bestuur van Naerdincklant. De vondsten bestonden uit aardewerk uit de 17e – 19e eeuw en een aantal metalen voorwerpen. Besloten werd om met een aantal leden een kijkje te nemen. Het onderzoek vond plaats op 18 september 2011, met als deelnemers Norbert Voorbach, Pascal Henzen, Johnny Dorresteijn en partner. Onderzoek met een metaaldetector door Pascal Henzen in alle toegankelijke stukken tuin leverde geen relevante vondsten op. Op aangeven van mevrouw Griffioen

werd een proefsleufje gegraven om te zoeken naar een vermeende 19e-eeuwse fundering van een boerderij, maar deze werd niet aangetroffen – wel wat los puin dat bestond uit stukken baksteen. Ook elders in de tuin werd nog een kleine proefsleuf gegraven. Hier kwamen meer vondsten naar boven, vooral aardewerk en glasscherven uit de periode 17e – 19e eeuw. Mogelijk gaat het hier om een afvalput of iets dergelijks. Wegens slechte weeromstandigheden werd het onderzoek voortijdig afgebroken.

44 Veldverkenning Spanderswoud, Hilversum

In het Spanderswoud zijn tussen Hilversum en Bussum (perceel eerste fase Heideverbinding Franse Kampheide) een drietal bospercelen gerooid en ontdaan van overige beplanting en gedeeltelijke humuslaag. Negen leden van AWN Naerdincklant hebben op 1 april 2012 met toestemming van het GNR een veldkartering uitgevoerd waarbij werd gezocht naar vuursteen, aardewerk en metaal (met behulp van enkele metaaldetectoren). De deelnemers waren: Norbert Voorbach (veldwerkcoördinator), Mark Eijbers,

Enkele van de vondsten tijdens veldwerk Spanderswoud (foto: Anton Cruysheer).

Enkele gevonden kogels (foto: Anton Cruysheer).

Olaf Langendorff, Anton Cruysheer, Janny van Heusden, Johnny Dorrestein, Marc Camfferman, Pascal Hensen en Ruud van Minnen. Lopend in een rij zijn de percelen afgezocht. Vondsten werden in zakjes op de vindplaats neergelegd en nadien genummerd,

Veldwerk in het Spanderswoud (foto: Anton Cruysheer).

en relevante vondsten werden ingemeten. De vondsten zijn overgedragen aan het provinciaal archeologisch depot van provincie Noord-Holland. Uit de nieuwe tijd zijn gevonden: onder andere musketkogels, aardewerk, pijpenkoppen en -steeltjes, textielloden van Leiden voor wollen dekens, uniformknopen (met nr. 3), een Franse munt (centime) uit 1795, kogelhulzen en kogelpunten uit WO2. Er werden ook prehistorische artefacten gevonden: 44 stuks vuursteen, waarvan 5 ingemeten met tenminste een afslag en vermoedelijke slagsteen. De afslag dateert uit het midden-paleolithicum.

45 De Willibrordkerk te Nederhorst den Berg

Zoeken in het kerkzand (foto: Hannelore Cruysheer-Houdijk).

Oude munten uit het zandzeefproject Willibrordkerk Nederhorst den Berg (foto: Anton Cruysheer).

Nieuwe muntvariant Frederik van Baden (foto: Anton Cruysheer).

Vinden in het kerkzand (foto: Anton Cruysheer).

Uitgezeefd materiaal afvoeren in plastic zakken (foto: Anton Cruysheer).

De Willibrordkerk te Nederhorst den Berg is de oudste kerk van de regio Gooi en Vechtstreek en is gelegen op een natuurlijke hoogte in het landschap nabij de rivier de Vecht. De kerk heeft een laat 11e-eeuwse of 12e-eeuwse tufstenen opbouw en kent een of meer voorgangers. In juni 2007 werd hier vanwege herinrichtingswerkzaamheden zand onder de kerkvloer weggegraven waarbij de nodige archeologische vondsten aan het licht kwamen. Voor de aanleg van vloerverwarming werd de vloer van het middenschip

Het vervolgonderzoek bij de Prutpoldermolen 1 (foto: Alex Vermeulen).

en de noordbeuk in zijn geheel verwijderd. Hierbij werd de uit 1939 daterende houten vloer verwijderd, gevolgd door de oude natuurstenen ondervloer. Een deels flink beschadigde zerkenvloer kwam tevoorschijn, met direct daaronder een volledig gemengde zandlaag, een gevolg van de vele graafactiviteiten in de loop der eeuwen. In overleg werd besloten het verwijderde zand door een groep vrijwilligers te laten zeven, zodat het botmateriaal kon worden verzameld en worden herbegraven op het kerkhof. Het uitgezeefde zand werd gebruikt voor ophoging van het kerkhof en de heuvel die door erosie was aangetast. Het totaal oppervlak aan verwijderde kerkvloer bedroeg 120 m², de diepte van de verwijderde grond circa 40-50 cm en de totale hoeveelheid zand ongeveer 40 m³. Aan het onderzoeksproject hebben uiteindelijk circa veertig vrijwilligers meegewerkt, zowel uit het dorp als van Naerdincklant. Eerst werd er ter plaatse buiten de Willibrordkerk gewerkt. Enkele maanden later werd er verder gewerkt bij de Prutpoldermolen te Nederhorst den Berg, waar we het uitgezeefde materiaal mochten deponeren. Tijdens het onderzoek daar kwamen diverse vondstcategorieën naar boven, waaronder steen, leisteen, botmateriaal, ijzeren nagels, munten, knopen, zilveren naalden, glas, aardewerk, pijpenkoppen. De belangrijkste constatering is dat het kerkzand, ondanks de compleet verstoorde context, toch belangrijke, aanvullende informatie heeft opgeleverd die anders verloren zou zijn gegaan. Voorbeelden hiervan zijn gekleurde stukjes

Het vervolgonderzoek bij de Prutpoldermolen 2 (foto: Alex Vermeulen).

bouwmateriaal die een indruk geven van het kleurgebruik in de middeleeuwen (zoals oker). Uit het glasonderzoek werd duidelijk dat er geen gebrandschilderde ramen zijn geweest, maar dat er wel diverse tinten waaronder groenachtig glas, was gebruikt. Tussen de pijpenkoppen zaten enkele zeldzame stukken. Bij het onderzoek zijn veel, in totaal 226 munten gevonden, waaronder: 135 munten uit de periode 1900-2007; 39 munten uit de periode 1800-1900; 25 munten uit de periode 1700-1800; 11 munten uit de periode 1600-1700; 10 munten uit de periode 1500-1600; 4 munten uit de periode 1400-

Het vervolgonderzoek bij de Prutpoldermolen 3 (foto: Alex Vermeulen).

1500; 2 munten uit de periode 1300-1400. De oudste munten zijn aangemeld bij het Geldmuseum te Utrecht (tegenwoordig NUMIS bij DNB) en gedetermineerd. Door de droge ligging in het zand zijn de munten doorgaans van goede kwaliteit. Het zijn bijna alle kleine denominaties (kleinste eenheden) die in de loop der eeuwen verloren werden en door de kieren van de houten vloer vielen. Een intensieve klus was het met de

hand wegscheppen van het uitgezeefde materiaal en afvoeren in vele plastic zakken. Een belangrijk moment omdat naar later bleek, vele tientallen munten gemist waren bij het eerste uitzeefwerk. Wat opvalt in het muntbeeld is dat de munten van Utrecht domineren en dat de munten uit Holland nagenoeg afwezig zijn. De geografische relatie tussen Nederhorst den Berg en

middeleeuwse muntjes vielen nauwelijks op tussen de vele schilfertjes leisteen. Helaas werd door de kerkelijke gemeente niet toegestaan om in de kerk onderzoek te doen. Omdat maar een dunne laag zand is verwijderd, kunnen we er vanuit gaan dat nog honderden munten en veel ander materiaal in het zand schuilgaan.

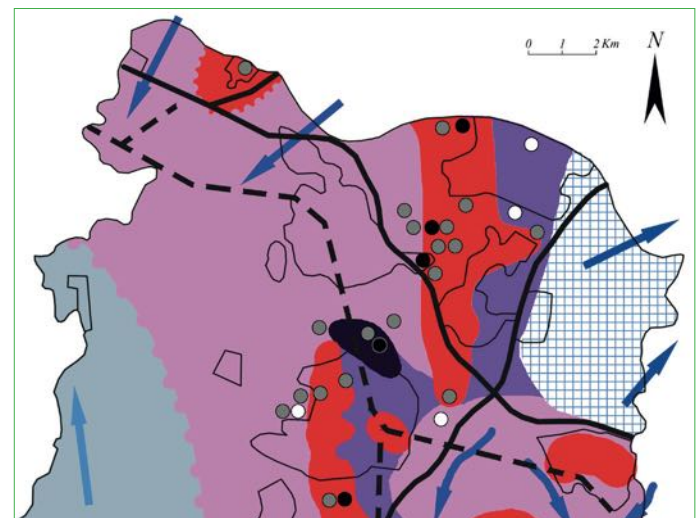
46 Regionale paleogeografie en bewoningsdynamiek

Zowel de geologie als de archeologie van het Gooi trekken al meer dan een eeuw de aandacht van onderzoekers en vanuit beide domeinen is er zeer veel bekend over het ontstaan en de ontwikkeling

Het vervolgonderzoek bij de Prutpoldermolen 4 (foto: Alex Vermeulen).

Utrecht middels de Vecht zal hiervoor de verklaring zijn. Uit de muntvondsten blijkt dat niet elke kerkganger noble gedachten had bij het collecteren; er zitten valse munten bij zoals enkele speelpenningen en een valse duit van Reckheim. Tussen de munten zijn ook enkele zeldzame jaren van Utrechtse duitjes uit de eerste kwart van de 16e eeuw én een onbekende muntvariant van Frederik van Baden (1496-1517). Deze munt is na overleg geschonken aan de Nationale Numismatische Collectie (NUMIS nr. 1087668). Alle overige vondsten zijn overgebracht naar het provinciaal archeologisch depot van Noord-Holland (Huis van Hilde). Het gebruik van fijnmazige zeven en de inzet van metaaldetectoren heeft zijn vruchten afgeworpen. Duidelijk is gebleken dat voldoende tijd moest worden genomen om het uitgezeefde materiaal zorgvuldig na te kunnen lopen op vondsten. In het bijzonder de dunne en kleine

Paleogeografische kaart van het Gooi en omgeving toestand eind saalien, met ingetekend de locaties van paleolithische vondsten (bron: Koopman & Cruysheer, 2012).

van het gebied. De geografische integratie van onderzoeksresultaten uit de beide disciplines is echter lange tijd achterwege gebleven. Een eerste poging hiertoe dateert uit de periode 1999-2004 toen Ben Walet in een artikelenreeks in *Geomus*, de nieuwsbrief van het Geologisch Museum Hofland, een uitgebreide en samenhangende beschrijving gaf van de pleistocene geologie en archeologie van het Gooi. Deze artikelenreeks is in 2008 in zijn geheel gepubliceerd in het Jaarverslag Naerdincklant (Walet, 2008). In de analyse van Walet ontbrak echter nog de geografische component. Enkele jaren later verscheen een nieuwe paleogeografische kaartenserie van Nederland (Bazelmans et al., 2011). Tevens was sinds het jaar 2000 de kennis van de pleistocene geologie van het Gooi enorm gegroeid door vele waarnemingen in bouwputten door Sander Koopman en Gerard Ruegg. Hiermee werd het langzamerhand mogelijk om ook voor het Gooi een reconstructie te maken

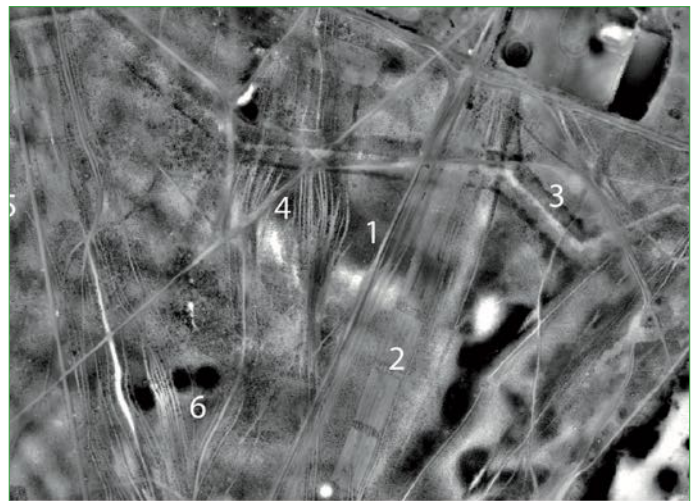
van het ontstaan van het landschap. Dit resulteerde in het onderzoeksproject (en gelijknamige publicatie) *Paleogeografische ontwikkeling en bewoningsdynamiek tussen Vecht en Eem*, waarin door Sander Koopman en Anton Cruysheer alle beschikbare kennis over de pleistocene geologie en de prehistorische archeologie is geïntegreerd in een samenhangend geografisch beeld, en gevisualiseerd in de vorm van een reeks van vier paleogeografische kaarten van de landschappelijke situatie tijdens: eind saalien, eind weichselien, hoge middeleeuwen en nieuwste tijd. Aanvullend hierop is een gedetailleerde reconstructiekaart gemaakt van het verloop van de eemien kustlijn. Deze kaartenreeks was de allereerste paleogeografische reconstructie die specifiek voor de omgeving van het Gooi is gemaakt. Na 2012 zijn er nog aanzienlijke vorderingen gemaakt zowel qua aantal gedane en gemelde archeologische vondsten als qua geologisch onderzoek. Zo is het aantal beschreven geologische waarnemingen in deze periode gestegen van zo'n 120 stuks naar ruim 220 stuks. Bij vergelijking van deze waarnemingen met de kaartenreeks valt echter op dat de geologische eenheden en begrenzingen op de kaarten nog steeds goed in overeenstemming zijn met deze nieuwe waarnemingen. De nieuwe waarnemingen blijken vooral meer detailkennis op te leveren. Voor wat betreft de archeologie is het blikveld sterk verruimd daar er sinds 2012 heel wat vondsten zijn gedaan op plekken die op het moment van schrijven van de publicatie nog niet in beeld waren. Voorbeelden (elders in dit boek beschreven) zijn de bronzen speerpunt van de Bosberg en aardewerk uit de late bronstijd-vroege ijzertijd op de Blaricummerheide. Ook zijn sinds 2012 in archeologische rapporten heel wat nieuwe vondsten beschreven.

Kleine delta in voormalig ijssmeltwatermeer aan de Jordaan te Laren (bron: Koopman & Cruysheer, 2012).

47 Raatakkers op de Hoorneboegse Heide te Hilversum

Rick Wortelboer, ten tijde van de onderzoeksperiode medewerker bij onderzoeksinstituut Deltares, is opgegroeid in Hilversum en kende de Hoorneboegse Heide goed vanuit zijn jeugd. Op verzoek van een collega boog hij zich over hoogtebeelden van het gebied en ontdekte na bewerking van hoogtebeelden opvallende dambordachtige patronen. Wortelboer vermoedde dat het patroon wel eens zou kunnen duiden op de aanwezigheid van raatakkers uit de ijzertijd en hij nam hierover contact op met AWN Naerdincklant. Hierop meldde Anton Cruysheer (AWN Naerdincklant) de ontdekking van het patroon bij de RCE. Dit leidde tot een nader onderzoek (een veldtoets) in het terrein. Bij dit onderzoek, uitgevoerd in december 2012, zijn grondboringen uitgevoerd, monsters genomen, en is een visuele kartering uitgevoerd. Op de locaties van de wallichamen is aangetoond dat hier begraven bodems liggen onder een 30-40 cm dikke laag opgebrachte grond. Ook zijn aardewerkfragmenten uit de ijzertijd aangetroffen, en in de wallichamen zijn houtskoolbrokjes gevonden waarvan een deel afkomstig bleek van soorten als wilg, sleedoorn en appel/peer/meidoorn. Dit zijn

Detailkaart van lokale hoogteverschillen op de Hoorneboegse Heide, bij nr. 5 (westzijde) is het dambordvormige patroon zichtbaar (bron: Wortelboer, 2014).

boomsoorten die van nature niet tot nauwelijks voorkwamen in een gebied als de Hoorneboegse heide. De conclusie van het veldonderzoek was dat het dambordvormige patroon inderdaad een raatakkercomplex betreft. De volledige reikwijdte van het complex is niet middels veldonderzoek geverifieerd, maar duidelijk is dat de raatakkers in ieder geval een aanzienlijk deel van het heideveld op de stuwwal beslaan. In geologisch opzicht valt de ligging van de raatakkers te koppelen aan de

De Hoorneboegse Heide, zicht op het gedeelte waar de raatakkers liggen, kijkrichting noord, richting Hoogt van 't Kruis (foto: Sander Koopman).

Veldwerk op de Hoorneboegse Heide, december 2012; rechts een aardewerkscherf uit de ijzertijd (foto: RCE).

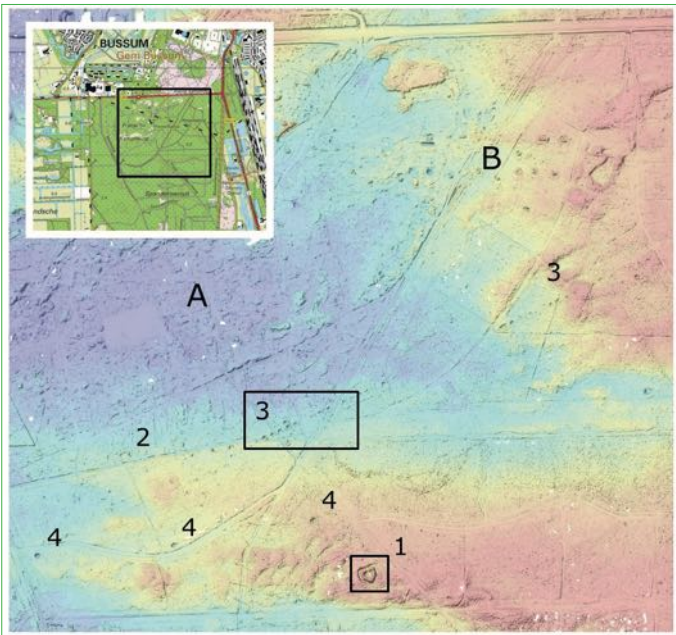
aanwezigheid van (door de prehistorische landbouw gehomogeniseerde) keileemverweringsgronden (Koopman, 2018), tot uiting komend in de aanwezigheid van holtpodzolen. Dit waren relatief vruchtbare gronden en uitstekend geschikt voor de prehistorische landbouw. De Hoorneboegse Heide is de eerste locatie in het Gooi waar de aanwezigheid van raatakkers is aangetoond. Latere onderzoeken, vooral boor- en proefsleufonderzoeken ten behoeve van bouwprojecten, hebben inmiddels op meer plekken in het Gooi de aanwezigheid van raatakkers aangetoond.

Op basis van hoogtebeelden was de Westerheide al in 2008 geïdentificeerd als een gebied waar mogelijk raatakkers liggen (Kooistra & Maas, 2008), alleen heeft hier nog geen veldonderzoek plaatsgevonden ter verificatie van dit vermoeden.

48 Het Franse kamp in het Spanderswoud

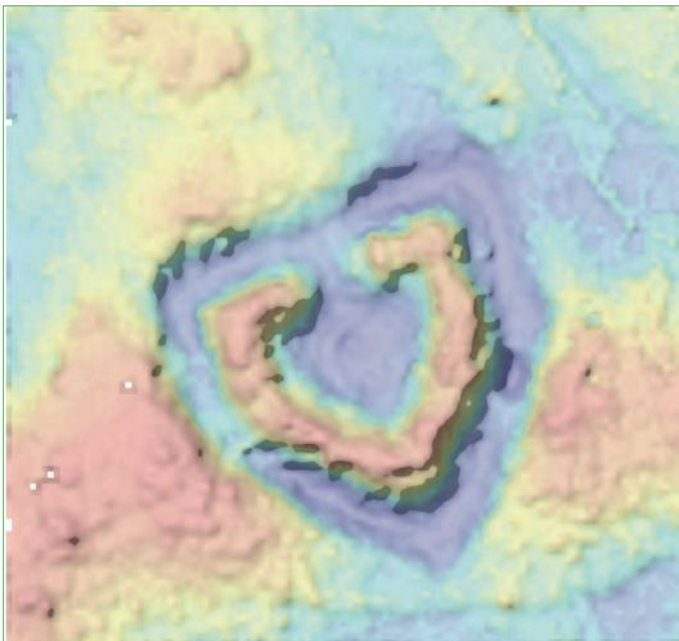
Ten zuiden van Bussum ligt de Fransche Kampheide, waarvan lang werd gedacht dat de naam terug te voeren was op Franse legerkampen die hier lagen tijdens de eerste Franse bezetting van Naarden in 1672. Opmerkelijk was echter, dat er op de Fransche Kampheide nooit hieraan te relateren vondsten zijn gedaan. Begin 2012 kapte het GNR in het kader van de aanleg van heidestapstenen enkele bosopstanden in het noordelijk deel van het Spanderswoud. Ook werd hierbij de toplaag van de bodem verwijderd. AWN Naerdincklant werd in de gelegenheid gesteld om in april 2012 op de pas afgeplagde delen een veldverkenning met metaaldetectie uit te voeren. Dit leidde tot de vondst van enkele metalen voorwerpen uit een militaire context die te relateren waren aan de Franse bezetting in de 19e eeuw: onder meer knopen, munten, kogels, een embleem van een uniform en een onderdeel van een sabel. Hoe deze vondsten geïnterpreteerd moesten worden was

AHN2-beeld van Bussum-Fransche Kamp/Hilversum-Spanderswoud; kampement van 1809. Nummers en letters: (1) omwalling, 'garde du camp'; (2) omwalling (?); (3) reeks van (kook?)kuilen; 4 drie diepe (drink?)kuilen. (A) Camping Fransche Kamp; (B) bunkers uit 1918 van de voorstelling van Naarden (bron: Bazelmans, 2016).

nog allerm minst duidelijk. Parallel hieraan was Jos Bazelmans (RCE) begonnen met een onderzoek van AHN2-hoogtebeelden naar locaties met het toponiem Kamp of Fransche Kamp en zo kwam hij ook terecht bij het gebied van de Fransche

AHN2-beeld van Bussum-Fransche Kamp/Hilversum-Spanderswoud. Kleine lunet, een omwalling van circa 20 x 20 m. Waarschijnlijk 'garde du camp' van het kampement uit 1809 (bron: Bazelmans, 2016).

Kampheide en het Spanderswoud. Hierbij ontdekte Bazelmans reliëfvormen in het Spanderswoud die terug te voeren zijn op de aanwezigheid van een militair kamp: een kleine lunet (garde du camp), een omwalling en een hele serie kuilen. In Archis waren uit het gebied echter geen relevante vondstmeldingen bekend, waarop Bazelmans zich richtte tot AWN Naerdincklant. Zodoende kwamen de ontdekkingen op het hoogtebeeld en de vondsten uit het veld bij elkaar, hetgeen de aanleiding vormde om een historisch onderzoek uit te voeren. Hieruit bleek dat er op de vastgestelde locatie in het jaar 1809 een Frans kampement heeft gelegen. Het kamp is aangelegd eind maart/begin april 1809 en huisvestte op het hoogtepunt ruim 4350 militairen. Uiteindelijk werd het kamp in november 1809 weer afgebroken, maar de aardwerken zijn nog altijd in het terrein te herkennen. Het Franse kamp heeft dus iets zuidelijker gelegen dan het huidige toponiem Fransche Kampheide, waarmee er sprake

Vondsten gedaan tijdens de veldverkenning op afgeplagde delen, april 2012 (collectie: Olaf Langendorff, foto: Sander Koopman).

lijkt te zijn van een wandelend toponiem (plekaanduiding in het landschap die in de loop der tijden is verplaatst). Naast de grote waarde van AHN-hoogtebeelden voor archeologisch onderzoek toont het onderzoek naar het Franse kamp in het Spanderswoud ook het grote belang aan van een goede samenwerking tussen professionele en vrijwillige instanties op het gebied van de archeologie, immers alleen door de samenwerking van de onderzoekssporen bij de RCE en AWN Naerdincklant kon hier tot een eensluidende interpretatie worden gekomen. Een openstaande vraag is nog waar de Fransen hun kampementen hebben opgeslagen tijdens de eerste Franse bezetting in 1672. Hiervan zijn nog altijd geen archeologische aanwijzingen gevonden.

49 Hic lacet sepultus...

Werkzaamheden in het veld, werkput 1 (foto: ADC Archeoprojecten).

Een voorbeeld van een recente formele opgraving waarbij Awn Naerdincklant betrokken is geweest, betreft de opgraving bij de voormalige Nederlands

Pijprokersschade bij één van de onderzochte skeletten (foto: ADC Archeoprojecten).

Hervormde kerk van Ankeveen. Nadat de kerkgemeenschap het gebouw had afgestoten vatte de nieuwe eigenaar, Stichting Cultureel Centrum Ankeveen, het plan op om de kerk om te bouwen tot een cultureel centrum annex theater: De Dillewijn. Gezien de hoge archeologische verwachtingswaarde was een opgraving noodzakelijk. Deze opgraving werd in augustus-september 2013 uitgevoerd door ADC Archeoprojecten met ondersteuning door studenten en vrijwilligers, waaronder enkele leden van Awn Naerdincklant. In twee putten werden delen van het voormalige kerkhof opgegraven, waarbij fundamenteën zijn blootgelegd en vele archeologische vondsten zijn gedaan zoals aardewerkscherven, glaskralen en diverse soorten metalen objecten. Maar het onbetwiste hoogtepunt van deze opgraving was de vondst van 265 graven, waarvan er 72 aantoonbaar in een kist lagen. De kistresten zijn onderworpen aan dendrochronologisch onderzoek. Hieruit bleek dat net

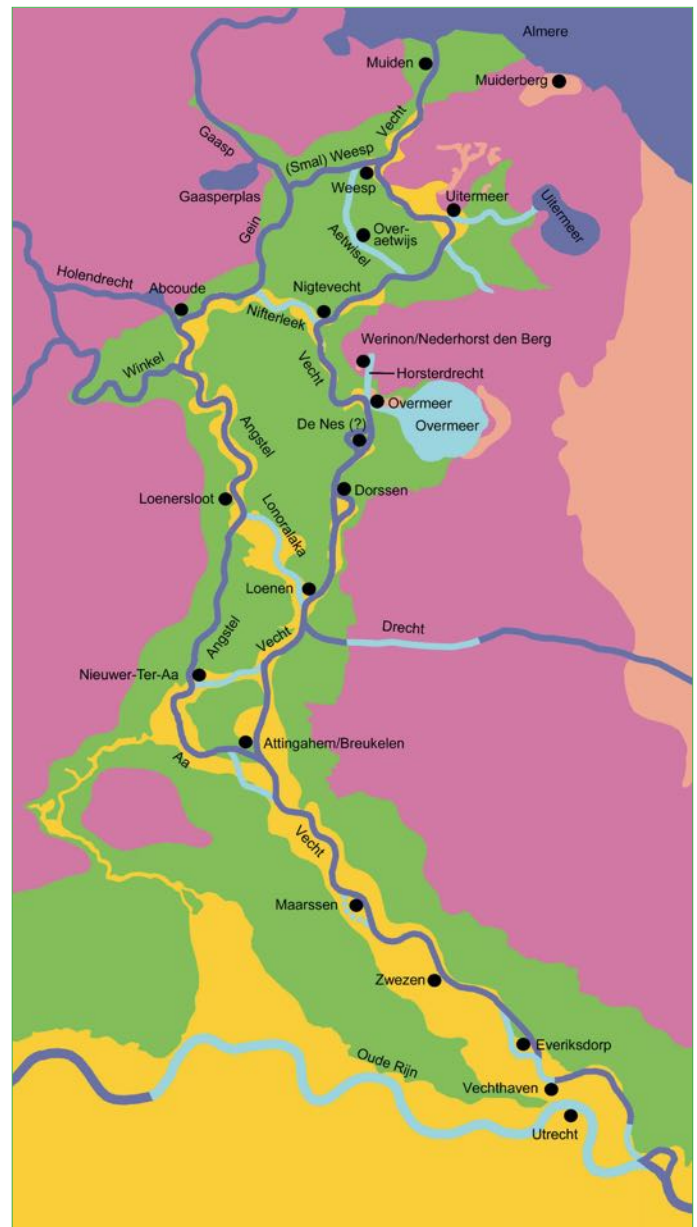

iets meer dan de helft was gemaakt van eikenhout en verder waren beuk en grove den relatief veel gebruikt. Dendrochronologische dateringen van monsters van de grafkisten kwamen uit op het eind van de 13e eeuw. Op de skeletresten is fysisch antropologisch onderzoek uitgevoerd waarbij gekeken is naar kenmerken als geslacht, leeftijd, lichaamslengte, gebitsstatus en de aanwezigheid van ziekte- en traumaverschijnselen. De uitkomst was dat de samenstelling van het grafveld voor Nederlandse begrippen normaal was, maar een uniek fenomeen was de vondst van twee kinderskeletten met pijprokersgaten in het gebit! Hoewel in Nederland vaker voorkomend was deze opgraving voor het werkgebied van AWN Naerdincklant toch bijzonder omdat het de eerste gedocumenteerde opgraving betrof van een begraafplaats gelegen naast een kerk.

Eén van de aangetroffen skeletten in kist (foto: ADC Archeoprojecten).

50 De Vechtstreek in de vroege middeleeuwen

De Vechtstreek in de vroege middeleeuwen met de bewoningskernen (tekening: L. van der Tuuk).

In 2014 werd voor het eerst een uitgebreid onderzoek uitgevoerd naar de Utrechtse Vechtstreek in de vroege middeleeuwen. Verschillende gegevens werden gecombineerd: geologie, historische geografie, geomorfologie, archeologie, toponymie (plaatsnaamkunde) en historische bronnen. Sommige vondsten en gegevens kwamen voort uit eerdere onderzoeken van Naerdincklant-leden en andere hobbyarcheologen. Het artikel beoogt een totaalbeeld te geven van het Vechtgebied in de periode vóór de grote ontginningen van de veengebieden die

Gevest van een Karolingisch slagzwaard uit circa 750-850 n. Chr. (foto: Waternet).

de Vecht flankerden. Allereerst is gezocht naar de geschiedenis van deze vroege voorloper van de Keulse Vaart, vervolgens is er aandacht voor de gouv van het Vechtgebied die in de Frankische periode Niftarlake genoemd werd. In de bijlage van het artikel is een op hoofdlijnen beschreven overzicht van toponiemen, hydroniemen en archeologische vondsten weergegeven, die ook op de kaart worden getoond. Een interessante uitkomst van dit onderzoek is dat de Vechtstreek in de vroege middeleeuwen relatief druk bewoond en in cultuur gebracht moet zijn geweest. Tevens bleek dat sommige plaatsen een oorsprong lijken te hebben in de Romeinse tijd en dat de meeste bewoningskernen zijn aangelegd op splitsingen van watergangen. Ook lijkt er sprake van twee zogeheten centrale-plaats-complexen, namelijk dat van Attingahem-Zwezen en van

Werinon-Muiden. Attingahem wordt geïdentificeerd met Breukelen en Werinon met Nederhorst den Berg. Volgend op het onderzoek naar de Vechtstreek in de vroege middeleeuwen, werd in 2015 een totaalbeeld van het Gooi in dezelfde periode geschetst.

Hoogtekaart, met zichtbaar de verdwenen verbindingen tussen het Naardermeer en de Vecht plus de vroegmiddeleeuwse blokvormige verkavelingen (bron: AHN Viewer).

51 Het Gooi in de vroege middeleeuwen

Veel archeologische vondsten zijn gedaan door Naerdincklantleden en andere hobbyarcheologen. Net zoals in de Vechtstreek lijkt ook in het Gooi een centrale-plaats-complex te hebben bestaan, namelijk dat van het domeinhof Elten (met bestuurlijke functie) en Naarden (met een economische haven- en religieuze functie). Uit het onderzoek blijkt dat het Gooi tussen circa 500-1200 zonder onderbreking bewoond is geweest. In de vroege middeleeuwen waren de bewoners van Friese oorsprong. Zij woonden in

Belvormige glazen beker, vroegmiddeleeuwse vondst uit grafveld Liebergerweg te Hilversum (collectie en foto: Huis van Hilde).

vrijwel het gehele Gooi, waarbij de bewoning vooral plaatsvond op de leemrijke heuvels en de flanken ervan. De nederzettingen bestonden vermoedelijk uit kleine groepjes boerderijen die door één of enkele families werden bewoond (circa 30 à 100 mensen). De meeste nederzettingen zijn na verloop van tijd

Fragment van een gouden Vikingring uit circa 850-925, gevonden te Huizen (foto: AWN Naerdincklant).

weer verlaten door uitputting en verdroging van het land. Te Laren is op basis van de vondsten het vroegmiddeleeuwse Lare of Laer ontdekt, oorspronkelijk begrensd door het Sint Janskerkhof, Vredelaan, Hilversumseweg, Sint Janstraat en Slangenweg. Drie nederzettingen (Laren, Bussum en Naarden) blijken in de loop van de tijd te zijn verplaatst. Ook zijn er minimaal drie grafvelden bekend (alle te Hilversum) en mogelijk een vierde te Laren. Tot slot spreekt de schatvondst te Bikbergen (Huizen) met Karolingische munten en het nabij gevonden fragment van een gouden Vikingring tot de verbeelding, omdat deze vondsten lijken te wijzen op (handels)contact met de Noormannen.

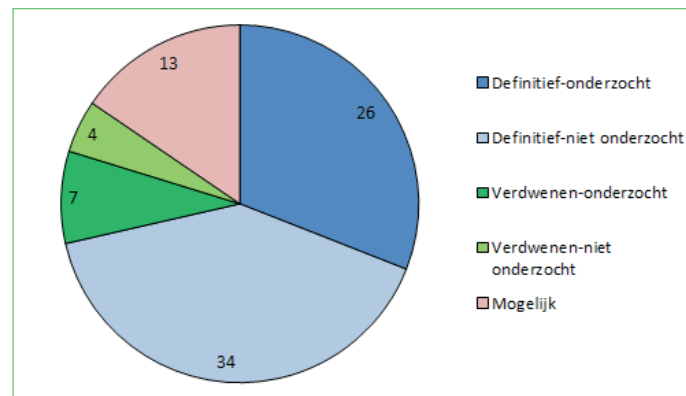

Sceatta (zilveren munt) uit circa 680-710, gevonden te Huizen (foto: AWN Naerdincklant).

52 De grafheuvelkaart van het Gooi en Baarn

“Hoeveel grafheuvels zijn er eigenlijk in totaal in het Gooi?” is een vraag die gedurende de historie van AWN Naerdincklant heel wat keren is gesteld tijdens lezingen over en excursies op de Gooise heidevelden. Het feit dat er tot 2016 nog nooit regiobrede inventarisaties van de grafheuvels waren uitgevoerd in combinatie met het inmiddels beschikbaar zijn van het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN) was voor AWN Naerdincklant de aanleiding om alsnog zo’n inventarisatie uit te voeren. Allereerst is getracht alle historisch bekende informatie over de grafheuvels te achterhalen. Geen sinecure, want het onderzoek naar de Gooise en Baarnse grafheuvels heeft een historie van inmiddels ruim 150 jaar, met de laatste onderzoeksinspanningen nog in de late jaren '70. Het gevolg is dat er flink wat documentatie beschikbaar was, maar niet allemaal even makkelijk vindbaar en toegankelijk. Complicerend hierbij was dat sommige grafheuvelgroepen in de loop der tijd meerdere keren onderzocht zijn, en dat referentiestelsels zoals plekaanduidingen en identificaties door de tijd heen niet altijd consistent gehanteerd zijn. In aanvulling op het documentatieonderzoek zijn de AHN-beelden

van het Gooi en Baarn onderzocht waarbij naast de reeds bekende grafheuvels ook diverse heuveltjes zijn gesignaleerd die niet te boek staan als grafheuvels maar wel de kenmerken ervan vertonen (mogelijke grafheuvels). Hierna zijn alle grafheuvels en mogelijke grafheuvels bezocht in het terrein en van de mogelijke grafheuvels is getracht om zo veel mogelijk informatie te achterhalen. Hierbij bleek dat enkele heuveltjes

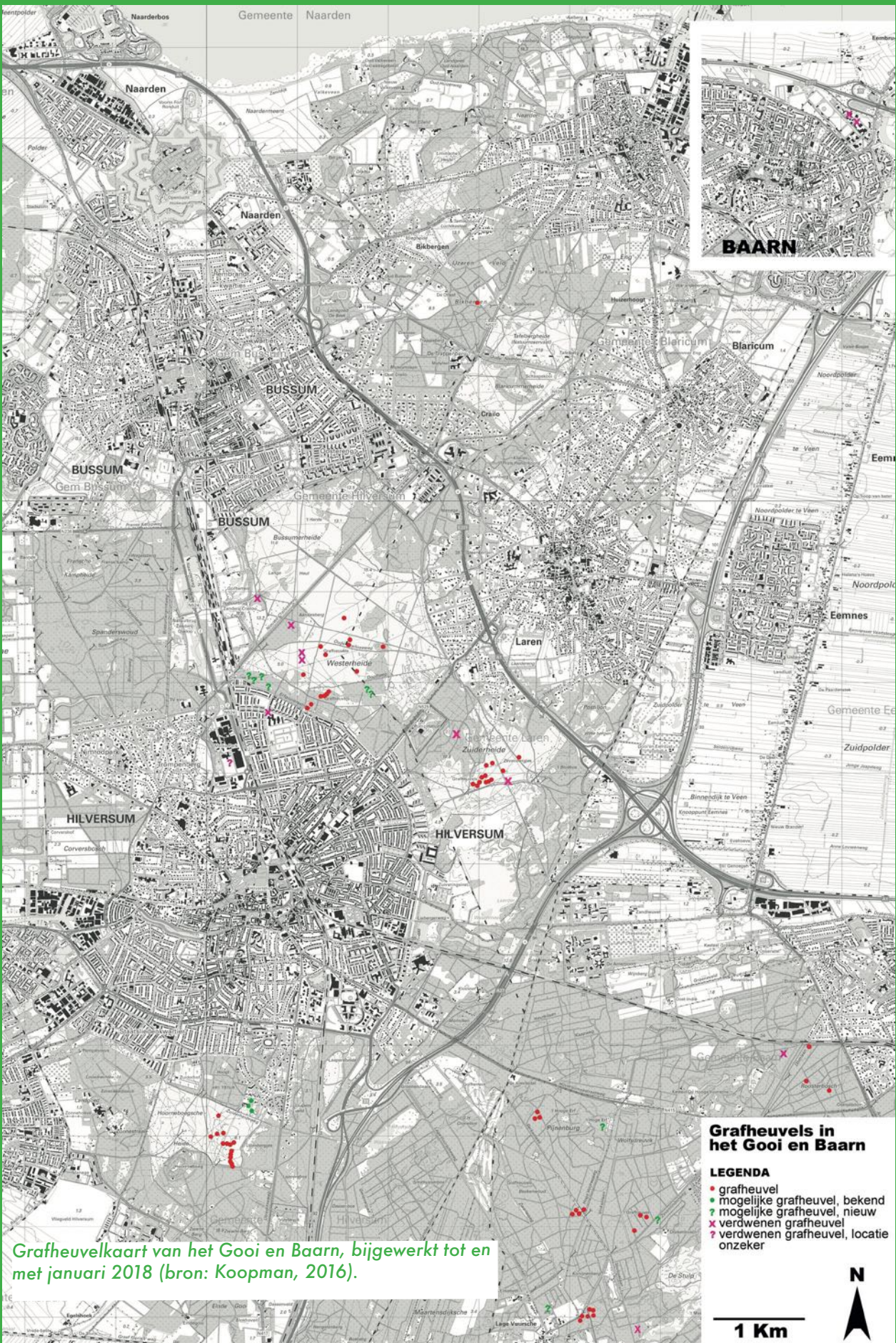
Diagram met de samenvatting van de inventarisatie (bron: Koopman, 2016).

die sterk op een grafheuvel lijken op een andere manier verklaard kunnen worden, zoals kogelvangers bij de (inmiddels voormalige) legerplaats Crailoo en een ijskeldertje op Oud Naarden. Tevens zijn er enkele heuveltjes aangetroffen waarvoor geen andere verklaringen bekend zijn en die dus een grafheuvel zouden kunnen zijn. Een tweede belangrijke constatering van het onderzoek is dat er in de loop van de tijd minimaal acht grafheuvels zijn verdwenen, waarbij bij een deel ervan de attributen bij toeval in het terrein zijn aangetroffen (bijvoorbeeld op de Lange Heul en de Aardjesberg), maar ook zijn zeker twee verdwenen heuvels nooit onderzocht. En een aantal heuvels is geormerkt als grafheuvel echter zonder definitieve bewijsvoering vanuit onderzoek. Dit geldt met name voor de grafheuvels op de

Grafheuvel op de Westerheide (foto: Sander Koopman).

Grafheuveldkaart van het Gooi en Baarn, bijgewerkt tot en met januari 2018 (bron: Koopman, 2016).

Hoorneboegse Heide, waar er zich naar de huidige inzichten veertien bevinden maar waarbij de enige bewijsvoering bestaat uit een onderzoek in de jaren 1980 waarbij in de rand van één van de heuvels is gegraven en donkere verkleuringen (geïnterpreteerd als paalsporen) zijn aangetroffen. Een nog niet beantwoorde vraag hierbij is waarom Albertus Perk, de nestor van het archeologisch onderzoek in het Gooi, deze grafheuvels, voor zover bekend, nooit heeft onderzocht. Terugkerend naar de aanleiding tot deze inventarisatie kan geconcludeerd worden dat er op de openingsvraag van het artikel geen éénduidig antwoord mogelijk is, en dat het te noemen aantal afhankelijk is van wat men precies onder een grafheuvel verstaat en welke mate van bewijsvoering men minimaal noodzakelijk acht. Echter, grofweg kan gesteld worden dat er nog zo'n 70 grafheuvels in het Gooi (inclusief Baarn) te vinden zijn.

53 Sporen van de Utrechtse poort te Weesp

Op 30 november 2017 ontdekte Anton Cruysheer een groot archeologisch spoor dat zichtbaar was op de hoek Nieuwstad-Achtergracht te Weesp. Hier was men de straat aan het vernieuwen, waarbij men het zand tot op een diepte van circa 60 cm had afgegraven. Het bleek te gaan om de resten van de Utrechtse poort, een van de verdwenen toegangspoorten tot de vesting Weesp. De vondst werd gemeld bij de gemeente

Grondspoor toegangspoort Weesp (foto: Anton Cruysheer).

Weesp, waarna dezelfde dag nog Naerdincklant-bestuurslid Martine Hogervorst enkele waarnemingen kon doen. Helaas werd het niet toegestaan om een nader onderzoek uit te voeren zoals het opschaven van de grond. Doordat er buizen in de grond werden geplaatst, werd bovendien het archeologisch spoor

doorgraven. Na afronding van de werkzaamheden konden nog wel enkele vondsten worden verzameld, waaronder aardewerk en bakstenen uit de periode circa 1600-1900. De grondwerkers vertelden dat zij ter hoogte van de grondsporen, het muurwerk van ten minste 80 cm breed in de grond hadden waargenomen. De resten van de structuur sluiten aan op de vestingwallen ter hoogte van de Nieuwstad-Achtergracht. Op de kadastrale kaart uit 1812 is te

De Utrechtse poort op een tekening van Jacob Stellingwerf in 1721 (bron: collectie Rijksarchief Noord-Holland in Haarlem).

zien dat hier een poortgebouw lag, maar het was niet eerder bekend dat zich hiervan nog resten in de bodem bevonden. Nieuwe informatie is ook dat het poortgebouw niet midden in het huidige wegtracé ligt, maar meer naar het zuiden of zuidoosten. Dit duidt erop dat de oorspronkelijke toegangsweg ook een paar meter deze kant op gelegen moet hebben. De Utrechtse poort was één van de beveiligde ingangen van de vesting Weesp, waarvan bekend is dat deze vanaf 1672 werd gebouwd. Halverwege de 19e eeuw werd het gebouw weer afgebroken. In afstemming met het bestuur van Awn Naerdincklant werd een persbericht gewijd aan de vondst, dat zowel op de website als in de krant van het Weesper Nieuws werd geplaatst. Via Facebook stroomden veel positieve reacties van Weespers binnen, waaronder veel wensen voor reconstructie van de toegangspoort.

54 De tentoonstelling **Gevonden Voorwerpen**

Gevonden Voorwerpen, informatiepaneel bronstijd (foto: Sander Koopman).

Na de teloorgang van het Goois Museum rond het jaar 2000 werd al snel duidelijk dat de archeologische collectie van het Gooi overgeplaatst ging worden naar het provinciaal archeologisch depot Huis van Hilde in Castricum. In de praktijk zou dit ertoe leiden dat belangwekkende delen van deze collectie, zoals de verzamelingen van Perk en Jaarsma, niet meer in de regio van herkomst te zien zouden zijn; uitgezonderd enkele bruiklenen aan het Geologisch Museum Hofland te Laren. Ook het bredere archeologische verhaal van het Gooi was sinds de opheffing van het Goois Museum nergens meer te zien. Naar oordeel van het bestuur van AWN Naerdincklant een zeer onwenselijke situatie, en reden om onderzoek te gaan doen naar de haalbaarheid van een nieuwe archeologische tentoonstelling over het Gooi. Een permanente opstelling bleek onmogelijk te realiseren, maar een tijdelijke expositie bleek een haalbare kaart om samen

Curator Anne Hartog in de in opbouw zijnde tentoonstelling, 28 juli 2017 (foto: Sander Koopman).

met Geologisch Museum Hofland te organiseren. En zo was de tentoonstelling **Gevonden Voorwerpen** – Hoogtepunten van de Gooise archeologie geboren: een tijdelijke en geheel vernieuwde tentoonstelling over de archeologie van het Gooi en omgeving, met als doelstellingen:

Vooropening voor museummedewerkers en direct betrokkenen, 8 september 2017. L: (met kruk) John de Vos (bestuurslid Geologisch Museum Hofland), R: Gert Bosscher (voorzitter Geologisch Museum Hofland) (foto: Sander Koopman).

- Het bieden van een integraal overzicht van de regionale archeologie: vanaf de oudste vondsten tot in de 20e eeuw.
- Het (opnieuw) tonen van de rijkdom van de archeologische collectie van het vroegere Goois Museum.
- Het tonen van een aantal belangwekkende vondsten van amateurarcheologen, die normaal niet voor het publiek te zien zijn.
- Het bieden van een platform en/of uitvalsbasis voor archeologische publieksactiviteiten.
- Het vergroten van het bewustzijn bij de inwoners van Gooi en Vechtstreek omtrent de belangrijke archeologische waarden van hun woongebied.

Kortom een ambitieuze set van doelen, maar daarmee ook een uitdagend vertrekpunt. Na inzet van velen, waaronder projectleider Sander Koopman en curator Anne Hartog (Geologisch Museum Hofland), kon de tentoonstelling uiteindelijk worden geopend op 15 september 2017. Tijmen Smit, locoburgemeester van Laren, verrichte de openingshandeling door met een metaaldetector de sleutel te zoeken waarmee de tentoonstelling symbolisch geopend werd. Middels een achttiental panelen en geïllustreerd met vele objecten werd de bezoeker van **Gevonden Voorwerpen**

Publieksoening van Gevonden Voorwerpen op 15 september 2017, locoburgemeester Tijmen Smit zoekt de sleutel (foto: Sander Koopman).

meegenomen op een tijdreis vanaf het paleolithicum tot en met WO2. Objecten in de expositie waren zeer divers, van vuurstenen artefacten uit het Corversbos tot een uitermate broos vroegmiddeleeuws zwaard

Voorzitter van AWN Naerdincklant tevens projectleider Sander Koopman (L) en locoburgemeester Tijmen Smit (R) staan in de tentoonstelling onder het toezien van Albertus Perk, aartsvader van de Gooise archeologie (foto: AWN Naerdincklant).

van de Bosberg. Ook werd er in samenwerking met de Stichting Loosdrechts Porselein ruime aandacht besteed aan de Loosdrechtse porseleinfabriek en hoe daar porselein werd gefabriceerd. De expositie werd ondersteund door het e-boek Archeologie tussen Vecht en Eem, lezingen over archeologische onderwerpen, en archeologie-excursies. Deze excursies werden georganiseerd in samenwerking met organisaties als het Fietsgilde en IVN Gooi. Eind 2018 moest de tentoonstelling helaas weer worden afgebroken om plaats te maken voor een nieuwe wisseltentoonstelling, maar terugkijkend kan desalniettemin gesteld worden dat Gevonden Voorwerpen een zeer succesvolle expositie was die een hele nieuwe generatie heeft laten

kennismaken met de veelzijdige archeologie van het Gooi en omgeving.

Het interieur van de expositie, afdeling bronstijd-ijzertijd (foto: Sander Koopman).

55 Verdiepende inzichten in de landschapsgenese van het Laarder Wasmerengebied

In het Laarder Wasmerengebied worden al sinds 1960 artefacten uit het mesolithicum gevonden, wat erop wijst dat het gebied toen al door de mens werd gebruikt. Er was echter maar weinig bekend over de verdere aard en achtergronden van dit landschap, waarvan werd verondersteld dat het stuifzand grotendeels een middeleeuwse ouderdom had. Dit beeld veranderde ingrijpend toen er na de bodemsanering in het gebied uitgebreid onderzoek gedaan kon worden naar de bodemprofielen in het gebied. In 2013 had prof. dr. Jan Sevink (UvA-IBED) reeds een uitgebreid artikel gepubliceerd waarin uiteen werd gezet dat de stuifzanden in het gebied een veel complexere historie kennen dan tot dan toe bekend was, en dat de eerste stuiffasen veel ouder waren dan verwacht. De eerste stuiffase bleek te dateren van zo'n 9.000-7.000 jaar geleden, ergo mesolithicum-begint neolithicum. In dezelfde periode voerden Sander Koopman en Jan Sevink een fijnmazige kartering uit van een gerestaureerd stuifzandgebiedje bij 't Bluk, resulterend in detailopnamen van geomorfologie, bodem en vegetatie. Hierbij bleek dat ook in dit gebiedje de Laag van Usselo dagzoomt, een houtskoolhoudende initiële bodemhorizont uit het Allerød interstadiaal. Elders in het Laarder Wasmerengebied was deze paleobodem al eerder aangetroffen en gedateerd. Bij het onderzoek daarvan bleken er echter wat problemen met de dateringen (Wagner e.a. 2018). Sommige dateringen kwamen inderdaad uit op het Allerød interstadiaal (zo'n 13.900-12.850 jaar geleden), maar andere dateringen van de op het oog identieke

Bodemprofiel bij 't Bluk met onderin de Laag van Usselo ontsloten en bovenin een vroeg-holocene bodem (foto: Sander Koopman).

horizont kwamen uit in het vroeg-holoceen, zo'n 11.000-10.000 jaar geleden. De oorzaak van deze discrepantie bleef geruime tijd onduidelijk. Later vonden Koopman en Sevink bij 't Bluk een bodemsectie waarin twee boven elkaar gelegen initiële bodemprofielen met houtskoolbrokjes werden aangetroffen. Deze bodems zijn door Sevink e.a. in detail onderzocht en gedateerd, en daaruit bleek dat het onderste profiel de Laag van Usselo betrof en het bovenste een vroeg-holocene bodem. Die laatste was door Sevink eerder ook al aangetroffen in het Laarder Wasmerengebied zelf en bevatte eveneens veel houtskool. In beide gevallen was de houtskool afkomstig van verbrande schubben van kegels van de grove den. Voorts bleek dat er in deze horizont relatief veel stuifmeel van hazelaar voorkwam. Hazelaar is een soort die in de prehistorie uitermate belangrijk was voor de mens, zowel vanwege de eetbare noten als de snelgroeiende en buigzame twijgen, die velerlei gebruiksdoelen kenden. In de diverse onderzoeken was reeds eerder vastgesteld dat er geen natuurlijke verklaringen

waren te vinden voor het optreden van verstuingen onder holocene klimaatcondities. Daarmee was de conclusie onvermijdelijk dat de mens reeds in het mesolithicum plaatselijk een factor van formaat was in het landschap, en zijn omgeving zodanig gebruikte dat er overexploitatie optrad met verstuing als gevolg. Bosbranden konden van nature optreden door blikseminslag, maar het heeft er alle schijn van dat de hier geconstateerde mesolithische bosbranden een menselijke oorzaak hebben, namelijk om een meer open vegetatietype te creëren ter bevordering van de groei van de sterk lichtminnende hazelaar.

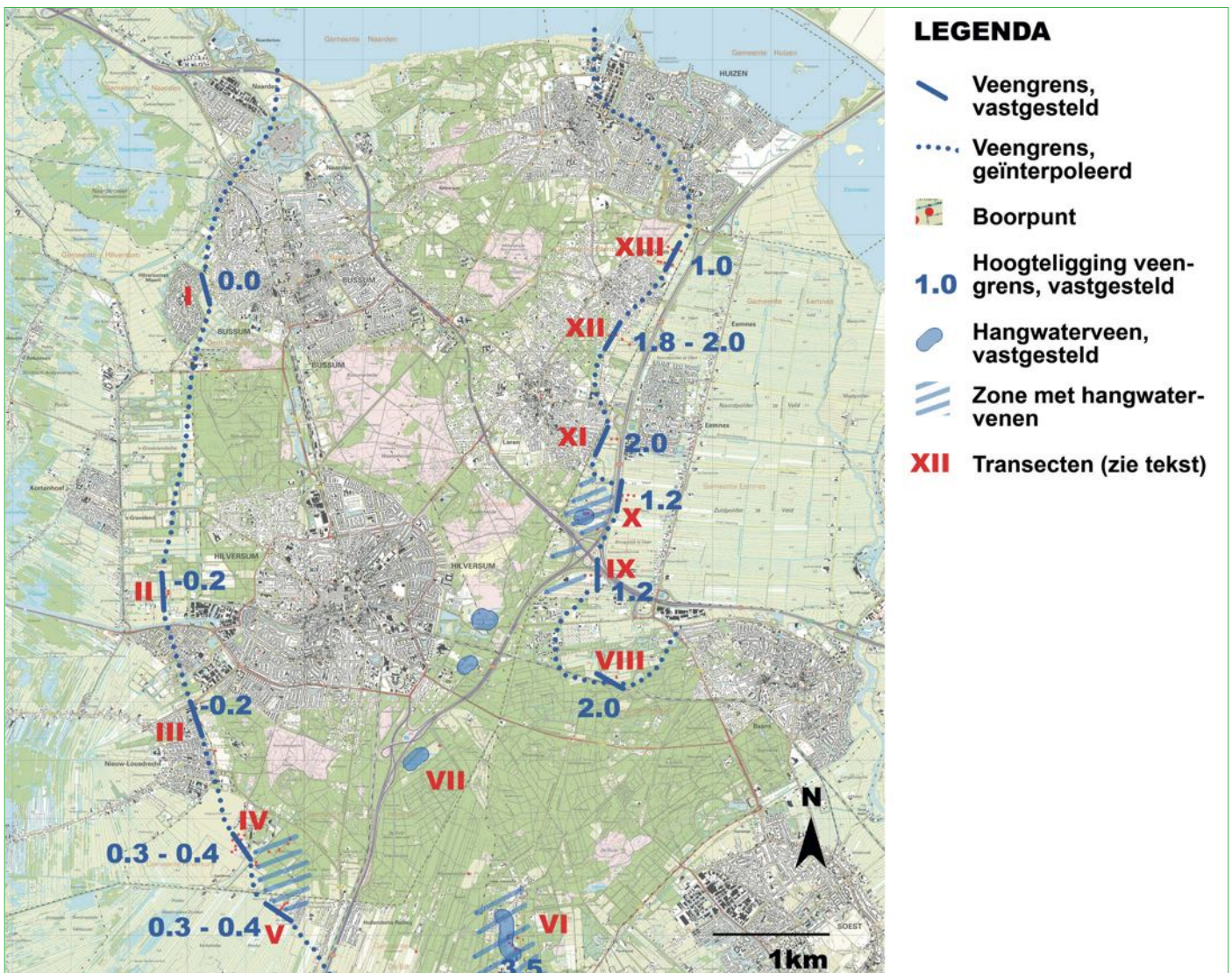

De stuifzanden bij 't Bluk (foto: Sander Koopman).

56 De grenzen van de wildernis

Een belangrijke ontwikkeling in de landschapsgenese van het Eemland en de Vechtstreek is het ontstaan van de grote veenmoerassen in de loop van het holoceen. Het Gooi raakte hierdoor grotendeels omringd door moeilijk toegankelijke moerasgebieden, maar stak hier zelf als een zandige kaap ruim bovenuit. Voor de archeologie is een relevante vraag tot waar deze veenbedekking precies reikte. Eerdere auteurs zoals De Bont en Wimmers & Van Zweden hadden hierover uitspraken gedaan die naar oordeel van de onderzoekers wat aan de tendentieuze kant waren. Zo zou het veen aan de randen van het Gooi wel tot zo'n 3 m +NAP tegen de Gooise zandgronden zijn opgekropen. Het vaststellen van de daadwerkelijke uiterste positie van de grens van de veenbedekking is evenwel lastig omdat er in de loop der eeuwen veel veen is verdwenen door turfsteken en oxidatie. Een bodemkundige benadering bleek het meest geschikt om het vraagstuk op te lossen. Gezocht werd naar een aantal locaties in het Gooi waar de overgang van de hogere gronden naar de veengebieden nog onaangestast is. Op deze plekken werden korte raaie van grondboringen uitgezet om op basis van bodemkundige kenmerken te bepalen tot welke diepte de hoogste grondwaterstand kwam, en om

De veengrenzenkaart; de blauwe contour geeft de uiterste grens aan van de veenbedekkingen aan de zijde van de Vechtstreek en het Eemland (bron: Sevink & Koopman, 2020).

Veldwerk bij Lage Vuursche, op de foto prof. dr. Jan Sevink (foto: Sander Koopman).

Het Soesterveen, het allerlaatste restant van het enorme hoogveen dat in de Laagte van Pijnenburg heeft gelegen (foto: Sander Koopman).

de eventuele aanwezigheid vast te stellen van resten vervaardigd van veen. Op basis van de waarnemingen is een kaart vervaardigd waar het verloop van de veengrens op staat weergegeven. De uitkomst was verrassend in die zin dat de grens van de veenbedekking aan de westkant van het Gooi slechts rond het NAP of iets erboven lag (-0,2 tot +0,4 m NAP), maar dat de grens aan de oostkant van het Gooi beduidend hoger lag (+1,0 tot +2,0 m NAP). Dit relatief grote verschil wordt verklaard vanuit de betere afwatering van de veengebieden ten westen van het Gooi door de aanwezigheid van de Vecht vanaf circa 1000 v. Chr. en de lokale aanwezigheid van sterke kwel in bepaalde gebieden aan de oostzijde van het Gooi. Ook is gebleken dat er in de omgeving van Lage Vuursche inderdaad veengebieden hebben gelegen (zoals reeds bekend was uit historische bronnen), maar dat dit lokale venen waren, ontstaan op een slecht doorlatend bodemprofiel. Dit onderzoek heeft duidelijk aangetoond dat de tot dan toe bestaande aannamen over de hoogteligging van de veengrens onjuist waren.

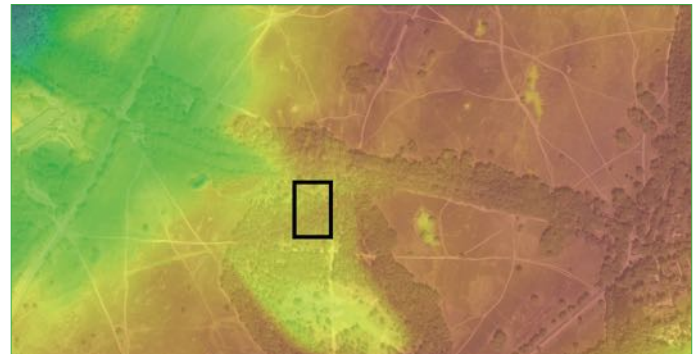

Veenlaagje van circa 20 cm dik op een podzolprofiel in de bodem vlakbij het Noorderende te 's Graveland (foto: Sander Koopman).

57 Bronstijdaardewerk op de Blaricummerheide

In het voorjaar van 2019 organiseerde AWN Naerdincklant voor het eerst in haar bijna 70-jarig bestaan een Basis cursus Archeologie. De basis cursus is bedoeld om belangstellenden een eerste inleiding te geven in de archeologie zodat zij daarna als beginnend amateurarcheoloog aan de slag kunnen. Onderdeel van de basis cursus was een veldverkenning op de Blaricummerheide onder leiding van instructeurs Anne Hartog en Olaf Langendorff. Aan het eind van de verkenning raapte deelnemer Hetty Laverman een eerste aardewerkscherf op waarna door Olaf Langendorff al snel meerdere scherven werden gevonden. Hierop werd de terreineigenaar GNR ingeseind en volgde daarna de veldverkenning een

extra inspectie van het terrein. Zo zijn er in totaal 57 scherven gevonden. Na determinatie door Anton Crusyheer bleek dat het gaat om aardewerk uit de late bronstijd tot ijzertijd (globale datering 1100 v. Chr. – 0), bruin tot donkergrijs van kleur en versierd met nagelindrukken. Hoewel er op de Blaricummer- en Tafelbergheide in de loop der tijd de nodige archeologische vondsten zijn gedaan bleek uit een vergelijking met eerdere onderzoeken dat er van deze locatie, gelegen aan de noordwestrand van de zandafgraving op de Blaricummerheide, nog geen eerdere vondsten bekend waren. De concentratie van scherven duidt erop dat hier aan het eind van de bronstijd mogelijk een nederzetting heeft gelegen.

De vondstlocatie aangegeven op het Actueel Hoogtebestand van Nederland (blauw = laag, rood = hoog) (bron: Koopman, 2020).

Een aantal van de gevonden scherven (foto: Olaf en Casper Langendorff).

De veldverkenning op 16 maart 2019. In de paarse jas instructeur drs. Anne Hartog en geheel links instructeur Olaf Langendorff (foto: Sander Koopman).

58 De bronzen speerpunt van de Bosberg

In september 2019 deed detectorzoeker Niels Kampert een wel heel bijzondere vondst. Langs het ruiterspad ten noorden van de Bosberg (nabij Hollandsche Rading) sloeg zijn detector uit en trof hij na enig graafwerk een bronzen speerpunt aan. Kampert meldde de vondst bij Landschap Erfgoed Utrecht (LEU), waarop LEU in contact kwam met specialisten van de Rijksuniversiteit Groningen. Zij hebben de speerpunt nader onderzocht

Vinder Niels Kampert op de locatie waar de speerpunt is gevonden; het betreft één van de twee kuilen langs het ruiterspad. Bij de rode pijl is een grondboring geplaatst voor het geologisch-bodemkundig onderzoek (foto: Sander Koopman).

Foto van de speerpunt in diverse aanzichten (foto: Alexander van de Bunt, LEU).

en diverse analysemethoden toegepast op het object. Allereerst was het zeer bijzonder dat er in de schacht nog een stukje hout bleek te zitten. Dit hout betrof een gedeelte van de steel en had de tand des tijds weerstaan doordat het van de lucht was afgeschermd

door sterk verdichte aarde. Uit het onderzoek bleek dat het hout afkomstig was van een één tot drie jaar oude tak van een hazelaar die zo'n 976 kalenderjaren voor Christus gegroeid heeft, in de late bronstijd dus. Ook is de samenstelling van het brons onderzocht, waaruit bleek dat het brons afkomstig is uit het oostelijk Alpengebied. Dit wil overigens niet zeggen dat de speerpunt ook daar gemaakt is, daar het in de bronstijd regelmatig voorkwam dat bronzen voorwerpen werden omgesmolten en tot nieuwe voorwerpen werden verwerkt. Om meer zicht te krijgen op de aard en het depositiemechanisme achter de vondst is in februari 2020 een geologisch-bodemkundig veld- en bureauonderzoek uitgevoerd. Uit het bureauonderzoek bleek dat de vondstplek aan de voet van een stuwwalhelling ligt, op de overgang naar een dekzandvlakte. Het booronderzoek wees uit dat er op de vondstlocatie nog onverstoorte holtpodzolprofielen voorkomen en de diepteligging van de vondst (zo'n

Bronzen speerpunt de 'vondst van het jaar'

Agnes Zuiker

8/2/20

Hilversum ■ 'De archeologische vondst van jaar'. Zo omschrijft archeoloog Anton Cruysheer een bronzen speerpunt van 3000 jaar oud, die in november werd gevonden in de bossen ten oosten van Hilversum. Het zeldzame object, dat nog in uitstekende staat verkeert, is inmiddels onderzocht door de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Afgelopen donderdag maakte de regionale archeologische vereniging Naerdincklant de vondst pas bekend.

De vinder van het unieke object is de 41-jarige Niels Kampert uit Vianen, die als hobby regelmatig met zijn metaaldetector door de Gooise bossen struint. Nadat hij de gave speer-

punt had ontdekt en uitgegraven, was hij benieuwd naar de ouderdom ervan. Hij zette een afbeelding ervan op Facebook, die niet lang onopgemerkt bleef. Na een paar minuten werd hij benaderd door universitair hoofddocent en onderzoeker Stijn Arnoldussen van de RUG, die hem bezwoer de speerpunt vooral niet schoon te maken en hem uitnodigde ermee naar Groningen te komen voor onderzoek.

Met behulp van de C-14 datering kwamen Arnoldussen en zijn team tot de conclusie dat de speerpunt uit de periode 188 tot 946 voor Christus stamt, de late bronstijd. Is dat op zichzelf al bijzonder, nog interessanter werd het voor de wetenschappers toen er nog hout in de schacht van de bronzen punt zat, gedetermineerd als hazelaar.

FOTO NIELS KAMPERT

„We zijn dat hout nu verder aan het onderzoeken op pollen. Zo krijgen we hopelijk een beeld hoe het landschap er drieduizend jaar geleden in het Gooi uitzag”, aldus Arnoldussen, die van 'een zeer zeldzame vondst' spreekt. Zijn onderzoek wordt eerdaags gepubliceerd in het

wetenschappelijk vakblad Metaaltijden.

De speerpunt bestaat volgens Arnoldussen uit een legering van tin en koper. Het brons is waarschijnlijk afkomstig uit het oostelijk Alpengebied, van waaruit het via ruilhandel uiteindelijk ergens in het Gooi terecht is gekomen. Onduidelijk is of de bronzen punt, die onderdeel is van een kleine jachtspeer, ook in het Alpengebied is vervaardigd, of dat het ruwe materiaal ter plekke tot een punt is gesmeed. Vast staat wel dat noch tin, noch koper in het Gooi voorkwamen.

De gave speerpunt is volgens de onderzoeker of afkomstig uit een graf, of duizenden jaren geleden geofferd, oftewel opzettelijk achtergelaten. „Brons was in die tijd heel schaars en kostbaar. Zo'n speerpunt

liet je dus niet zomaar ergens slingeren, dat was een bijzonder object. Deze vondst is kennelijk aan de smeltkroes ontsnapt. We willen graag weten waarom dat ding daar lag, het vertelt veel verhalen.”

Cruysheer kan haast niet over de vondst uit. „Dit is echt een unicum. We hebben in het Gooi pas twee keer eerder iets dergelijks gevonden, een ceremoniële bronzen bijl bij de Hoorneboegse heide en een tongdolkje in een van de grafheuvels in Laren. Dus dit is echt een toevallstreffertje van onschatbare waarde.” Kampert heeft de zeldzame speerpunt, die in Groningen een conserveringsbehandeling heeft ondergaan, inmiddels weer in zijn bezit. Hij wil zijn vondst graag in bruikleen geven aan musea. Tot die tijd bewaart hij hem thuis.

Krantenartikel over de vondst (bron: De Gooi- en Eemlander, 8 februari 2020).

15 cm beneden de bodem van een afwateringskuil) wijst erop dat deze oorspronkelijk is gedeponeerd in de onverstoorde C-horizont. De conclusie van het geologisch-bodemkundig onderzoek was dan ook dat de speerpunt ooit bewust is begraven, waarmee deze vondst zeer waarschijnlijk valt in de categorie van rituele depositievondsten, voorwerpen die doorgaans individueel werden begraven op markante plekken in het landschap of in wildernisgebieden. De vondst leidde tot een aanzienlijke media-aandacht, waaronder een artikel in de regionale krant De Gooi – en Eemlander (8-2-2020) en een interview voor Radio NH (eveneens 8-2-2020). Ook is deze fraaie speerpunt door AWN Naerdincklant op 6 februari 2020 benoemd tot Vondst van het Jaar 2019, waarbij de vinder door het bestuur van AWN Naerdincklant feestelijk in het zonnetje werd gezet.

Totaaloverzicht van alle vondsten (foto: Sander Koopman).

Per kano is de vondstlocatie nogmaals bezocht en zijn ter plaatse waarnemingen gedaan. Ook is er een bureaustudie uitgevoerd naar de historie van de vondstlocatie en de ontwikkeling van het landschap. Hieruit bleek dat de vondsten nauw samenhangen met de 16e- en 17e-eeuwse natte vervening in het gebied.

Benoeming tot Vondst van het Jaar 2019. Voorzitter Sander Koopman overhandigt bloemen aan vinder Niels Kampert, die hier door zijn vrouw vergezeld wordt (foto: Anton Cruysheer).

59 Aardewerk in de Ankeveense Plassen

In de zomers van 2019 en 2020 stuitte Cor Veenman uit Naarden tijdens zijn zwempartijtjes in de Ankeveense Plassen op scherven aardewerk en fragmenten van potten die zich onder water op en in de veenbodem bevonden. Daarnaast trof hij ook een fragment van een drinkglasje aan en een sterk verroest ijzeren voorwerp. De vinder meldde zijn vondsten bij PAN en ook bij AWN Naerdincklant. Na determinatie door een aardewerkexpert bleek dat alle aardewerkvondsten dateren uit de periode 1575-1675. Het gaat vooral om kannen, potten en grapes (pot met drie poten) van roodbakkend aardewerk en enkele fragmenten witbakkend aardewerk. Het verroeste ijzeren voorwerp bleek een verbindingsstuk van een turfsteekijzer te zijn. In samenwerking met de vinder is door AWN Naerdincklant een aanvullend onderzoek uitgevoerd.

Benoeming tot Vondst van het Jaar 2020. L Cor Veenman (vinder), R Sander Koopman (voorzitter AWN Naerdincklant) (foto: sascia vos).

De meest waarschijnlijke interpretatie is dan ook dat er op de vondstlocatie een vervenerswoning of turfschuur heeft gestaan. Uit de Ankeveense Plassen waren tot dat moment geen aardewerkvondsten bekend en ook was hier bijzonder dat het ging om een vondstassociatie (een samenhangend geheel van vondsten). Redenen genoeg voor het bestuur van AWN Naerdincklant om de vondsten te benoemen tot Vondst van het Jaar 2020. Dit gebeurde bij de ALV van 2021, waarbij de vinder Cor Veenman door AWN Naerdincklant extra in het zonnetje werd gezet. Voorzitter Sander Koopman ging vervolgens in een korte lezing dieper in op de aard en achtergronden van de vondsten. Sluitstuk van het onderzoek betrof een publicatie in het regionaal historisch tijdschrift Tussen Vecht en Eem.

De legakker waar de vondsten zijn gedaan (foto: Sander Koopman).

60 De ondergrond van de vesting Naarden

De vesting van Naarden is in geologisch, bodemkundig en archeologisch opzicht een bijzonder gebied. De vesting ligt namelijk als een hoger gelegen 'eiland' temidden van verder afgezande gebieden en is in een ruime omtrek het enige gebied waar nog min of meer onverstoorde bodemprofielen aanwezig zijn.

Bodemprofiel in het noordoostelijk deel aan de kant van de Raadhuisstraat, met letteraanduiding van de horizonten en waterhard (pijlen) (foto: Sander Koopman).

Vanwege het monumentale karakter van de vesting zijn grootschalige bouwwerkzaamheden zeldzaam. In het voorjaar van 2020 deed zich de unieke kans voor om waarnemingen te doen in een grote en diepe bouwput. Het achter het raadhuis liggende stadskantoor werd toen gesloopt om plaats te maken voor woningbouw met een parkeerkelder eronder. Dankzij de bereidwillige medewerking van de aannemer, WBC Bouwgroep, was het mogelijk om in de put een geologisch en bodemkundig onderzoek uit te voeren. Ook is er in de put door een professionele partij een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Dit laatste onderzoek leverde minder op dan verwacht, er werden uitsluitend enkele muurresten en beerputten uit de periode 17e - 18e eeuw aangetroffen. Het geologisch-bodemkundig onderzoek heeft daarentegen veel interessante inzichten opgeleverd. Allereerst was de diepte van de put bijzonder. Nog niet eerder was de ondergrond ontsloten tot bijna 5 m onder het maaiveld. Hieruit bleek dat het dekzand (formatie van Boxtel) onder de vesting veel dikker is dan oorspronkelijk gedacht. Het Beuningencolplex (een grindlaag uit een vlak na het koudste deel van het weichselien) was onder de vesting niet eerder aangetroffen en blijkt hier voor te komen op zo'n 4,5 m diepte, en uit een nabijgelegen sondering bleek dat de dikte van de totale formatie van Boxtel hier zo'n 12 m bedraagt. Dit kan verklaard worden uit de ligging van de vesting boven een breed ijssmeltwaterdal, dat in het weichselien opgevuld is met dekzand. Aan het oppervlak is er dan ook niets meer van dit dal te zien. Een tweede interessant fenomeen

Spitsporen uit waarschijnlijk de late ijzertijd-Romeinse tijd (rechts van de gele pijl), Bussumerstraat 16 (foto: MUG Ingenieursbureau).

betrof het voorkomen van ongestoorde veenlaagjes en waterhard (harde neerslag van humusverbindingen in de bodem). Uit de vesting waren al eerder waarnemingen van veen bekend maar de aard hiervan was nooit duidelijk vastgesteld en gedocumenteerd. Het onderzoek in de bouwput van het stadskantoor wees uit dat het hier gaat om een in situ veenvoorkomen

van oligotroof veen (voedselarm veenmosveen), dat is ontstaan in een hangwatercontext. Duidelijk was te zien hoe de dikte van het veen varieerde afhankelijk van de hoogteligging van het dekzandoppervlak, met een grotere dikte in de topografisch lagere delen. Het onderzoek in de bouwput is naderhand aangevuld met

Henk Schaftenaar (L) en Sander Koopman (R) in gesprek over de bodemmonsters uit de bouwput van het stadskantoor, 29 april 2020 (foto: Sander Koopman).

een bureaustudie van recente archeologische rapporten van overige (kleinere en minder diepe) bouwlocaties in de vesting. Deze waarnemingen bieden een interessant kijkje op het landschap zoals dat eruit zag ruim vóórdat rond 1351 de vesting werd gesticht. Uit de onderzoeken bleek dat er op meerdere plekken in de vesting grondsporen, akkerlagen en stuiflagen uit de ijzertijd en Romeinse tijd zijn aangetroffen. Het landschap was toen relatief droog en geschikt voor menselijke vestiging en landbouw. Dit had zijn oorzaak in de aanwezigheid van de Vecht en het Oer-IJ waardoor een relatief goede afwatering mogelijk was. De profielen uit de ijzertijd en Romeinse tijd zijn op enkele plekken afgedekt door een veenlaagje, wat erop wijst dat het landschap naderhand vernatte en daardoor ongeschikt werd voor bewoning. Mogelijk was dit te wijten aan een afnemende waterafvoer van de Vecht en het dichtslibben van het Oer-IJ, waardoor het grondwaterpeil in de Vechtstreek steeg en veenvorming bevorderd werd. Deze situatie zal geduurd hebben tot het moment van de grote veenontginningen in de Vechtstreek, waardoor het maaiveld van de veengebieden, en daarmee ook de grondwaterstand, daalden. In de 14e eeuw was dit proces al zodanig gevorderd dat de locatie geschikt was om de huidige vesting te stichten.

Tot besluit

De omgeving van het Gooi heeft een rijk archeologisch verleden dat reeds in talloze publicaties uitvoerig is belicht. Desondanks is het gelukt om in dit boek een heel nieuw perspectief te bieden op dit verleden: de regionale archeologie gezien vanuit de vrijwilligersarcheologie, en als het resultaat van de inspanningen van vele gepassioneerde mensen die zich in de afgelopen 70 jaar hebben bekommerd om het verleden van hun woonomgeving. En geholpen door evenzovele professionals die er genoeg in scheppen om met deskundige amateurs samen te werken. Laat dit boek ook vooral een inspiratiebron zijn voor toekomstige generaties om door te blijven gaan met het onderzoeken en documenteren van het verleden. Het mooie hieraan is dat geschiedenis, en daarmee archeologie, nooit voltooid is! Continu worden er jaren aan toegevoegd, ofwel plat gezegd: het zwerfafval van nu is het onderzoeksobject voor de archeoloog van straks. Met het verschijnen van dit boek hopen de auteurs een piketpaaltje te plaatsen in de tijd, een tussenstand van hoe de vrijwilligersarcheologie in en rond het Gooi ervoor stond anno 2021. Het schrijfwerk was allereerst voor de auteurs ook een intensief leerproces waarin wij nader kennis maakten met de omvangrijke historie die Naerdincklant in 70 jaar heeft opgebouwd, met een diepgaand besef daarvan tijdelijk de hoeder te zijn als een schakeltje tussen vroegere en toekomstige generaties met belangstelling voor het verleden. Rest ons op deze plek nog een woord van dank uit te spreken aan allen die belangeloos aan dit boek hebben meegewerkt. De auteurs bedanken allereerst het team dat uiteindelijk voor de realisatie van dit boek heeft gezorgd. Ton Kok voor de opmaak, sascia vos voor de eindredactie en het aanleveren van fotomateriaal, Yankel Kobalowitz voor digitaal archiefwerk, John van der Sar voor het aanleveren van fotomateriaal en Janny van Heusden voor het aanleveren van archeologische poëzie. Voorts gaat onze dank uit naar ADC en Econsultancy voor het mogen plaatsen van foto's uit onderzoeksrapporten en naar Henk Schaffenaar en prof. dr. Jan Sevink voor het nakijken van delen van de tekst.

Sander Koopman & Anton Cruysheer, Hilversum / Nederhorst den Berg, juni 2022

Afkortingen en speciale begrippen

AA	Afslag-Afslag, typeaanduiding voor vuurstenen stekers
ADC	Archeologisch DienstenCentrum (archeologisch onderzoeksbureau) Archeologisch Documentatie Centrum (onderdeel van AWN Naerdincklant)
ALV	Algemene LedenVergadering
Archeologica Naerdincklant	Uiteindelijke naam van het periodiek van AWN Naerdincklant van 2012 t/m 2019
Archis	Vondstregistratiesysteem voor de professionele archeologie
AWN	Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland
AWWN	Archeologische Werkgemeenschap voor Westelijk Nederland (voorloper van de AWN)
BAI	Biologisch-Archeologisch Instituut, onderdeel van de Rijksuniversiteit Groningen
DUAS	Dutch Underwater Archeology Society
GNR	Stichting Goois NatuurReservaat
G&O	Afkorting voor de naam van een regionale krant rond 1952
GSAW	Gooische Studiekring voor de Archeologische Wetenschappen
HKL	Historische Kring Loosdrecht
IBED	Instituut voor Biodiversiteit en EcosysteemDynamica, een onderdeel van de UvA
IPP	Instituut voor Pre- en Protohistorie, een voormalig onderdeel van de UvA

LWAOW	Landelijke Werkgroep Archeologie Onder Water
Naerdincklant Special	Aanvankelijke naam van het periodiek van AWN Naerdincklant van 2012 t/m 2019
NUMIS	Registratiesysteem voor muntvondsten in Nederland.
PAN	Portable Antiquities of The Netherlands, een landelijke website voor vondstregistratie
RA	Retouche-Afslag, typeaanduiding voor vuurstenen stekers
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
ROB	Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, één van de voorlopers van de RCE
RUG	RijksUniversiteit Groningen
RUU	RijksUniversiteit Utrecht
SC-DLO	Staring Centrum-Dienst Landbouwkundig Onderzoek
SNAP	Stichting Natte Archeologische Projecten
TVE	Stichting Tussen Vecht en Eem
UvA	Universiteit van Amsterdam
VVG	Vereniging van Vrienden van het Gooi
VU	Vrije Universiteit
Westerheem	Het periodiek van de landelijke AW(W)N van 1952 t/m 2016.

Referenties

Addink-Samplonius, M., W. Groenman-van Waateringe & L.H. van Wijngaarden-Bakker, 1974. Enkele ledervondsten uit een middeleeuwse put bij Oud Naarden. *Westerheem* 4-1974. AWN.

Addink-Samplonius, M. (red.), 1983. Urnen delven. Het opgravingsbedrijf artistiek bekeken. Uitgeverij De Bataafsche Leeuw, Dieren.

Appelboom, T.G., 1954. Een vindplaats van mesolithische werktuigen op de Gooise Heide, *Westerheem*, jg. 3.

Band, A.P. van den, en E.H.P. Cordfunke (red.), 2001. *Archeologie in veelvoud. Vijftig jaar Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Bakker, J.A., 1956. Enige middeleeuwse putten bij Oud Naarden. *Westerheem* 3-4 1956. AWWN.

Bazelmans, J., M. Van der Meulen, P. Vos en H. Weerts, 2011. *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning sinds de laatste ijstijd*. Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam.

Bazelmans, J., 2016. Het AHN2 en het raadsel van het toponiem Bussum - Fransche Kamp. *Archeologica Naerdincklant* 2016-1. AWN Naerdincklant.

Bot, M.C.J. (red.), 2013. Hic lacet Sepultus... Een archeologische opgraving bij de begraafplaats aan het Stichts End 57 te Ankeveen (gemeente Wijdemeren). ADC Rapport 3937.

Bouwman, M. en C.P. Couturier, 1978. *Werkboek [Beplantingshistorie Spanderswoud]*. Interne uitgave van het Gewest Gooi en Vechtstreek.

- Buhr, G.P., 1993. De long hot summer op de Aardjesberg. Jaarverslag Naerdincklant 1991-1992. AWN Naerdincklant.
- Cleij, T., 1991. Archeologisch onderzoek St. Vituskapel Bussum. Jaarverslag Naerdincklant 1990. AWN Naerdincklant.
- Cruysheer, A., 2007. De Luchtvaartarcheologie van Gooi en Vechtstreek. Jaarverslag Naerdincklant 2006. AWN Naerdincklant.
- Cruysheer, A., 2007. Een glazen kraal uit het Spanderswoud. Jaarverslag Naerdincklant 2006. AWN Naerdincklant.
- Cruysheer, A., 2007. Veldwerkcampagne Hilversum-Corversbos 2006. Jaarverslag Naerdincklant 2006. AWN Naerdincklant.
- Cruysheer, A., 2007. Archeologische vondsten in Venenburg (1). Werinon 17 nr. 64. Historische Kring Nederhorst den Berg.
- Cruysheer, A., 2007. Archeologische vondsten in Venenburg (2). Werinon 17 nr. 65. Historische Kring Nederhorst den Berg.
- Cruysheer, A., 2008. Archeologische vondsten in Venenburg (3). Werinon 18, nr. 67. Historische Kring Nederhorst den Berg.
- Cruysheer, A., 2008. Vergeten vliegtuigen, Luchtvaartarcheologie tussen Vecht en Eem. Tussen Vecht en Eem 26 nr. 2. Stichting Tussen Vecht en Eem.
- Cruysheer, A., 2008. Kasteel 'Huis Ten Bosch' te Weesp, Deel 1. Historische Kijk op Weesp 24, nr. 1. Historische Kring Weesp.
- Cruysheer, A., 2008. Schatvondsten (3): De schat van Muiderberg, 2001. Jaarverslag Naerdincklant 2007. AWN Naerdincklant.
- Cruysheer, A., 2008. De ijzertijd en Romeinse tijd van het Gooi. Jaarverslag Naerdincklant 2008. AWN Naerdincklant.
- Cruysheer, A., 2008. Naschrift onderzoek molenopgraving Loenen aan de Vecht. Jaarverslag Naerdincklant 2007. AWN Naerdincklant.
- Cruysheer, A., 2008. Archeologische vondsten in de Willibrordkerk te Nederhorst den Berg (NH). Jaarboekje 2007. Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake'.
- Cruysheer, A. en J. van der Sar, 2008. De zoektocht naar de verzonken klok uit Loosdrecht. Jaarverslag Naerdincklant 2007. AWN Naerdincklant.
- Cruysheer, A., 2009. De pijpenkoppen van de Willibrordkerk nader onderzocht. Werinon nr. 70. Historische Kring Nederhorst den Berg.
- Cruysheer, A., J. van der Sar en R. Wolfrat, 2009. Grafheuvel inventarisatie 2008. Jaarverslag Naerdincklant 2008. AWN Naerdincklant.
- Cruysheer, A., 2009. Kasteel 'Huis Ten Bosch' te Weesp, Deel 2. Historische Kijk op Weesp 25, nr. 2. Historische Kring Weesp.
- Cruysheer, A., 2009. Kasteel 'Huis Ten Bosch' te Weesp. Jaarboekje 2008. Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake'.
- Cruysheer, A., 2009. 'Het Witte Goud', de Porseleinindustrie in Gooi- en Vechtstreek (Venster 14). Historische Canon Tussen Vecht en Eem. Stichting Tussen Vecht en Eem.
- Cruysheer, A., 2010. De Archeologie van het Spanderswoud te Hilversum (deel 3). Jaarverslag Naerdincklant

2009. AWN Naerdincklant.

Cruysheer, A., 2010. Romeinse vondsten in het Gooi. Tussen Vecht en Eem 28 nr.3-4. Stichting Tussen Vecht en Eem.

Cruysheer, A., 2011. Het vensterglas uit de Willibrordkerk. Werinon nr. 77. Historische Kring Nederhorst den Berg.

Cruysheer, A., 2012. Schatvondsten (8), Muntvondsten uit de Willibrordkerk te Nederhorst den Berg, 2007. Jaarverslag Naerdincklant 2011. AWN Naerdincklant.

Cruysheer, A., 2012. Muntvondsten uit de Nederlandse Hervormde Kerk te Hilversum, 1973 – schatvondsten aflevering 9. Naerdincklant Special 2012-1. AWN Naerdincklant.

Cruysheer, A., 2013. 60 jaar AWN-afdeling Naerdincklant Archeologie Gooi- en Vechtstreek. Westerheem 62-4 2013.

Cruysheer, A., 2014. De grafheuvel van Albertus Perk. Archeologica Naerdincklant 2014-2. AWN Naerdincklant.

Cruysheer, A. en O. Langendorff, 2014. Loden van de textielstad Naarden. Westerheem 63 nr. 3. AWN.

Cruysheer, A., en L. van der Tuuk, 2015. Het Gooi in de vroege middeleeuwen: geschiedenis, nederzettingen en vondsten. Archeologica Naerdincklant 2015-3. AWN Naerdincklant.

Cruysheer, A., 2018. Sporen van de Utrechtse poort te Weesp, Archeologica Naerdincklant 2018-3. AWN Naerdincklant.

Cruysheer, A. en B.J. van der Veen, 2022. Schatvondstbeschrijving in PAN (online).

Daams, J., 1991. De 's-Gravelandse kralen. Tussen Vecht en Eem 9 nr. 3. Stichting Tussen Vecht en Eem.

Duijn-Franken, L. van, 1988. Verslag van Trompenburgh. Jaarverslag Naerdincklant 1987. AWN Naerdincklant.

Duyn-Franken, L. van, & T. Cleij, 1993. Het 'Huis te Loosdrecht'. Jaarverslag Naerdincklant 1991-1992. AWN Naerdincklant.

Farjon, A., 1963. Notities van de vondsten en opgravingen bij de Vredelaan-Zeveneinderdrift. Niet gepubliceerd verslag GSAW.

Farwerck, F.E., 1954. Archeologische overblijfselen in de omgeving van Baarn. Westerheem 3-4 1954. AWWN.

Fokkema-Siccama, A.C., 1973. Opgraving Grote kerk Hilversum. Westerheem. AWN.

Fokkema-Siccama, A.C., 1973. Opgraving Grote Kerk Hilversum, dec. '72 tot sep. '73. Tussen Vecht en Eem 3 nr. 6. Stichting Tussen Vecht en Eem.

Gooijer, F.J.J. de, 1993. Wroeten in de Weeshuiskazernegron. Jaarverslag Naerdincklant 1991-1992. AWN Naerdincklant.

Gooijer, F.J.J. de, 2012. Slot Ruysdael te Blaricum. Jaarverslag Naerdincklant 2011. AWN Naerdincklant.

Janssen, L.J.F., 1856. Hilversumsche Oudheden, eene bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis der vroegste Europesche volken. Uitgeverij Nijhoff & Zoon, Arnhem.

Klok, R.H.J., 1977. Archeologisch reisboek voor Nederland, tweede herziene druk. Uitgeverij Fibula - van Dishoeck, Haarlem.

Kooistra, M.J., & G.J. Maas, 2008. The widespread occurrence of Celtic field systems in the central part of the Netherlands. *Journal of Archaeological Science*, 35.

Koopman, S., & A. Cruysheer, 2012. Paleogeografische ontwikkeling en bewoningsdynamiek tussen Vecht en Eem. AWN Naerdincklant.

- Koopman, S., en A. Cruysheer, 2012. Een laat-weichselien duin en archeologische vondsten in de Nieuwe Keverdijksche Polder. Naerdincklant Special 2012-2. AWN Naerdincklant.
- Koopman, S., & J. Sevink, 2015. Zand in beweging. Over Goois stuifzand en stuifzandrestauratie. Vereniging van Vrienden van het Gooi.
- Koopman, S., 2016. Een overzicht van de Gooise en Baarnse grafheuvels. Archeologica Naerdincklant 2016-2. AWN Naerdincklant.
- Koopman, S., 2017. Archeologie tussen Vecht en Eem. AWN Naerdincklant.
- Koopman, S., 2017. Gevonden Voorwerpen, een tentoonstelling over de archeologie van het Gooi. Archeologica Naerdincklant, archeologisch tijdschrift voor het Gooi en omstreken 2017-3. AWN Naerdincklant.
- Koopman, S., 2018. Geo(morfo)logische en archeologische waarden van de Gooise heide. In: De Gooise Heide. Vereniging van Vrienden van het Gooi.
- Koopman, S., & J. Sevink, 2020. De grenzen van de wildernis. Tussen Vecht en Eem 2020-1. Stichting Tussen Vecht en Eem.
- Koopman, S., 2020. Bronstijdaardewerk op de Blaricummerheide. Tussen Vecht en Eem 2020-2. Stichting Tussen Vecht en Eem.
- Koopman, S., & A. Cruysheer, 2020. Vondst van een speerpunt uit de late bronstijd. Tussen Vecht en Eem 2020-4. Stichting Tussen Vecht en Eem.
- Koopman, S., 2021. Opbouw van de bodem van de vesting Naarden. Tussen Vecht en Eem 2021-1. Stichting Tussen Vecht en Eem.
- Koopman, S., & A. Cruysheer, 2022. Een vervenerswoning of turfschuur bij de Dammerkade te Ankeveen? Tussen Vecht en Eem 2022-2. Stichting Tussen Vecht en Eem.
- Koster, J.P.M., 1981. Verslag van onze beginnende Landesaufnahme. Jaarverslag Naerdincklant 1980. AWN Naerdincklant.
- Koster, J.P.M., 1982. Hoe was het ook al weer. Jaarverslag Naerdincklant 1981. AWN Naerdincklant.
- Krol, T.N., 2014. Archeologische begeleiding Bussumerstraat 16 te Naarden, gemeente Naarden (NH). MUG Ingenieursbureau, Leek.
- Langbroek, M., J. Kolen en R. Frank, 2015. The 'Quartzite Palaeolithic' of the Naarder Eng (Huizen, the Netherlands): a critical review. NJG 2015. Cambridge University Press.
- Langbroek, M., 2017. On the 'Quartzite Palaeolithic' of the Naarder Eng (Huizen, the Netherlands). Relevance of a quartzite Neolithic axe find. In: Interdisciplinarity between humanities and science, a festschrift in honour of prof. dr. Henk Kars.
- Leijten, J., 2012. Veldwerkonderzoek 't Bluk, Zuiderheide. Jaarverslag Naerdincklant 2011. AWN Naerdincklant.
- Linden, P. van der (eindred.), K. Abrahamse, 1992. Het Spanderswoud. Uitgave van Leefmilieu het Gooi, de Vechtstreek en omstreken; Hilversum: Afdeling Milieu van de gemeente Hilversum; distributie: Stichting Milieutijdschrift Gooi en Vechtstreek.
- Modderman, P. J. R., 1952. Opgravingen in de Zeven Bergjes bij 't Bluk, gemeente Laren. Westerheem 11-12. AWWN.
- Nieuwenhuizen, K., 2007. De achttiende-eeuwse porseleinfabriek te Loosdrecht herontdekt. Jaarverslag Naerdincklant 2006. AWN Naerdincklant.
- Nieuwenhuizen, K., J. van der Meulen, E.H.L. Kasteleijn, L. Manten en J. Mol (red.), 2007. De Loosdrechtse Porseleinfabriek boven water. Over gebouwen, porseleinproductie en ds. De Mol, 1774-1784. Loosdrechtse

Historische Reeks. Historische Kring Loosdrecht.

Offerman-Heykens, J., 1981. Veldverkenningen. Jaarverslag Naerdincklant 1980. AWN Naerdincklant.

Offerman-Heykens, J., 1985. Het midden-paleolithicum in het Gooi. Jaarverslag Naerdincklant 1985. AWN Naerdincklant.

Offerman-Heykens, J. en A. Boelsma, 1993. Het midden-paleolithicum in het Gooi. Westerheem, XL11-1. AWN.

Offerman-Heykens, J., 1998. Het late midden-paleolithicum van het Gooi.

Offerman-Heykens, J., 2006. Neanderthalers in het Gooi. Jaarverslag Naerdincklant 2005. AWN Naerdincklant.

Oliemans, N., 1983. Veldverkenningen. Jaarverslag Naerdincklant 1982. AWN Naerdincklant.

Onderzoeksverslag HKL-Naerdincklant, archeologie map II, form.nr. 257-261 dd. 18 en 27.09.1974.

Oostveen, J. van en A. van Oostveen, 2009. Tabakspijpen uit de Willibrordkerk te Nederhorst den Berg. Jaarverslag Naerdincklant 2008. AWN Naerdincklant.

Pluim, T., 1910. Iets over de Lage Vuurse. Baarnse Crt, 22-IX.

Pluim, T., 1927. Baarnse grafheuvels. De Eembode, 20-IX.

Pos, S., & H.J. Verhagen, 1954. Tweede ronde steenbijlen uit het Gooi en een poging tot typologische datering. Westerheem 11-12. AWWN.

Pos, S., 1980. Verslag van de coördinator. Jaarverslag Naerdincklant 1979. AWN Naerdincklant.

Pos, S. e.a., 1986. Verslag opgraving van het Slot Ruysdael. AWN Naerdincklant.

Raam, J. van (1979, red.); Tussen Gooi en Vecht deel 1, bodem en water. Gewest Gooi en Vechtstreek & Instituut voor Systematische Plantkunde RUU.

Ruys, K. en G. Vlamings, 1984. Hengstenberg. Jaarverslag Naerdincklant 1983. AWN Naerdincklant.

Sanden, W. van der, 2017. Gids voor de hunebedden in Drenthe en Groningen. WBOOKS, Zwolle.

Sar, J. van der en F. Dekkers, 1984. Verslag van de onderwaterarcheologen. Jaarverslag Naerdincklant 1983. AWN Naerdincklant.

Schaap, W.J., 2011. Speurtocht naar de twee klokken van Oud Loosdrecht Deel 1. Jaarverslag Naerdincklant 2010. AWN Naerdincklant.

Schaap, W.J., 2011. De verloren klok van Oud Loosdrecht Deel 2. Jaarverslag Naerdincklant 2010. AWN Naerdincklant.

Schaftenaar, H., 1990. Resten van de Naarder Zeehaven. Jaarverslag Naerdincklant 1989. AWN Naerdincklant.

Sevink, J., E.A. Koster, B. van Geel & J. Wallinga, 2013. Drift sands, lakes, and soils: the multiphase Holocene history of the Laarder Wasmeren area near Hilversum, the Netherlands. *Netherlands Journal of Geosciences*, 92-2/3.

Sevink, J., 2016. 'Usselo-type' paleobodems in het Laarder Wasmerengebied en de mogelijke relatie met mesolithisch landgebruik. *Archeologica Naerdincklant* 2018-3. AWN Naerdincklant.

Sevink, J., B. van Geel, B. Jansen & J. Wallinga, 2018. Early Holocene forest fires, drift sands, and Usselo-type paleosols in the Laarder Wasmeren area near Hilversum, the Netherlands: Implications for the history of sand landscapes and the potential role of Mesolithic land use. *Catena* 165, Elsevier.

Sevink, J., & S. Koopman, 2020. Maximum Holocene groundwater levels and associated extension of peat in the border zone of 'het Gooi': a reconstruction based on the study of soil transects. *Geologie en Mijnbouw/*

Netherlands Journal of Geosciences, 99, [e7].

Sierksma, K.L., 1976. Leven en werken op het 16e eeuwse dorp. Muiderberg, Voorpost van het Gooi.

Toebosch, T., 2003. Grondwerk. 200 Jaar archeologie in Nederland. Uitgeverij SUN, Amsterdam.

Tuuk, L. van der, en A. Cruysheer, 2014. De Utrechtse Vecht: levensader in de vroege middeleeuwen. Jaarboekje 2013 p. 102-151. Oudheidkundig Genootschap Niftarlake.

Valk, A. van der, 1990. De lakzegels van Trompenburgh. Jaarverslag Naerdincklant 1989. AWN Naerdincklant.

Veen, B.J. van der, 2001. Schatvondst Muiderberg. Jaarverslag Naerdincklant 2001, bijlage 2, 29. Het Koninklijk Penningkabinet.

Visscher, L.G., 1838. De Vuursche. - Utr. Volksalmanak 1838. Geciteerd in: J. Hepp. Een opgraving aan de Vuursche in 1836. Westerheem 5-6. AWWN.

Visser, R.M., A. Cruysheer en J. van der Sar, 2006. Opgraving 'de Hollandsche Molen' te Loenen aan de Vecht. Jaarverslag Naerdincklant 2005. AWN Naerdincklant.

Voorbach, N., 2011. Verslag Veldverkenning IJzerenveld, nabij de Sijsjesberg te Bikbergen. Jaarverslag Naerdincklant 2010. AWN Naerdincklant.

Voorbach, N., 2012. Verslag Veldwerk Nigtevecht. Jaarverslag Naerdincklant 2011. AWN Naerdincklant.

Voorbach, N. en R. van Minnen, 2013. Verslag Veldwerk Nigtevecht. Archeologica Naerdincklant 2013-2. AWN Naerdincklant.

Wagner, T. V., Mouter, A. K., Parsons, J. R., Sevink, J., van der Plicht, J., & Jansen, B. (2018). Molecular characterization of charcoal to identify adsorbed SOM and assess the effectiveness of common SOM-removing pretreatments prior to radiocarbon dating. *Quaternary Geochronology* 45.

Walet, B., 1991. Jong paleolithicum in Hilversum of wishful thinking. Jaarverslag Naerdincklant 1990. AWN Naerdincklant.

Walet, B., 1994. Rendierjagers in het Gooi of wishful thinking - II. Jaarverslag Naerdincklant 1993. AWN Naerdincklant.

Walet, B., en A. Boelsma, 2000. Kwartsiet-paleolithicum in Neder]and. Een voorbericht over een unieke site. APAN/Extern nr. 8 1999/2000. Vereniging APAN.

Walet, B., 2008. De Steentijd van het Gooi. Jaarverslag Naerdincklant 2007. AWN Naerdincklant.

Wimmers, W.H. & R.R. van Zweden, 1992. Archeologische en historisch-geografische elementen in een natuurgebied. Antropogene achtergronden van de Gooise natuurgebieden. SC DLO Rapport 143.

Wolfrat, R., 2008. Jaarverslag veldwerk-/vondstcoördinator over 2007. Jaarverslag Naerdincklant 2007. AWN Naerdincklant.

Wortelboer, R., 2014. Van bronstijd tot moderne tijd. Een reis door de tijd aan de hand van lokale hoogteverschillen in de Hoorneboegse Heide bij Hilversum. Archeologica Naerdincklant 2014-2. AWN Naerdincklant.

Zweden, R. R. van, 1990. Proefopgraving Blaricum-Tafelberg. Jaarverslag Naerdincklant 1989. AWN Naerdincklant.

Colofon

Titel

Een passie voor het verleden. 70 Jaar AWN Naerdincklant (1952-2022).

Jaar van uitgave

2023

Uitgever

AWN Naerdincklant

Auteurs

Drs. Sander Koopman

Drs. Anton Cruysheer

Hoofredactie

Drs. Sander Koopman

Eindredactie

sascia vos

Vormgeving

Ton Kok

Druk

Helloprint Connect

Ondersteuning digitaal archief

Yankel Kobalowitz

Beeldcollecties

ADC ArcheoProjecten, Amersfoort

Anton Cruysheer, Nederhorst den Berg

Archief AWN Naerdincklant, Hilversum

Econsultancy, Doetinchem

Huis van Hilde, Castricum

John van der Sar, Hilversum

MUG Ingenieursbureau, Leek

Sander Koopman, Hilversum

sascia vos, Hilversum

Streekarchief Gooi en Vechtstreek, Hilversum

Copyright

Op deze uitgave rust copyright. Overnemen van teksten en afbeeldingen uitsluitend na schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de illustraties volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Over de auteurs

Drs. S. (Sander) Koopman (1974) is geoloog, voorzitter van AWN Naerdincklant, redacteur Archeologie bij het tijdschrift Tussen Vecht en Eem en medewerker bij het Geologisch Museum Hofland. Hij houdt zich bezig met regionaal geologisch en archeologisch onderzoek en heeft hierover meerdere boeken en artikelen geschreven. In het dagelijks leven is hij werkzaam als beleidsadviseur bij ProRail. Contact: s.koopman19@gmail.com.

Drs. A. (Anton) Cruysheer (1975) is archeoloog van achtergrond, woont in Nederhorst den Berg en is onafhankelijk onderzoeker. Als vrijwilliger is hij onder meer actief als vondstcoördinator (en oud-voorzitter) bij AWN Naerdincklant, bestuurslid bij DDA Nederlandse vereniging voor metaaldetectie en lid adviesraad van PAN (nationaal meldpunt van bodemvondsten). Hij is werkzaam als erfgoed manager bij Stichting Landschap Erfgoed Utrecht. Contact: cruysheer@gmail.com.

De uitgave van dit boek is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van het AWN- archeologiefonds.

Paleolithisch mes van zwarte vuursteen, vindplaats Muiderberg

Visweer

boven druipende wand
verwonding van aarde
de graver

diep slingert de weer
nog niet tot het eind
door de geul
land van voor de polder

van voor de zee
stammen en vlechtwerk
tot waar

de pomp stampst het water weg
laarzen zuigen vast
emmers vol modder op de stort
weinig tijd

veel te vinden
geen zeef voor de grond
toch raapt iemand graten
hij heeft geduld

staande stukken
wie heeft er nog spijkers
zie het patroon
foto's

de spade verbreekt de plaats van millennia
berg het hout
het zal binnen uren vergaan

Archeologisch gedicht door Janny van Heusden, augustus 2021